

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

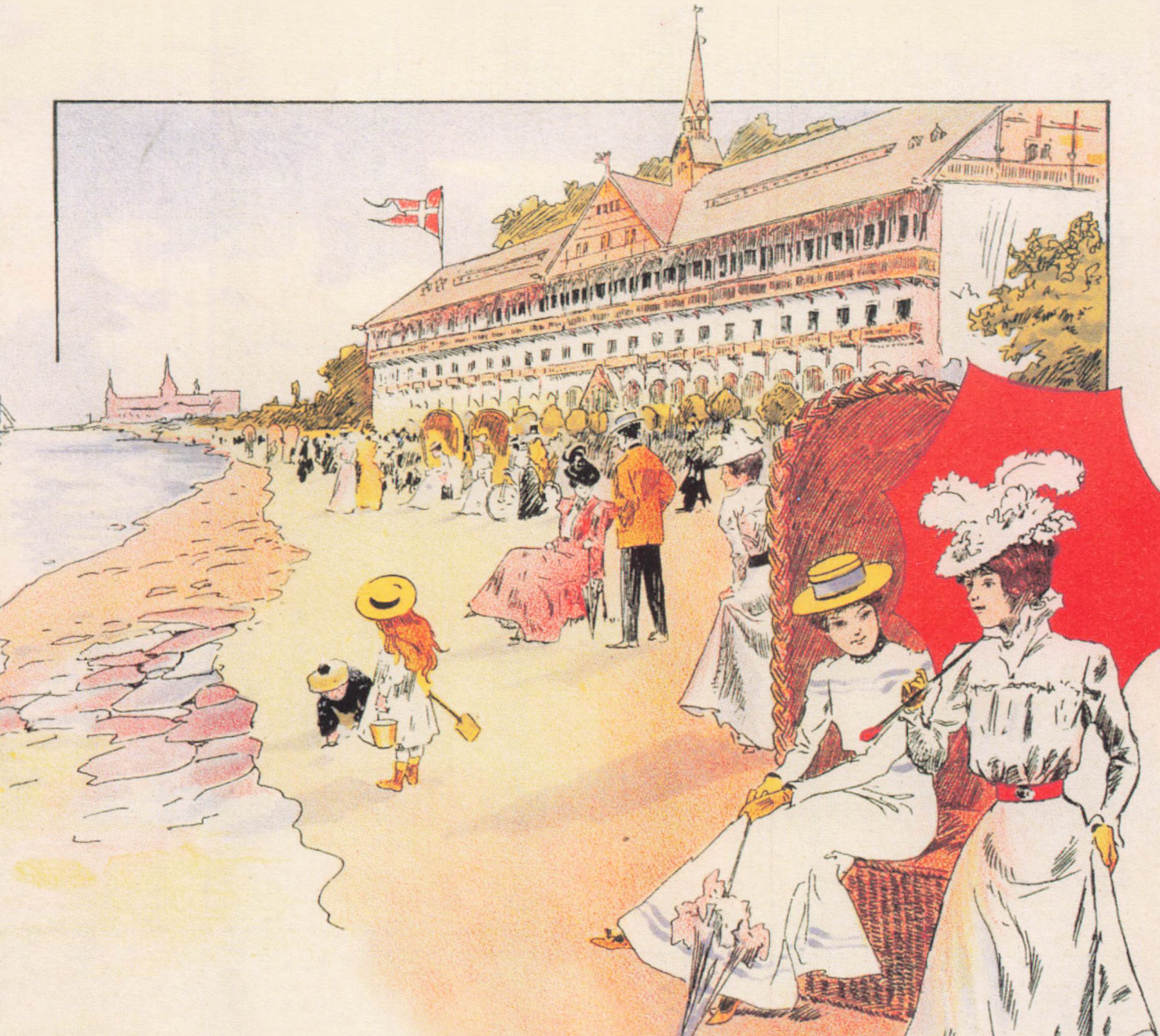
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

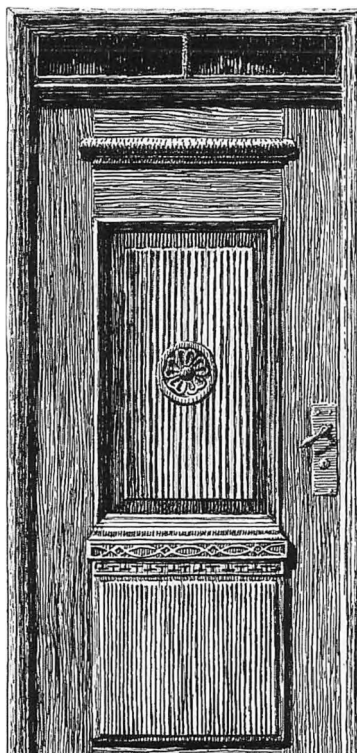
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HELSINGØR
KOMMUNES

MUSEER

HELSINGØR KOMMUNES
MUSEER
1996

HELSINGØR 1997

Redaktion og tilrettelæggelse:
Museumschef Kenno Pedersen,
og museumsinspektør Lars Bjørn Madsen

Billedredaktion:
Museumsinspektør Lars Bjørn Madsen

Udgivet 1997 i et samarbejde mellem
Helsingør Kommunes Museer og
Helsingør Museumsforening

Sat med 10 punkt ordinær og kursiv
Times og trykt på 100 gr. Biber Allegro gloss
hos Nofo-print, Helsingør.

Oplag: 800 eksemplarer.
ISSN: 0108-0393

Årbogens forfattere er alene ansvarlige
for deres bidrag.

Aftryk i referat af årbogens artikler
er tilladt, når årbogen angives som kilde,
og et eksemplar af aftrykket sendes til
Helsingør Kommunes Museer.

Ved aftryk i større omfang må forfatterens
samtykke indhentes gennem museerne.

Omstående side: *Tegning af dør i Strandgade 64. Otto Bülow 1924. Bemærk venligst at dør-tegningen i årbog 1995 fejlagtigt er angivet som Sudergade 4, Den korrekte adresse er Sudergade 14.*

Omslag: *Hotel Marienlyst tegnet af Poul Fischer til et musikhæfte indeholdende Carl Munch-Lassens march "Sur la Plage. Til Marienlyst." Det nordiske forlag, Musikforlaget: Henrik Hennings, København, Udateret.*

Indhold

»Hotel Marienlyst – 100 års ubrudt hoteltradition« <i>Helge Svendsen</i>	5
Et umage par huse i Skydebane Allé <i>Lars Bjørn Madsen</i>	35
A.Th. Techts grundrids af Helsingør fra 1858-59 <i>Bjørn Westerbeek Dahl</i>	48
Christopher von Lønborgs kort over Helsingør 1803 <i>Lars Bjørn Madsen</i>	58
Officershjemmet i Snekkersten – Dets oprettelse og beboere og dets videre skæbne <i>Ib E. Jersing</i>	63
Pressens agt i 50'erne <i>Jens G. Eilertzen</i>	75
Helsingør kommunes Museer - Årsberetning 1996, gavelister m.m. <i>Kenno Pedersen og Lars Bjørn Madsen</i>	77

»Hotel Marienlyst – 100 års ubrudt hoteltradition«

af Helge Svendsen

Hotel Marienlyst – som det så ud i 1961.
Tegnet af Niels Lundwall Nielsen.

I juni 1961 udgav den daværende ejer af Hotel Marienlyst, direktør Helge Svendsen, et jubilæumsskrift i anledning af 100 året for ibrugtagelsen af det første egentlige Hotel Marienlyst. Helge Svendsen havde selv skrevet hotellets historie, lige fra J.S. Nathansons spæde start i 1858 - over den egentlige åbning af det nybyggede hotel på Nordre Strandvej i 1861 og slagtermester Anders Jensens opførelse af den nuværende hotelbygning ved stranden i 1901 - til forfatterens egen tid som hotelejer i de glade 1950'ere og 60'ere. Jubilæumsskriftet blev trykt i 30.000 eksemplarer med engelsk og dansk tekst og finansieret af reklamer. Helge Svendsens historie om det gamle kur- og søbadehotel Marienlyst bygger på et vægtigt kildemateriale og er skrevet i et usædvanligt levende og humoristisk sprog. Museet fandt det derfor ønskeligt, om artiklen kunne bringes i nærværende årbog - ikke mindst i erkendelse af, at der kan gå mange år, inden hotelvirksomheden i Helsingør Kommune bliver genstand for en større kulturhistorisk undersøgelse - og rettede henvendelse til Helge Svendsen, der med glæde tillod publicering af artiklen i fornyet, og af ham selv revideret, udgave. Samtidig har der været mulighed for at bringe et fyldigere og bedre billedmateriale end festskriftet tillod, hvilket ydermere retfærdiggør genudgivelsen af Helge Svendsens festlige historie om Hotel Marienlyst. Billederne er udvalgt og kommenteret af red. – LBM.

En slags introduktion...

Dén trætte overbærenhed, hvormed De har ladet denne tryksags sider spille imod Deres tommelfinger, er forståelig. Den halve gaben, som De kun delvis kunne standse, da De nåede til disse linier, er berettiget.

Her begynder lidelserne.

Atter et jubilæumsskrift skåret over den velkendte læst: Grundlæggeren af firmaet – ung, fattig, men ærlig. Arbejder i en kælder – også om natten – til øjnene smerter. Bringer aviser ud, når dagen gryer. Senere hans søn – ikke så fattig, men alligevel ærlig. Og så hans søn igen – slet ikke fattig, men trods alt ærlig. Og nu i dag, hvor vi kan se tilbage – ja, og naturligvis også frem – og så håber vi....

Glød Dem. For en del af dette vil De blive sparet, selv om De læser videre. Et par billeder vil De få – her og der. Ofte endda nogle, som ikke har noget videre med sagen at gøre. Men pæne. Som De selv kan digte videre på. Og sponsorerne – glem endelig ikke at tænke på dem. Uden dem ville disse herlige sider måske endnu have været slanke graner i nordsvenske skove og vinden have hvisket i deres grene: »I bliver aldrig til glittet papir i Helge Svendsens festskrift om Marienlyst – sponsorerne svigter.« Men det gjorde de altså ikke – ikke dem alle i det mindste – og det skylder granerne, Marienlyst og jeg dem megen tak for. Og så får De jo da også lidt om Marienlyst – lidt løst og fast i dagens anledning. Altså i anledning af, at dette Marienlyst bliver 100 år.

Nu studser De nok og indvender, at hvis dette skal være et jubilæumsskrift, hvorfor det så er dette menneske, som burde holde sig til hoteldrift, der prøver at gøre fattige, men ærlige journalister som Jørgen Bast og Edward Clausen brødløse. Tja – såmænd. Men alligevel.

Hvis endnu bankende hjerte har banket varmest for Marienlyst? Mit! Hvis liv har hængt i en tynd tråd sammen med Marienlysts? Mit! Hvis skæbne er fremdeles uløseligt knyttet til Marienlysts? Min! Og hvis hjerte står derfor i dag Marienlyst nærmest? De har gættet det – mit!

Så om De nu kan lide det eller ej, er det »Yours truly« og ingen anden, der hermed fatter Deres famlende hånd og leder Dem tilbage igennem 100 brogede år – tilbage til anno domini 1861, da Hotel Marienlyst åbnede, og den amerikanske borgerkrig brød ud, uden at det dog påviseligt var af den grund.

Men nu kommer vi til et spændende spørgsmål: Fylder Hotel Marienlyst da i det hele taget 100 år i år? Var der ikke noget om, at vi fejrede 50 års jubilæum for netop 10 år siden? De har ret. Min ringhed vil gå over i den medicinske historie som det eneste menneske, der uden reinkarnation personligt har tilrettelagt og bivånet den samme virksomheds 50 års og 100 års jubilæum, inden selv at være fyldt 50.

Tænk på en tilfreds ko

Men alt dette begynder vist at gøre de implicerede hjerner fortumlede. Læn Dem derfor roligt tilbage - tænk på en stor grøn eng, hvor en tilfreds ko ligger og gumler; forestil Dem biernes summen, og lad mig fortælle med egne fattige ord, hvordan det hele gik til.

Navnet »Marienlyst« var først og fremmest knyttet til det lille kønne slot i nyklassicistisk stil, som den dag i dag ligger halvt indgravet i de høje skrænter lidt nord for Helsingør. Næsten ingen af den tusindtallige skare, der nu om stunder fortravlet iler forbi den gamle mur foran den fordums så prægtige, men nu desværre så kedelige, slotspark, ænses denne arkitektoniske perle, som i dag er rammen om stadens bymuseum og repræsentationslokaler.

For nu at komme videre må vi i al korthed henvise os til lidt danmarkshistorie, men da De, kære læser, ifølge statistikken over koronartrombosens

Da Nathansons nye hotel blev opført på Marienlysts strandjorder, måtte hotellets gæster endnu en stund dele plads med kvæget, der hidtil havde kunnet græsse i fred og ro. Udateret fotografi fra o. 1865.

tiltagende hyppighed, sandsynligvis er et stakkels, forjaget og rastløst menneske, har De jo lov til at springe denne del over, hvis De da ikke allerede nu vælger at henlægge disse akter til de lange, mørke vinteraftener.

Men er De stadig med, så hør her:

Det var som bekendt Erik af Pommern, der havde fantasi nok til i 1426 at udtænke hin nederdrægtige, men udtømmelige fontæne, som igennem mere end 400 år kom til at springe med gulddukater under navnet »Øresundstolden« til bestandig pine for alverdens søfarende nationer, men til stadig opmuntring for staden Helsingør og den ellers ofte så slunkne danske statskasse.

Selvfølgerlig kunne man ikke forvente, at løsepenge for fortsat uhindret fart ind og ud af Øresund ville blive betalt med en sang på læben alene for Erik af Pommerns blå øjnes skyld. Det klassiske overtalelsesmiddel blev da også dengang, som så ofte før og siden, de noksom bekendte truende kannonmundinger. Erik af Pommern nærede, belært forlængst af de gode hanseatiske købmænd, ingen illusioner med hensyn til menneskebørnenes gode vilje i pengesager, og underbyggede uden at spille

tiden sit krav om sundtold ved at opføre en med omtalte overtalelsesmidler spækket fæstning yderst på en fremspringende odde, »Krogen«, ud for Helsingør.

Hvad ydre pragt angår, var denne kombination af megen fæstning og lidt slot en ret så beskeden sag, som trolig nok må have forekommet en renæssancekonge som Frederik II at være et sløjt udtryk for »Herren til Østersøens« magt og vælde, og på stedet, hvor den gamle fæstning lå, lod han da også fra 1574-84 opføre det »Kronborg«, som dengang var - og den dag i dag er - det skønneste slot i Norden.

Hemmelig kongelig elskov

Men Kong Frederik, som opholdt sig meget på sit nye, fine slot, har åbenbart ikke blandt de mange sale og gemakker kunnet finde et fristed, hvor han kunne få fred for det »hav af plager«, som han, hvis man skal tro sin danmarkshistorie og sin Shakespeare, var rigeligt besværet med. Han byggede derfor i nærheden, men dog i passende afstand fra det travle Kronborg i »Den kongelige Kronborg Lysthave« eller »Lundegaards Urtehave«, som det også hed dengang, et fårnlignende lille slot eller »lysthus« i italiensk renæssancestil og i 3 etager. På dette meget smukt beliggende sted havde tidligere de barfodede gråbrødremonke haft deres »Sankt Annæ Kloster«, hvad der altid var en borgen for, at stedet var rigtigt valgt. Det kongelige lysthus fik navnet »Lundehave« og havde især fra sit øverste gemak - kongens værelse - en vidunderlig udsigt, som nok skulle kunne være balsam på en bekymret konges tyndslidte nerver.

At en konge, der levede i pomp og pragt, kunne have bekymringer ganske som almindeligt dødelige, accepteredes dog ikke af det jævne folk, der med aldrig svigtende sans for det pikante altid anså kødets lyst for at være den dybere årsag, når deres fyrste ønskede at være væk en dag eller to fra det anstrengende hofliv. Glade piger måtte der jo være nok af, når en konge holdt fridag. I folkemunde forsynedes Lundehave derfor også med den uundgåelige løngang under jorden til Kronborg, som var folkets romantiske forudsætning for hemmelig, kongelig elskov. Men ak, Frederik II var vist, da han byggede Lundehave til sin rekreation, forlængst ude over slig amourøs komsammen, og selv om den vin-, øl-, mad- og kvindekære Kristian IV nok kunne tæn-

kes at fordrive tiden med andet end tavlebord, når han ret ofte besøgte det smukke lystslot, var det i denne henseende helt hen i vejret med omtalte løngang, al den stund renæssancefyrsterne plejede at begive sig til deres maitressers sovekammerdøre med et hornorkester og den kongelige livgarde i spidsen.

Men Lundehave nød fortsat kongelig gunst, Kristian IV såvel som Kristian V og Frederik IV kunne lide det pyntelige lystslot og den smukt anlagte »Kronborg Have«, og fest og lystighed prægede igennem de følgende år livet på Lundehave.

Men også vort lille slot skulle komme til at mærke alle tings forkrænkelighed. En skønne dag var det næsten glemt, og igennem mange år blev det kun fugt, mug og forfald, der rådede i de før så yndige gemakker. En overgang var der endda tale om, at det kongelige lystslot skulle indrettes til noget så profant som brændevinsbrænderi. Nok måske en nyttig virksomhed - men alligevel.

Julianelyst

Alt bliver dog atter til glæde vendt, da overhofmarskal, greve A.G. Moltke i 1758 overtager den forfaldne ejendom og lader datidens berømteste arkitekt, den fra Frankrig hidkaldte N.H. Jardin, foretage en gennemgribende restaurering med tilbygning af to sidefløje, der sammen med en nyanlægning af haven i fransk stil gav det lille slot den enestående harmoni og ynde, som den dag i dag er en øjenfynd. Dette skete i 1761, og vi har altså her endda et 200 års jubilæum i forbindelse med Marienlyst. Endnu hed det gamle Lundehave dog ikke Marienlyst. En tid kaldtes ejendommen for »Moltkes Glædeshaug«, selv om meget tyder på, at det var Frederik V, der var slottets egentlige ejer. Denne antagelse bestrykes så meget mere, som slottet ved Frederik V's død i 1767 overdrages til enkedronningen, Juliane Marie. Jeg ved ikke, hvordan det ville have virket, hvis vort berømmelige hotel, 100 års jubilaren, i dag havde heddet »Julianelyst«. Der var jo for så vidt 50% chance for denne mulighed, da enkedronningen hin mindeværdige dag i 1767 besluttede at lade sit kongelige navn låne glans til det lille lystslot ved Øresunds kyst. Personlig er jeg nu glad for, at det blev Marie, der gik af med sejren. Uden at fornærme alle Julianerne tør jeg godt sige, at der er li-

gesom mere blid, melodios ynde over »Marie«. Nå, min mor hed Marie, så måske er jeg ikke uheldet, men i hvert fald træder navnet »Marienlyst« fra denne stund ind på den historiske arena, og »Marienlyst Slot« var fra nu af det navn, hvorunder vor nys genopstandne lystejeendom blev kendt.

Marienlyst Slot tilhørte i de følgende små 100 år kongefamilien, indtil Frederik VII i treårskrigen første år 1848 skænkede det til sine tapre soldater som »Invalide-Hotel«, hvor de sårede kombattanter og de såkaldte »krykkehusarer« kunne genvinde helsen og hvile ud oven på krigens strabadser. Marienlyst egnede sig dog dårligt til dette formål, og da invalidefonden mente at se en fordel i at kapitalisere den kongelige gave, solgtes slottet i 1851 til Helsingør Kommune.

I nogle år var der tomt i de skønne gemakker. Kommunen har nok døjet med at finde en passende anvendelse for den tidligere kongelige ejendom. Vist er det imidlertid, at det er da Helsingør Kommune i 1857 averterer slottet til leje, at de begivenheder begynder at tage fart, som blev indledningen til den æra, der skulle gøre navnet Marienlyst kendt viden om - ikke som et slot - men som et hotel.

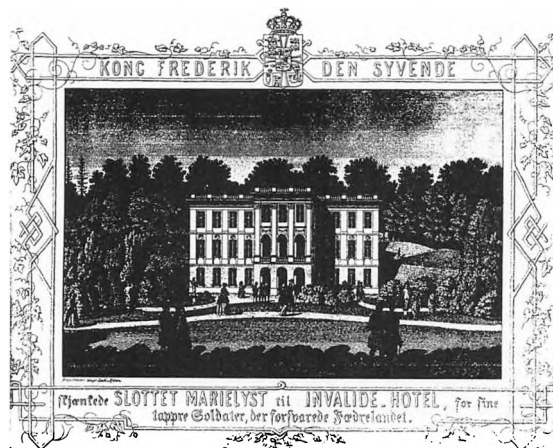
Hvornår er der da jubilæum?

Men vi er altså nået til året 1857. Lad det være sagt med det samme: Af det følgende vil det fremgå, at det måske kan diskuteres, om det er 1858, 1860 eller 1861, der kan betegnes som etablerementet »Marienlysts« fødselsår. Lad dog ingen ørkesløse diskussioner opstå af den grund. Lad ingen forskere skrive doktordisputater over dette emne.

Striden er på forhånd løst. 100 år til henholdsvis 1858 og 1860 giver os årene 1958 og 1960, som begge allerede tilhører en hensmudret fortid, og da 1861 ud fra de historiske kendsgerninger er det år, hvor Marienlyst for første gang fremtræder fuldt færdigt som hotel for en undrende samtid, har jeg ganske suverænt valgt dette år som det arkimediske punkt i hotellets historie. Hvad der gik forud hører naturligvis med til helheden, men må i denne forbindelse anses for at være indledende manøvrer.

1861 er altså året, og lad os da sammen begive os disse meget omtalte 100 år tilbage i tiden.

Det er den 22. juni 1861. Den dejlige danske midsommer forgylder med sit fortryllende skær det

Nordsjælland, der først en menneskealder senere skal blive det danske udflugtsparadis par excellence. Endnu ligger dette skønne landskab hen i al sin jomfruelige, næsten uopdagede, ynde. Kun eet sted - på kysten et lille stykke nord for Helsingør - udfolder der sig en aktivitet, der med rette kan kaldes forløberen for Danmarks senere indsats på det internationale turistmarked. En flunkende ny bygning i italiensk villastil og af imponerende størrelse er opført midt på den bare strandmark lidt nord for Marienlyst Slot. På denne dag åbner det nye hus for første gang fuldt færdigt sine porte og præsenterer sig i al sin glans som et internationalt turisthotel af højeste klasse. Med dette hus skulle en del af verdens øjne atter vendes imod det Helsingør, hvis kontakt med det fremmede ellers med sundtoldens ophævelse 4 år før næsten syntes at være ophørt.

I sandhed et dristigt foretagende. Et kurhotel og badeetablisement, der hovedsageligt skulle leve af udenlandske turister, i det lille provinsielle Danmark, som en Baedeker eller Michelin endnu ikke havde velsignet med ret mange stjerner! Bestemt intet mindre end en sensation.

Grundlæggeren var ikke med

Lad os da straks hilse på den kække ophavsmand til dette enestående og banebrydende initiativ, og lad os trykke ham i hånden og lykønske ham til hans vovemod og dristighed. Desværre - vor kække initiativtager er ikke iblandt de tilstedeværende dignitarer ved åbningsfestligheden i det nye hypermo-

derne hotel. Det er ikke ham, men hans kreditorer, i alt nøjagtig 92, der holder dette Danmarks første stort tænkte og stort udformede hotel og kurbad for uden- og indenlandske gæster over dåben.

Ak ja, - jeg kan høre Dem udbryde: »Åh herregud - al ære og respekt for de fortræffelige kreditorer - det var dog en trist begyndelse!« Jeg er sikker på, at især vekselerer J.S. Nathanson ville have sluttet sig varmt til Deres medfølelse udråb. For netop denne vekselerer J.S. Nathanson er den kække ophavsmand til denne »Marienlyst Cuur- og Badeanstalt« med de store præentioner, der skulle have haft vort faste håndtryk. Men skæbnens veje er uransagelige, og den driftige vekselerer måtte, allerede inden det store foretagende var fuldt færdigt, vandre den tunge vej bort fra sit drømmeslot, bort fra byen som en nedbrudt og falleret mand, og hotellets åbning den 22. juni 1861 skete under andre auspicer og under andre mænds ledelse end hotellets dristige grundlægger.

Snublede han end i starten - det må dog blive dette lille skrifs formeste opgave at dvæle ved denne

vekselerer Joseph Samuel Nathanson, som blev Marienlysts grundlægger, og som takket være begejstring og ildhu for en ide gav os dette på sin vis mærkelige hotel, der trods omskiftelser og modgang overlevede i 100 år, og som vel sagtens også nok skal være karl for at klare de næste 100. For et mærkeligt hotel var Marienlyst og er det stadig. Det er, som om det ikke rigtig ligner noget andet hotel. Helt sin egen atmosfære har det. Kan et hus have sjæl? Kan det det, så har Marienlyst det, det er jeg helt sikker på. Er det fortiden, den brogede fortid - Mindernes Marienlyst - der stadig lever i vort Marienlyst af i dag? Tro nu ikke, at jeg er gået hen og blevet metafysisk, men for den der kan høre den, synger der en lille melodi i parkens træer, og den klukker i strandens bølgeslag og hvisker i de lange hoteltange, og for mig siger den meget om alt det, som var, og som stadig ganske lidt er med i alt det, som er. Og således er J.S. Nathanson også lidt med i Marienlyst anno 1961.

Men tilbage til jorden - til de indledende manøvrer - til året 1857. I den vekselererforretning på hjørnet af Stengade og Bjergegade i Helsingør, som han havde overtaget efter sin fader, den gamle grosserer S.L. Nathanson, sad den unge vekselerer J.S. Nathanson og drømte store drømme. Den famøse Øresundstold var netop ophævet, staden Helsingør var ved at glide ud i mørket og ventede, at enhver god borger gjorde sin pligt eller i det mindste gjorde noget.

Men hvad?

Nathanson havde netop læst en annonce i den lokale avis, hvori Helsingør Kommune averterede Marienlyst Slot til leje.

En mand med fantasi!

Her var stof til eftertanke for en mand med fantasi, og Marienlyst har altid gennem sin 100-årige historie haft brug for mænd med fantasi, ja, kan vel i det hele taget takke sin fortsatte eksistens for, at der et par gange i løbet af et århundrede dukkede en sådan sjældenhed op og lod fantasien spille. Men her var altså den første!

Joseph Samuel Nathanson, (1819-1866).

For sit indre blik så Nathanson et mondænt kur- og badeetablisement vokse op i og omkring denne arkitektoniske perle af et slot. Han så livet pulserende festligt og brusende, som han kendte det fra især de tyske indenlands-kursteder, som hvert år besøgte af et fornemt og velhavende klientel. Men her på Marienlyst skulle kontinentets fashionable kursteders traditionelle faciliteter forenes med det nyeste nye - tidens grasserende sundhedsmode - genopdagelsen af, at det var herligt vedervægende at bade direkte i havets salte bølger.

Nu kan det jo være meget godt med drømme, men det skader aldrig de samme drømme, og især ikke de højtflyvende, hvis den drømmende har bare så nogenlunde fast grund at lade dem dale ned på. Det havde Nathanson. 20.000 thaler, som han havde vundet i det prøjsiske statslotteri. Jo, dette var sandelig Helsingørs unge Aladdin, og når han nu allerede havde fundet sin Gulnare, måtte et slot da være det mindste, han kunne ønske af lampens ånd. Unge J.S. Aladdin Nathanson meldte sig som energisk liebhaver til Marienlyst Slot. Der var ganske vist kun tale om et lejemål, men selv det at leje et slot smagte dog altid lidt af 1001 nats eventyr. Nu er der ikke noget, der som unge himmelstormere kan gøre rigets bedste mænd urolige og få dem til at trække sig tilbage til tænkeboksen. Der kommer straks rynker i de tænksomme pander, og ikke mindst et byråds skal have tid til at gå i udvalg og tærse lidt langhalm på et altfor urovækkende, frisk initiativ. Nogen aftale kom altså ikke umiddelbart i stand. Nathanson følte sig dog på sikker grund og begyndte at indkredse sine planer ved af en købmand Mathias Jørgensen at købe to ejendomme, der tidligere havde hørt til Marienlyst Slot. Der hørte betydelige arealer til disse ejendomme, og fra en del af deres jorder er senere de matrikelnumre, som i dag udgør Marienlysts ejendom, udskilte.

Aladdin får sit drømmeslot

Som nybegt jorddrot rejste Nathanson nu til Tyskland for at se på kursteder og hente inspiration til at realisere drømmen om det første danske kuretablisement af international standard, og hvad mere var, måske det første kurbad i verden, der, liggende ved det åbne hav, skulle have havbade som speciale. Da han kom hjem sidst på sommeren, var han

mere begejstret end nogensinde for sin store ide, og den 15. september 1857 kapitulerede Helsingør Kommune. Helsingørs Aladdin og himmelstormer, den ildfulde taler og lejlighedsdigter fra folkefesterne i »Egebæksvang«, den unge, driftige vekselerer J.S. Nathanson lejede på denne dag sit drømmeslot.

Lad os kaste et blik på den lejekontrakt, der fik betydning for kommende slægter:

Leiecontract

imellem Helsingørs Communalbestyrelse og Vexelerer J.S. Nathanson, angaaende Marienlyst Slot med Tilliggende:

Da Hr. Vexelerer J. S. Nathanson efter at have tilkjøbt sig den til Ejendommen Marienlyst grændsende Eiendom Nr. 555a., har besluttet at etablere en Søbade- og Cuur-Anstalt paa Kysten norden for Helsingør, hvilket Foretagende antages at være i Helsingørs Kommunes Interesse, saa udlejer, ifølge derom fra hans Side indkommen Begjæring, Communalbestyrelsen herved bemeldte Vexelerer J.S. Nathanson følgende Dele af den Communen tilhørende Eiendom Marienlyst, nemlig:

- a. Slotsbygningen og den saakaldte Kroghske Gaard;
- b. Lystanlægget eller det saakaldte Arboret norden for den til Eiendommen nr. 555a. hørende have;
- c. Jordarealerne paa Bakkerne ud til Hellebeksveien mellem Vandfaldet og Eiendommen »Taarnhøj«
- d. De saakaldte Strandjorder tillige med det til Søen grændsende Terrain; og
- e. Plainen i det saakaldte Anlæg udenfor Ringmuren, samt Adgang til Benyttelse saavel af Slots-haven som hele fornævnte Anlæg med Skovterrain, overensstemmende med, hvad i denne Contract nærmere vil blive fastsat.

Herefter følger adskillige detaljer, som jeg ikke skal trætte med, og jeg skal heller ikke hengive mig til nogen udredning af de topografiske forhold, som ovenstående ellers nok kunne friste til. Jeg prætenderer i det hele taget ikke med dette lille skrift at ville skrive Marienlysts historie. Her er det, som tidligere sagt, kun opgaven at fortælle lidt om Marienlysts tilblivelse i særdeleshed og lidt løst og fast i almindelighed om dette, det dejligste sted ved Øresund.

Vor blødagtige tidsalders nervesvækkede ofre?
 Men Nathanson havde altså lejet sit slot for 1000 Rd. om året for 50 år og var dermed i besiddelse af det middel, hvormed han mente at kunne nå sit så store, store mål. Men dermed var Marienlyst jo endnu ikke et internationalt, kosmopolitisk badeetablisement. Nej, langt fra. Men Nathanson gik på med krum hals og resterne af sin lotterigevinst, der jo allerede var gået slemt svind i. Dette her med havbadene skulle være det store nummer. De skulle kunne gengive den stakkels menneskeslægt dens tabte sundhed og karskhed, og, som en samtidig forfatter skriver, bringe lindring til vor blødagtige tidsalders nervesvækkede ofre. Ja, ja, alt i denne verden er relativt, og Nathanson stillede badehuse op i havstokken neden for Marienlyst Slot til benefice for sin nervesvækkede samtid. For igen at nedbryde de i havet helbredte nerver omdannede han slotshaven til en bedre Dyrehavsbakke - der skulle jo være en vis pendulgang i tingene - og en såkaldt brøndkuranstalt blev heller ikke glemt. Sådan én hørte med i en tid, hvor vand nærmest blev betragtet som et medicinsk terapeutisk middel, der kun anvendtes til indvortes brug efter lægens ordination. Det må vel have været kilderne i skrænterne bag slottet, der leverede det vand, som Nathanson suverænt tillagde helsebringende kraft, vel vidende at blot dette at få folk til at drikke vand i stedet for brændevin, i sig selv kunne bringe lindring til mishandlede organismer. Så blev der på slottet indrettet fornemme restaurantlokaler, køkkenforholdene blev kvikket op, baghaven med »Hamlets Grav« ordnet lidt, og endelig blev der lejet værelser og lejligheder i husene på »Lappen« og i øvrigt i Helsingør by for de mange turister fra fjern og nær, som forventedes at ville strømme til det nye etablissement. Åbningsdagen nærmede sig. Alt så lovende ud. Nathanson nærrede sågar et begrundet håb om, at selveste Hans Majestæt Kong Frederik VII, hin folkekære og tidligere ejer af Nathansons drømmeslot, ville lade sin nådes sol stråle ved selve åbningshøjtideligheden.

Denne oprandt den 1. juni 1858 (her har vi altså jubilæumsmulighed nr. 1) uden Hans Majestæt, men til gengæld med »koralmusik«, tale af borgmester Jacob Baden Olrik, Kongens skål, hurraråb og adskillig festivitas. Et stort øjeblik må det have været for vor ven Nathanson, selv om han måtte undvære

PROGRAM

til
Concert i Marienlyst Coursal
Søndagen den 1. August 1858, Kl. 7½.

FORSTE AFDELING.

- 1) C. M. Weber: Arie af Op. „Jægerbruden“, Mdm. Fossum.
- 2) a. Weise: Liden Kirsten }
 b. Heise: Liden Karen } Hr. Hansen.
- 3) Spøhr: Arie af Op. „Faust“, Hr. Schram.
- 4) a. Folkvisa från Husby }
 b. Den Eensamma } Svenske Folkeviser arr. for 4 Stemmer, Mdm. Fossum, d'Hr. Hansen, Schram og Gerlach.

ANDEN AFDELING.

- 5) Donizetti: Duet af Op. „Elskovsdrikken“, Mdm. Fossum, Hr. Schram.
- 6) Schiømann: a. Widmung }
 b. Der Nussbnum } Hr. Hansen.
 J. Gläser: c. Sov sødt }
- 7) Rosini: Aria af Op. „Gazza ladra“, Hr. Schram.
- 8) Meyerbeer: Arioso og Beltervise af Op. „Propbeten“, Mdm. Fossum.
- 9) Folkvisa från Dalarna }
 } arrangeret for 4 Stemmer, Mdm. Fossum, d'Hr. Hansen, Schram og Gerlach.

Billetter à 1 Rdlr. erholdes paa Coutoirtet i Marienlyst Slot. Indgangen aabnes Kl. 7.

Nathanson satsede stort på sit ny kurbadeetablisement. Her ses program for en koncert den 1. august 1858 i Kursalen, der dengang var indrettet i selve Marienlyst slot.

Frederik Folkekær's skulderklap. Drømmen var blevet til virkelighed - næsten da. Endnu manglede meget, men Nathanson var kommet i gang. Nu skulle intet standse ham. Og dog, det var begyndt at ligge særdeles tungt med pengene. Lotterigevinsten havde vist sig kun at være småpenge i dette foretagende. Nye større penge måtte skaffes. Og skaffet blev de. Den første sæson gik nemlig godt. Fra begyn-

delsen var »Marienlyst Cuur- og Badeanstalt« slået godt an i de rigtige kredse. Prinser og grever, baroner og godsejere flokkedes om Nathansons festlige table d'hôte, hvor han med værdighed og selvfølelse præsiderede sammen med sin smukke frue, vor himmelstormende Aladdins Gulnare.

Men sommeren gik på hæld, og den første sæson 1858 sluttede. Det havde afgjort været en succes for stedet og en personlig succes for Nathanson. Men økonomisk - tja, det var løbet rundt, har man indtryk af, men vist heller ikke mere. Nathanson så dog med fortrøstning på fremtiden. Dette havde jo været begyndelsen, og den er som bekendt altid svær. Men baggrunden var skabt - der var noget at arbejde videre på. Og Nathanson arbejdede videre. Hovedsagelig vist med at skaffe penge. Og han var helt klar over, at han aldrig ville få gjort Marienlyst til et mondænt kurbadeetablissement i den helt store stil, hvis han ikke skaffede sine badegæster et sted at bo, der var de andre store linier i foretagendet værdigt. Det var meget godt, at man for en rimelig penge kunne få lejet gæsterne ind hos de brave helsingor-anere på »Lappen« med fri afbenyttelse af den høje ægteseng med tangmadras og blytunge dyner samt nøgle med hummerklo til retiraden i baghaven, men det var alligevel ikke rigtig noget at byde noblessen på efter en lang, besværlig rejse over Sund og Bælt.

Et hotel - Et kongerige for et hotel!

Nathanson måtte fremskaffe et hotel.

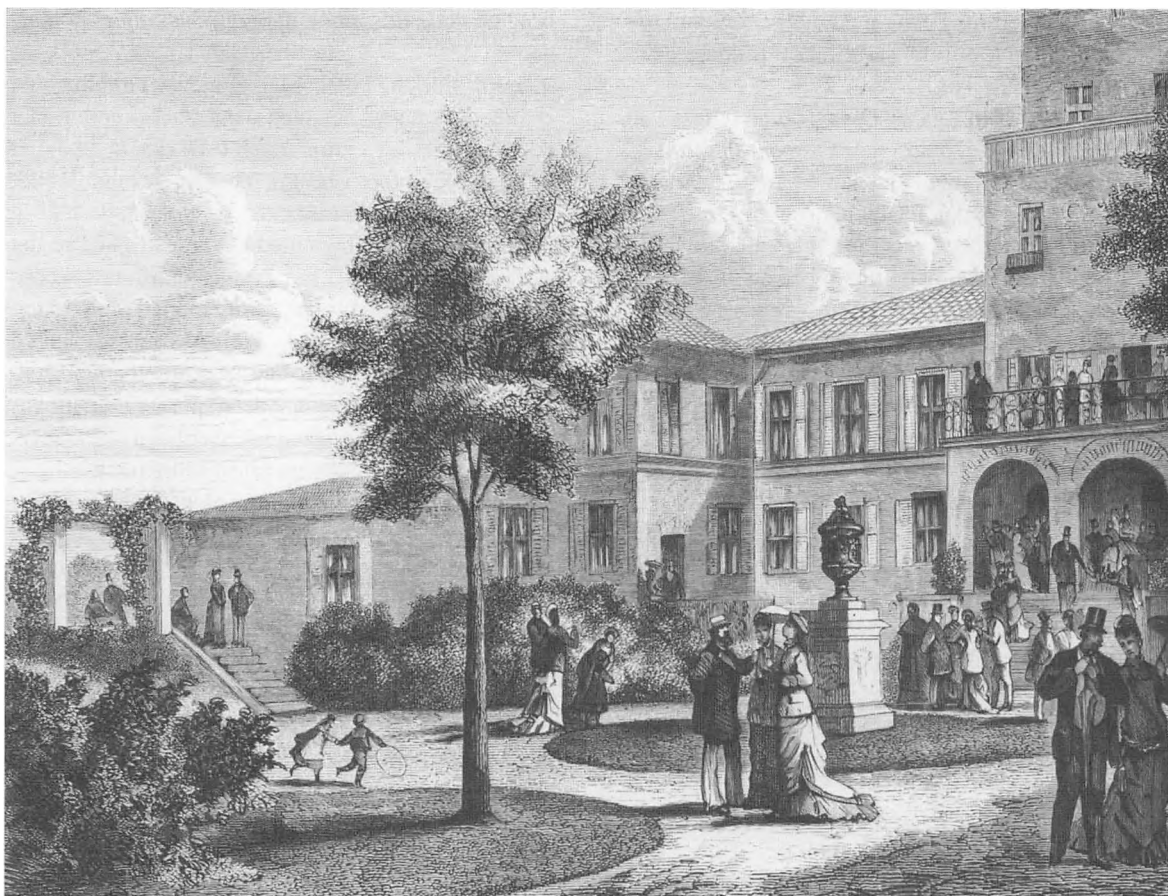
Et hotel i tilknytning til slottet, parken, stranden, badene og den dejlige beliggenhed. Med et elegant og fornemt hotel, meget flottere end hidtil set her til lands, ville brikkerne falde på plads i Nathansons dristige puslespil og kronen være sat på det, som han nu helt anså for sit livsværk. Han tilkaldte den unge arkitekt Chr. Holsøe, der havde gjort sig fordelagtigt bemærket ved sin deltagelse i opførelsen af Helsingørs nye rådhus, og planer, skitser og tegninger begyndte at hobe sig op på Nathansons skrivebord. Det kunne blive alle tiders hotel, men dyrt - frygtelig dyrt.

Sæson nr. 2 begyndte i juni 1859. Alt forløb fint. Mange nye gæster fra fremmede lande. Mange tyskere, men også en del englændere, der valfartede til Kronborg og ikke mindst til »Hamlets Grav« bag Marienlyst Slot. Der er i tidens løb harceleret en del

over denne »Hamlets Grav« på terrassen bag slottet. Der er benyttet vendinger som naivt humbug og historisk bedrageri. Er dette ikke at tage for tungt på tingene? Kan dog nogen fortænke den gode Nathanson i, at han med næsten moderne sans for publicity benyttede denne allerede eksisterende attraktion til gavn for sin nye virksomhed. Når turister rejser, hvad er det så, de først og fremmest må have? Rigtigt - et mål. Et sted at rejse hen for at forundres. Og de meget rejsende englændere skabte selv myten ved at gøre det Kronborg og Elsinore, som Shakespeare havde givet verdens bedste turistpropaganda, til deres rejses mål og straks efter ankomsten spørge efter Hamlets grav. En stenstøtte i skoven lidt nordvest for Marienlyst Slot blev efterhånden kendt og anerkendt som det eftertragtede mål, hvor man kunne dvæle og mindes den store digters eviggyldige ord. Men det var altså en af de gratis glæder, og alle var tilfredse med denne tingenes tilstand. At være eller ikke være var stadig spørgsmålet, og ikke mindst for vekselerer Nathanson, der måtte skaffe penge i sin bundløse kasse for at kunne opfylde digterens første alternativ i de berømte ord. Denne famøse stenstøtte stod på det område, Nathanson havde lejet. Var det ikke nærliggende at flytte denne sten med den store søgning hen på terrassen bag slottet, hvor man let kunne lave en afspærring og lade folk betale 32 skilling for at komme ind og dvæle? Enhver, der blot var kommet ud over børnehavestadiet, vidste, at dette naturligvis kun kunne være en symbolsk mindesten, nærmest at opfatte som en tribut til en stor digters u dødelige geni. Men nu, når man skulle erlægge klingende mønt for at nærme sig »graven«, var det sør'me noget slemt svindel, hvis ikke det var Hamlet himself, der slumrede under skærverne, i stedet for smedens døde kat.

Pengene, for pokker

Ja, de penge, de penge - og det sagde Nathanson også, selv om sæsonen 1859 var gået fint. Men hvor han dog manglede dette her hotel. Der havde været for meget vrøvl over de dårlige logiforhold. Arkitekt Chr. Holsøe tegnede på livet løs og var næsten færdig med detailtegningerne. Men pengene, for pokker, pengene! De gode folk i Sparekassen havde været nogle dødbidere. Ikke een rigsdaler ville

de slippe til gavn for det store hotelprojekt. De folk havde ingen fantasi. Nathanson traf sin beslutning, iførte sig sin bedste diplomatfrakke og blankeste cylinderhat og begav sig rundt til stadens velhavende borgere. Den 30. september 1859 indbyder han lysthavende til at tegne et parthaver-prioritetslån på i alt 60.000 rigsdaler med pant i det projekterede hotel, og hvad Nathanson ellers ejede af ubehæftet gods og guld. Hele sin eksistens satte han ind på at gennemføre sin ide, og det har folk i reglen respekt for. Mange gode borgere tegnede sig da også for parter, ikke mindst naturligvis håndværkere og leverandører til det nye hotel. Selv Helsingør Kommune, der ikke selv ejede kongens mønt, viede sagen den allerstørste interesse ved at tegne sig for 50 lånandele à 100 rigsdaler, som de lånte i før omtalte Sparekasse. I alt 92 firmaer og enkeltpersoner tegnede sig tilsammen for 469 lånandele à 100 rigsdaler,

Her er Nathansons gamle hotelbygning tegnet i 1877, da etablisementet var kommet på kommunens hænder. Mange forbedringer var sket, og en udenlandsk kok med medhjælper skulle sørge for gæsternes kulinariske velbefindende efter søbadet og omklædning i de nyrenoverede badehuse. Den ubekendte kunstner har skildret hotellet en herlig sommerdag, hvor de velklædte gæster, hvis navne naturligvis blev offentliggjort i Helsingørs Avis, promenerer i den velholdte have. Bemærk sandstensvasen midt i anlægget (se også foto side 33). Den hørte retteligt til Marienlyst Slot og står da også i dag på sin rette plads ved indgangen fra Marienlyst Allé. Xylografi i Illustreret Tidende 1877.

heri medregnet Kommunens 50. 46.900 rigsdaler rejste Nathanson altså på denne måde. Det var mange penge dengang, og mere end rigeligt - syn-

tes det - til at komme i gang med byggeriet og få realiseret drømmen om det store hotel, prikken over i'et, kronen på værket.

Og arbejdet kom i gang. Over 100 arbejdere var beskæftiget på byggepladsen den vinter. Alt gik rask fra hånden, også Nathansons lånte penge, men den 6. marts 1860 var der rejsegilde, og en stolt Nathanson kunne sammen med den lige så stolte arkitekt udbringe et leve med alle de bedste ønsker for det nye hus, der tegnede til at blive noget helt enestående. Nathanson havde virkeliggørelsen af drømmen inden for rækkevidde.

Nu stundede sæsonen 1860 til med raske skridt. Dagene løb hastigt. Ville det nye flotte hotel nå at blive færdigt til åbningen? Mange værelser var allerede udlejet til det fornemste klientel. Rygterne om, hvad der forestod, var ilet forud. Det tegnede til at blive alle tiders sommer. Nathanson var endda overbevist om, at restaurantforholdene ville blive for små på slottet. Han opførte derfor en såkaldt natursal i bjælkestuestil på terrassen bag slottet, således at der her kunne blive plads til et forøget antal spisende gæster, og hvor de berømte »Soirée-dansantes« kunne afholdes. Jo, det var ved at blive i den helt store stil nu.

Men hvor det dog kneb med at få det hotel færdigt. Der var kun een ting at gøre. De værelser, der var udlejet på forhånd, måtte gøres helt færdige først og fremmest, selv om der så kom til at mangle lidt på huset hist og her. Det værste af det hele var blot, at alle de lånte penge nu var brugt. Der var ikke en skilling tilbage, og hvordan Nathanson kom igennem denne sidste tid, kan man kun gisne om. Sjøvt har det knageme ikke været. Jeg kan selv tale med om det. Det var nok første gang, at en mand satte sin eksistens ind for Marienlyst, men det blev så sandelig ikke sidste gang.

En kongelig frokost

Men penge eller ikke penge - som spørgsmålet jo også ofte kan være - den 10. juni 1860 åbner Nathanson med et triumf-es. Deres majestæter Kong Frederik VII og Kong Carl XV af Sverige spiste sammen med grevinde Danner frokost i table d'hôte-salen på slottet. Det var da en lovende start på en sæson, og Nathanson glemte for en stund sine lommemesmerter. Om hotellet er kommet delvis i

brug på dette tidspunkt, har jeg ikke kunnet få klarhed på, men vi har altså her, den 10. juni 1860, jubilæumsmulighed nr. 2. Men alligevel. Hotellet - det er hotellet, jeg regner med - og det var endnu slet ikke færdigt. Der er dog ingen tvivl om, at en del af hotellet blev taget i brug i løbet af sæsonen 1860, men færdigt blev det ikke.

Sommeren gik ellers med liv og festlighed på det store etablissement. Efter kongefrokosten fylkedes det gode selskab på stedet sammen med diplomater, rige englændere og tysk adel. Marienlyst havde trods det ufærdige hotel fået sit store gennembrud. »Har De været på Marienlyst?« spurgte man hinanden i Bredgade-kvarteret i København. »Ja, selvfølgelig«, svarede man nærmest indigneret.

Men een mand gik festen og glæden hen over hovedet på. Ja, netop - Nathanson. Han sad til sent om aftenen på sit vekselererkontor og gennemgik regnskaberne fra Marienlyst. Men lige meget hvordan han vendte og drejede tallene, resultatet var det samme: Han var ved at køre fast. Da 1860-sæsonen gik på hæld, var hans samlede gæld rundt regnet 110.000 rigsdaler, og kreditorerne var begyndt at blive stramme i maskerne. Ganske vist var det nye hotel nu næsten helt færdigt. Men hvad nyttede det - nu var sæsonen slut - alt skulle pakkes sammen, skodderne sættes for vinduerne, og pengene ville holde op med at rulle ind. Fra nu af skulle de kun til at rulle den anden vej, og der var ikke een rigsdaler til at lade rulle. Nathanson gik alene rundt i sit dejlige nye hotel i begyndelsen af september 1860. Alle de glade gæster var rejst, men endnu fornemmedes sommerens travlhed i de smukke værelser og gange. Næsten helt færdigt stod huset - dette Danmarks første kur- og badehotel og første stort anlagte hotel for udenlandske turister. Kongelig hofstolemagermester C.B. Hansens smukke plysmøbler gjorde hvert hotelværelse til en hyggelig salon. Dejlige tæpper dækkede gulvene, og tunge draperede gardiner skjulte efter datidens stil næsten helt de store vinduer. Og sensationen over alle sensationer: Trykknapper i alle værelser, der ved hjælp af elektriske impulser kunne signalere til stuepigen eller tjeneren, på hvilket værelse man ønskede deres nærværelse. Det har sikkert været et af de allerførste hoteller i Europa, hvor et sådant anlæg var i brug.

SØBADET MARIENLYST VED HELSINGØR.

Ström-, Styrte-, Regn- og Douchebade,
saavel for Herrer som for Damer, aabnes til Afbenyttelse

Tirsdagen den 5te Juni.

Enkelte Bade 20 Sk. Et Dusin Billetter 2 Rdlr. — En Svømmeester er ansat ved Herrebadene.

Bröndkure samt Mælkekure

af Ko- og Gedemælk kunne erholdes.

Kuursalen og Hamlets Terrasse.

Da Kuursalen og dens Restauration er arrangeret til Conversations-, Læse- og Selskabslocale for Bade-gjæsterne, er samme kun tilgængelig ved et personligt Abonnement, som af Udenbyes kun tegnes for een enkelt Dag, ugevis eller pr. Saison, af Indenbyes kun pr. Saison og erholder Abonnementskort fra idag i Kuursalens Comptoir.

Abonnementskort maa løses uden Hensyn til om Bolig haves i Høtellet og Etablissementets Leiligheder eller i Privatlogis, og er Tarifen ligesom de foregaaende Saisons:

Een Person 1 Dag 32 Sk. En Saison 10 Rdlr.

Familie af 2 Personer — 32 - - — 12 —

— - 3 — — 64 - - — 14 —

— - 4 — — 64 - - — 15 —

med fremdeles Moderation for større Familier.

Abonnement for en Uge og derover giver fri Adgang til de i Abonnementstiden stedfindende Sølree dansantes, hvortil ellers Adgangen betaales med 1 Rdlr. pro Persona.

Kuursalens Restauration

vil i indeværende Saison blive ført for Etablissementets Regning og paa det Omhyggeligste soigneret. Samme serverer saavel à la carte som ved Table d'hôte, der holdes to Gange daglig, Kl. 2 og Kl. 4.

I de aabne Pavillons

foran Kuursalen serveres ligeledes fra Kuursalens Kjøkken, og er Adgangen saavel til den nedre Park, som til Promenaderne i Reglen fri for Enhver.

Et godt Musikcorps

vil daglig musicere i Parken Morgen og Eftermiddag.

Lyst- og Fiskebaade med Redskab, Æsler, Heste og Vogne

til Udflugter i Omegnen kunne erholdes.

I den nye Logisbygning

saavelsom i Privatboliger nær Badet kunne endnu gode Værelser og Leiligheder erholdes.

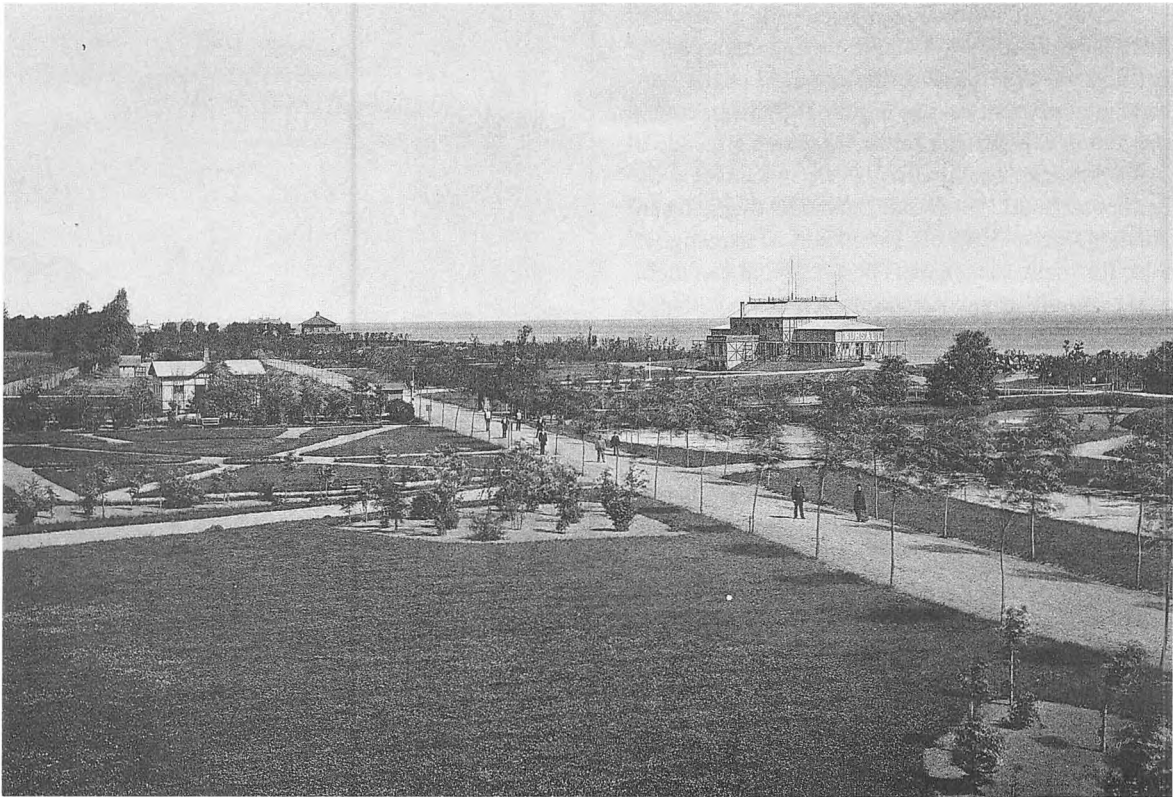
Nærmere Underretning erholdes i **Kuursalens Comptoir i Marienlyst Slot.**

Sejr og nederlag

Jo, her stod Danmarks første hotel, der var af en sådan standard, at det havde mulighed for at tage kampen op med fremmede kur- og feriesteder om den noblesse og det pengearistokrati fra det store udland, som dengang leverede de eneste turister, der var værd at regne med. Men Nathanson havde nået sine drømmes mål samtidig med, at den totale ruin stirrede ham i møde. Skulle sejrns palmer flås ham af hænde på selve målstregen? Alt tydede på det. En

Annonce i Helsingør Avis 30. maj 1860. Her omtales Den nye Logisbygning, der stadig eksisterer ud til Nordre Strandvej. Den må på det tidspunkt have stået færdig til brug, selv om den først indvies året efter med Marienlyst-Interessentskabet som ejer.

sidste kraftanstrengelse gjorde Nathanson for at overbevise kreditorerne om, at han blot behøvede

tel med store restaurantlokaler, billard- og spilletværelser og en åben terrasse imod Øresund. Man forberedte sig åbenbart på en eventuel frigørelse fra lokalerne på slottet.

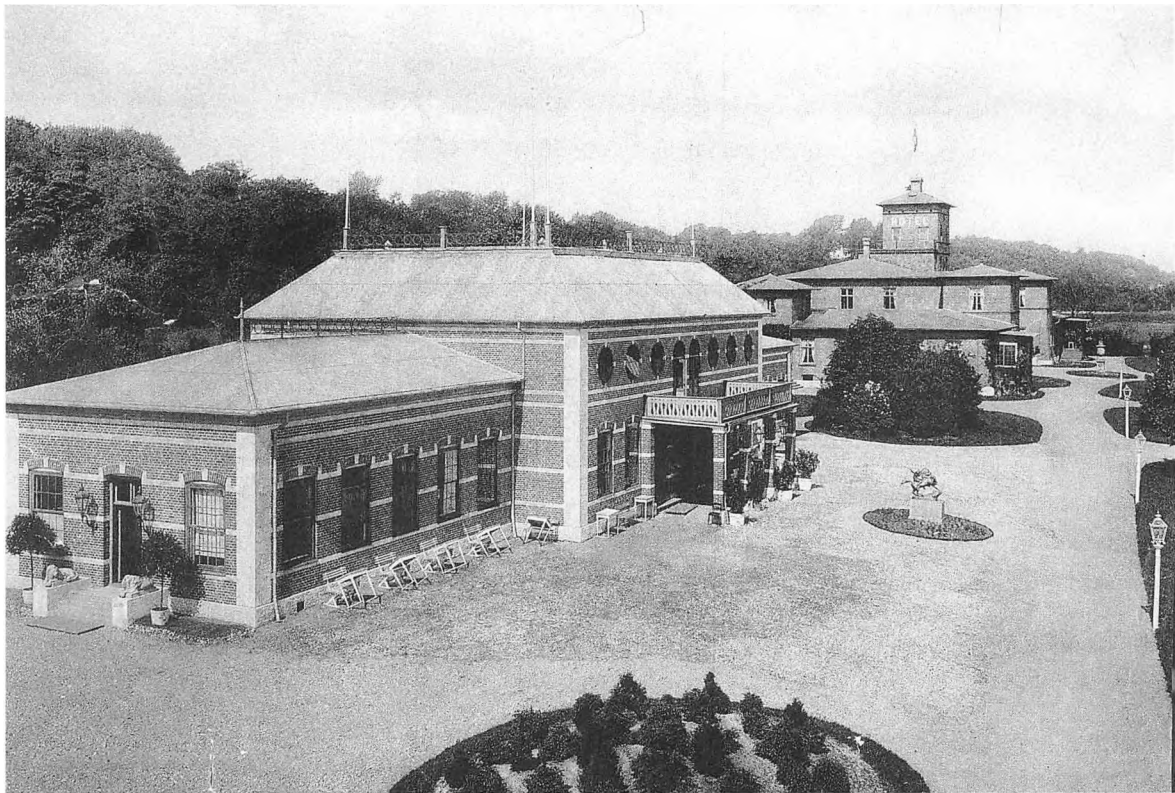
Dette var jo en formelig eksplosion i Marienlysts udviklingshistorie. Alle herlighederne stod færdige i 1884, og igennem nogle år genoplevede Marienlyst suset fra den store tid omkring grundlæggelsen. Der var en vældig tilstrømning på de store sommersøndage, så stor, at man måtte sætte telte op i haven, for at alle kunne blive beværtede.

Men somrene var stadig for korte i Dannevang. Det var ikke let at få halet pengene hjem på den korte tid. Hvem der egentlig var pengemændene bag den store udvidelse i 1884, har jeg ikke kunnet få oplyst, men dristige folk må det have været. Guld er der jo nok ikke blevet spundet, og det kneb hele tiden med at få de ret udsat beliggende bygninger ordentligt vedligeholdt. Efterhånden kommer det til at ligge rigtig tungt. Man overvejer at ophøre med

Marienlystområdet fotograferet i 1883. I stedet for Nathansons natursal bag Marienlyst slot, der måtte nedrives på grund af råd og svamp, lod kommunen opføre det her viste kurhus med teater og koncertsal helt nede ved stranden. Den gamle indsø i området var blevet kultiveret med en ø i midten forbundet til fastlandet med romantiske hvide broer til hotelgæsternes behagelige afbenyttelse. Den snorlige allé midt i billedet skulle senere blive til Nationernes Allé.

at leje slottet af Kommunen, og det kniber vist meget med at få begge ender til at mødes. I 1888, kun 4 år efter den store udvidelse, beslutter man at sælge, og den 9. juli, da det hele ser mest attraktivt ud, sælger man alle aktieselskabets ejendomme til et anonymt selskab.

Ude fra den store verden strømmede turister stadig til Helsingør, Kronborg og Marienlyst, og ho-

tellet og restauranten nød særdeles bevågenhed i de højeste aristokratiske cirkler. Kong Christian IX's broder, Prins Hans, boede hver sommer i hotellets formeste værelse nr. 15, og Hans Majestæt kom hyppigt på besøg. Også repræsentanter fra andre fyrstehuse var ikke så sjældent besøgende gæster på Marienlyst dengang. Den russiske Zar spiste frokost med hele sit følge, og Prinsen af Wales besøgte flere gange restauranten på slottet.

Et glas Parfait d'Amour til Sarah Bernhardt

Livet foregik altså på allerhøjeste plan på Marienlyst i de tider, sekunderet af en åndsaristokrat som Herman Bang og af repræsentanter for pengearistokratiet som grosserer Styhr og etatsråd Simonsen. Det var en verden for de få, det må indrømmes, men man kedede sig ikke ihjel, og jævne mennesker, der passede deres dont, så i nogen grad på dette liv, som vi andre går ind og ser en underholdende film i dag. Marienlyst hørte med til det festlige, det fejende, det brusende, og det skal der nu også være noget af her

Hotellets koncertsal blev i 1890'erne flyttet fra stranden og op til Strandvejen. Her tjente den sit formål indtil Anders Jensen i 1901, kunne indvi sit nye imponerende kurhotel ved stranden, tegnet af arkitekt Richard Bergmann. Koncertsalen her på billedet er tegnet i tidens renæssancelignende stil og omgivet af velplejede bede og gangstier. Skulpturen ved bygningens indgangsparti, en rytter på hest, var i mange år et af hotellets mange fri-luftskunstværker. Det var en kopi af et af Thorvaldsens værker og lavet af zink. Efterhånden forfaldt denne og andre af hotellets zinkkopier, og nu er alle forsvundet.

i livet, og man kan godt lide at vide, at det er der, selv om man ikke altid selv er med i det. Den store Sarah Bernhardt kom og fældede en tåre ved Hamlets grav og nippede bagefter til et glas Parfait d'Amour på hotellets terrasse. Verdens store sus havde berørt de danske strande.

L.203 Helsingør
Marienlyst Restaurant.

Der var således gæster nok, og omsætningen var god, så længe det varede. Det gale var bare, at det varede for kort. Marienlyst var jo kun åbent i den egentlige sommerperiode, så sæsonen var i realiteten kun på 2 måneder - sommetider endda knapt nok, når vejret gjorde knuder. Bag det anonyme selskab stod en vekselerer N. Thomsen. Han mente, at det elegante Kurhus lå for udsat nede ved stranden, og lod det hele nedrive og genopføre imellem badehotellet og casinobygningen og lagde nu mere vægt på at benytte Kurhuset til teaterforestillinger og koncerter.

Teater på Marienlyst

Der havde været spillet teater i Kurhuset, medens det lå ved stranden, men først nu kom der rigtig gang i forestillingerne. Hr. og fru Zangenberg og senere Th. Müllers og Jensens Selskab opførte enaktere som »Kaptajnen bander«, »Berthas Klaver« og »En Forlovelse ved Lygteskin«. Senere var det kendte

Hotellens smukke restaurantbygning lå ud mod Strandvejen ved siden af koncertsalen. Da Anders Jensen opførte den ny hotelbygning i 1901 fik bygningen, efter en mindre udvidelse, ny anvendelse som landets første spillecasino. Her er restaurantbygningen fotograferet engang i 90'erne.

teaterfolk som Folmer Hansen, Povl Friis og Rechendorff, der ledede teatret, og mange kendte skuespillere og kunstnere har igennem tiderne stået på denne scene. Lad mig nævne i flæng: Engelke Friis, Otto Jacobsen, Gudrun Carlsson Fønss, Holger Reenberg, Victor Neumann, Anna Larssen, Oda Nielsen, Herold, Peter Cornelius, Stribolt, Carl Alstrup og den purunge Peter Malberg. Jo, der er skam også en solid teatertradition på Marienlyst, selv om

det nok ikke med tilbageblik på de før omtalte enaktere altsammen har været ting, der vil komme til at stå som milepæle i dansk teaters historie.

Men vi må videre. Der er ikke i dette skrift plads til at gå i for mange detaljer på vor vej op gennem de næste 70 år, selv om der så sandelig er emner nok, der kunne fortjene en større fordybelse.

En fantastisk slagter

Et af dem er historien om en fantastisk slagter, der nu dukker ud af mørket fra en baggårds-slagterforretning i Nansensgade i København og igennem ikke mindre end 32 brogede år kommer til, som vor moderne, sprogfornyende ungdom ville sige, at »sætte strøm på« et nyere, flottere, større, ja, næsten helt lamslående Marienlyst.

Her er Marienlysts mand med fantasi nr. 3. Manden hed Anders Jensen.

Om Anders Jensen kunne der skrives en bog på 600 sider, så jeg må her nødvendigvis nøjes med at pirke lidt i overfladen af det omfangsrige stof.

Den 18. marts 1897 købte den unge Anders Jensen af vekselerer N. Thomsen matr. nr. 1 q, 1 r, 1 u, 1 bd, 1 be og 2 a med grund og samtlige derpå opførte bygninger med grund-, mur- og nagelfast tilbehør samt inventar, løsøre, vinlager etc. etc. for 180.000 hårdt sammenspinkede kroner og startede dermed en karriere som hotel-bygger, -ejer og -leder, der ikke siden er overgået i Danmark.

Fra 1898 til 1901 udfoldede Anders Jensen en byggeaktivitet, der kan gøre selv vore dages storbyherrer ståkådede. 327.106 kvadratalen, hvorpå der stod 3 store bygninger, blev yderligere bebygget med ikke mindre end 25 huse og villaer samt kronen på værket i 1901: Det store, imponerende Kurhotel ved stranden med 100 værelser og 160 senge, og med sale og restauranter, der kunne rumme en mindre købstads samlede befolkning. Arkitekterne var Richard Bergmann og Rogert Møller. Det hele vurderedes i 1901 af Østifternes Kreditforening til kr. 2.175.500,-, hvortil kom værdien af inventar og løsøre. I handel og vandel har den samlede værdi af hele herligheden ligget på omkring kr. 4.000.000. Det skal nok have svaret til ca. 12.000.000 i dag. (1961).

Det var egentlig godt løbet sammen af den unge slagtermester fra Nansensgade.

Da Anders Jensen onsdagen den 22. maj 1901 slog portene op til sit nye, kæmpemæssige Marienlyst, lod et undrende borgerskab i bogstaveligste forstand underkæberne falde slapt ned i måbende betagelse. Dette var som syv søren! Nu havde man aldrig set magen! 300 værelser, 30 villaer – heraf 20 »cottage« i den til formålet nyanlagte Nationernes Allé – 20 tønder land, restauranter til 1.200 gæster, Schnedler-Petersen med 26 mands orkester, utallige elegante ekvipager med endnu elegantere damer og herrer, ekstra Marienlyst-tog indsat på den nye Kystbane, ja, der var ingen ende på herlighederne – som dog stadig kun havde åbent i sommermånederne.

Anders Jensen (1861-1940), slagtermester, oldermænd, direktør og godsejer.

Marienlystvognen, der bragte hotelgæsterne fra færger og tog til hotellet, holder ved hotellets indgang fra Nordre Strandvej, som er markeret ved store hvidpudsede portpiller. Disse markante arkitekturelementer fik Anders Jensen anbragt ved alle hotelområdet indgange, og stadig kan man se to tilbageværende piller ved den nordlige indgang til Nationernes Allé. Bygningen til venstre er Strandgaarden, der fungerede som hotellets inspektorbolig. Den måtte i 1915 delvis vige for Anders Jensens byggeri af den såkaldte Mønstedeske Gaard (Ndr. Strandvej 2b-d), senere kaldet Stella Maris.

Et spillecasino og et splitflag

Der var det helt store format over denne Anders Jensen, og der var ørneflugt over hans foretagsomhed. Alle var imponerede. Også landets kronprins, den senere Kong Frederik VIII - kongelig bevågenhed fulgte stadig Marienlyst - og kronprinsen udvirkede med et pennestrøg på tværs af alle politivedtægter og love, at Anders Jensen i 1902 fik et spillecasino - nok så lille, nok så magert, med små heste og højeste indsats kr. 1 - men dog altså et rigtigt spil om penge, til yderligere at understrege det store foretagendes internationale atmosfære.

Da han ydermere fik allerhøjeste tilladelse til at flage med splitflag med kongens initialer i midten - altså nærmest et kongeligt residensflag - måtte Anders Jensen anse dette for selve ridderslaget.

Og så gik det slag i slag på Anders Jensens Marienlyst. Alle skulle se det nye verdensforetagendes vidundere. Talrige kongresser, store selskaber og fine folk strømmede til Helsingørs nye seværdighed i fornemme ekvipager eller med den nye kystbane, ja, selv de første skrækspredende automobiler begyndte at tøffe ind i Marienlysts smukke park, dog først efter at have erlagt »kurtakst« ved indkørselen, om jeg må be'. Det måtte alle uden undtagelse. Her slap ingen »rødder« ind, der kunne genere de fornemme herskaber, og så gav det jo også altid en ekstra skilling, når terminen skulle betales. Og det var slet ikke så let for vor unge, dristige hotelkonge. Men hvad, det havde det jo endnu aldrig været på Marienlyst, så det gik nok med lodder og trisser og en god slagterforretning i Nansensgade For den måtte stadig trække et stort læs inden for det andersjensenske imperium.

Men som årene gik, begyndte det jo nok i stille stunder at strejfe Anders Jensens tanke, om dette her Marienlyst mon skulle være det, som amerikanerne kalder en »white elephant«; altså nærmest en stor dum, unyttig ting, der bare optager en masse plads. For det havde jo ikke været »Kong Anders« mening, at det skulle være de Nansensgade-rullepølser og halve grise, der hele tiden skulle klare ærterne.

Paladshotellet – en lille sag på en fire-fem millioner

Men typisk for Anders Jensen: Når det begyndte at knibe, var det bare med at holde gryden i kog ved at påbegynde nyt byggeri. Da det var svært at få plads til flere bygninger omkring Marienlyst, mente Anders Jensen, at han hellere måtte hjælpe Martin Nyrop med at få udryddet den sidste rest af den gamle provinsielle halmtorvsstemning på Københavns fine nye centrale plads, og han lod derfor i 1910 arkitekt Anton Rosen bygge sig et paladshotel ved siden af Rådhuset og kaldte det meget à propos: Paladshotellet. Det var en lille sag på en fire, fem millioner, og selv om Anders Jensen fik åndenød midt i byggeriet, og det tror da pokker, sprang Kronprins Frederik ifølge legenden til, forklædt

som sydafrikansk mineejer, gav ham kunstigt åndedræt og en kredit på en million i en af de store banker. Det var selvfølgelig noget, der lettede. Så Anders Jensen klarede den, som altid, og var dermed Danmarks suveræne hotelkonge.

Nok gik det fremdeles med hiv og besværlighed, men det gik, og alene det var fantastisk, når man stadig betænker den korte sommer, det for Marienlysts vedkommende skulle gå på. Verdenskrigen kom, først med nye besværligheder, senere med ny opblomstring for Anders Jensens foretagender. I 1915 blev den gamle koncert- og teatersal, hvor der de senere år var blevet spillet festlige sommerrevuer, revet ned, og Anders Jensen opførte omtrent på samme sted en meget smuk herskabsvilla og lejede den den 15. juni 1916 ud til en af den tids rigeste mænd i Danmark, Otto Mønsted. Huset ligger der stadig og kendes under navnet »Stella Maris« eller »Den Mønstedske Gaard«.

I 1918 solgte Anders Jensen Marienlyst til et Aktieselskab for 3½ million, men da Aktieselskabet

Med Anders Jensens ny Kurhotel nede ved kysten, blev Nathansons gamle hotelbygning ved Strandvejen degraderet til et anneks kaldet »Parkhotel«. Den ny bygning rummede table d'hôte-sal, 80 værelser og meget mere. Anders Jensen kunne stolt præsentere den nyindrettede koncertsal: »I selve kurhotellets prægtige koncertsal er der jævnlig lejlighed til at overvære præstationer i sang, musik og deklamation af førsterangs kunstnere og kunstnerinder, og ved de ugentlige soiréer, som i højsæsonen afholdes her, samles et elegant og udsøgt publikum, for til musikkens brusende toner at dyrke dansens glæder under flirtens spøgefulde maske«. Anders Jensen kunne også præsentere Europas længste restaurant, en position den holdt, så længe tiden var til den slags. Her og på side 24 ses arkitekt Richard Bergmanns flotte bygningsværk, der for store dele er bevaret til i dag. Bemærk tårnet, som ligner en norsk stavkirke. Netop det nordiske prægede tidens arkitektur.

stort set var Anders Jensen selv, forandrede dette ikke meget. Ikke andet, end at Marienlyst fra nu af

hed A/S Marienlyst Kur- og Søbad, og at Anders Jensen overvejede en ny tilbygning for at få plads til de meget smukke aktiebrev, som fyldte flere flyttelæs. Jeg har den ære at være i besiddelse af disse aktier i dag, og jeg har Den danske Landmandsbanks helsingør-filial mistænkt for, at det er for at få bedre plads til de marienlystske papirdynger i de underjordiske hvælvinger, at man i nær fremtid flytter til nye og større lokaler i Stengade.

Men tilbage til Anders Jensen. Efter også i 1918 at have købt herregården Catrineberg ved Taastrup helligede den energiske hotelmand sig mere og mere driften af denne store gård. I 1927 solgte han Paladshotellet og i 1929 Marienlyst. Kampe med nederlag og sejre havde Marienlyst givet ham, sorg og glæder igennem 32 begivenhedsrige år, der havde gjort ham til en del af Marienlyst og Marienlyst til en del af ham. Kun nødtigt skilte han sig af med den virksomhed, som hans ungdomskraft og virketrang havde skabt. Anders Jensen blev det nye Marienlysts grundlægger, og det er ham, vi først og fremmest kan takke for, at Marienlyst i det tyvende århundrede kom til at leve og leve videre som hotel.

Manden, der stod parat efter Anders Jensen, var C.C. Klestrup, en dygtig fagmand, der dengang drev den kendte spiserestaurant »Ny Rosenborg«, og som senere blev vært i Forum og i Haandværkerforeningens Selskabslokaler i København.

Klestrup og hans dygtige frue gik på med liv og lyst. Nu var tiderne jo efter Wall Street-krakket ikke de allerbedste i tredivernes verden, og det var nødvendigt at gå forsigtigt frem på den store virksomhed, der hele tiden bevarede sin gamle tendens til at blive en hvid elefant. Det blev derfor ikke de store nyskabelsers tid. Hr. og fru Klestrup bevarede, hvad de kunne, så godt de kunne, men trods dejlige somre og festlige københavneraftener i den berømmelige Mågesal, var det, som om fortidens sorgløse velvære og dolce far niente-liv på det pompøse hotel ikke havde sangbund i dén stenhårde realiteternes verden, der nu var under udvikling. Krigens udbrud i 1939 gjorde det jo ikke lettere at holde liv i et festens og livsglædens tilholdssted for et Society, der snart var ved at uddø.

En ung fustentast sejlede forbi

Klestrup var kørt træt. Bare der ville komme en ung fustentast og købe hele butikken. Og det var lige, hvad der gjorde, i august 1942.

Han sejlede netop forbi ude på Øresund i sin nye lystsejler med fast mand ombord. Det var Københavns unge teaterkonge og succes-komponist Aage Stentoft, der kom sejlede lige lukt ind i favnen på dir. Klestrup og sagde: »Vil du sælge det her gamle ismejeri?« Om han ville? Aldrig er Marienlyst blevet solgt hurtigere - så hurtigt endda, at Aage Stentoft først senere opdagede, at de 20 villæer i

Annonce i Helsingør Avis 18. august 1904.

Marienlyst Koncertsal.

Torsdag den 18. Aug. under velvillig Medvirken af Herman Bang :

Kl. 8¹/₄ : »Tine« og »Dannevirkenatten« (sidste Oplæsning).

Kl. 9¹/₄ : **Gustav Esmann** : Konference.

100 reserverede Pladser à 150 Øre, alle øvrige Pladser 1 Kr.

Nationernes Allé og 20.000 kvadratmeter strandgrund nordvest for Marienlyst også hørte med i købet, men da havde Marienlysts mand med fantasi nr. 4 forlængst engageret tidens succes-arkitekt Ernst Kühn til over resterne af en svunden tids sommerkulisse at skabe et nyt prægtigt Marienlyst, en ny sommerarena, hvor de optrædende skulle være en ny tids beaumonde, mere demokratisk måske, men til gengæld med glubende appetit på de kontante ting i livet. Der levedes på en vulkan. Efter os syndfloden, så hvorfor ikke leve nu og gøre det grundigt?

Og det gjorde man så. Men først skulle Aage Stenoft og arkitekt Kühn altså i gang med at lave Holger Drachmann's »Mindernes Marienlyst« om til det splinternye, helt usandsynlige super duper elegante Marienlyst af i dag og også helst lidt af i morgen.

Anders Jensen havde naturligvis sørget for at opretholde Hamlet-traditionen med sin særlige »Hamlet-Park« anlagt på en kunstig ø i hotelområdet store sø, der i dag er delvis opfyldt af Marienlyst Palæ og parkeringspladser. I 1900 kunne han afsløre byens første Hamlet-statue, som var rejst på øen og udført af kunstnerinden Nielsine Petersen.

Og det var slet ikke let midt under alle tiders største krig, selv om Stenofts sidestykke til Anders Jensens slagterforretning hed »Apolloteatret«. Men hvem havde sagt, at det skulle være let? Ingen. Og unge Stenoft lod ikke, som Hamlet, beslutsomhedens morgenrøde hensyngne mat i gustent overlæg.

C.C. Klestrup foran hotellet med »Den gyldne Bog« i hånden. I denne gæstebog findes adskillige prominente gæsters autografer.

Ingen vanskelighed kunne holde stand over for Marienlysts nye unge himmelstormer, og de mest trevne myndigheders støv og spindelvæv blev hvirvlet op af Stentofts friske forårsblæst.

Den 3. marts 1943 gik arbejdet i gang, og på 70 dage à 17.173 apolloteater-kroner var alt parat.

12. maj 1943 åbnede Aage Stentoft vor tids Marienlyst. 700 feststemte gæster i smoking og cykelklemmer (biler var der næsten ingen af) havde tilkæmpet sig plads i de nye smukke restauranter. Man måtte da være med, hvor det foregik, selv om man måtte trampe i pedalerne helt til Helsingør. Og det blev alle tiders fest, selvom det brændte totalt sammen for køkkenet, så desserten blev serveret før ste-

gen og rødvinen til kaffen. Men ih, hvor var det hele herligt alligevel. Der blev indført en ny terminologi på Marienlyst i de dage. Hvornår går tæppet? Så trækker vi snorene! Hvor mange billetter er der solgt? Publikum var ikke rigtig med i aften! Hvor stor var kassen? Er der pænt hus til i morgen? Jo vi blev alle teater-minded dengang. Ja, jeg siger »vi«, for unge Stentoft havde midt i den almindelige forvirring afset tid til at engagere en ung, ukendt hotelmand ved navn Helge Svendsen til at lede hotelafdelingen det år, og Stentoft sikrede sig dermed, at jeg fik ørene i maskinen for aldrig siden at få dem ud igen.

Ville skyde huller igennem det store, ideofyldte hoved

Det var skam store forhold på Stentofts superhotel. Han var selv generaldirektør, dir. Jeppesen fra Fiskerestauranten ved Gl. Strand var direktør for restauranten og jeg for hotellet. Det gamle hotel, Parkhotellet, som det da hed, var jo med sammen med alle villaerne, så jeg havde 240 boende gæster og 20 ikke altid lige lette familier i villaerne at tage mig af. Jeg fik hverken siddet, ligget eller sovet meget den sommer i det opfriskede, afstøvede, af nye farver strålende Marienlyst. Det var nu ikke alt, der var blevet fornyet, og under overfladen var der meget, der haltede. Men hvad - det var krigens tid, der var et enestående sammenhold, gæsterne var taknemmelige og hjælpsomme, og alt gik strålende. Alt undtagen det med pengene. Og det var jo den kære hvide elefants samme gamle historie. Ville man indlægge sig hæder som ejer af Marienlyst, måtte man have penge med hjemmefra. Også Stentoft. Den første sæson løb knapt nok rundt trods en kæmpeomsætning. 1.250.000 gode danske kroner havde Stentoft sænket ned i Marienlysts lyksaligheder, men derfra dukkede de hurtigt op som underjordiske bussemænd, der ville have renter og afdrag. Der blev så tomt, så tomt i Apolloteatrets ellers så bugnende kasser.

Nu ville Stentoft også slå et andet slag for fædrelandet, nemlig sammen med folkene omkring det illegale blad »De frie Danske«. Dette skete i så høj grad, at schalburgdrene mødte op i lejligheden på Bülowvej for at skyde huller igennem det store, ideofyldte hoved.

Der var ægte bladguld på de første hotelsenges forsiringer. Den smukke unge pige er i al beskedenhed forfatterens datter. Bag hende står den nyere tids hotelværelseudstyr.

Heldigvis kendte Stentoft en god vej ud af køkkenvinduet og ned over cykleskurene, og efter at have leget kispus med de let forvirrede tyskere i Dagmarhus forsvandt han til Sverige og lod mig sidde tilbage med det kære, gode Marienlyst, hvor alt allerede var forudbestilt for sæsonen 1944.

I mellemtiden havde de danske officerer været interneret på Marienlyst med generalløjtnant Ebbe Gørtz i spidsen. Selv på den dystre baggrund var det en dejlig tid, der fødte endnu et smukt kapitel til Marienlysts mindernes bog. Og vi fik, da officererne drog bort, mærkværdigvis lov til at beholde hotellet og forberede den kommende sæson. Det blev en festlig sommer. Stig Lommer genoplivede teatertraditionen ved at spille hornbækrevue i teatersalen og Gerda og Ulrik Neumann, Svend Asmussen, Helge Kjærulff-Schmidt, Gunnar Lauring, Sigrid Horne Rasmussen og flere andre sang, spillede og legede sig igennem et par herlige måneder. »En yndig lille fjer«, »Vi er alle i samme båd« og »Fire små mimoser« huskes endnu. Stor succes, men stadig bortset fra det med pengene. Grosserer A.W. Kirkeby og L.F. Foght, baron og baronesse Lerche, fru Leonie Sonning, trælasthandler Harald Simonsen, grevinde Hamilton og alle de mange, mange andre,

Her ses et af værelserne i Aage Stentofts nyrenoverede hotel. Moderne bekvemmeligheder som telefon og radio, samt magelige møbler fra Lysberg, Hansen & Therp manglede ikke. Dette værelse ud til Øresund er fotograferet i 1944.

der forsøgte at holde på lidt af stemningen fra den gamle tid, var med til at skabe en sæson, der trods, eller måske netop på grund af krigen, blev en af de festligste i Marienlysts historie.

Men sommeren gik på hæld, jeg pakkede sammen, rapporterede ad illegale ruter til generaldirektøren i Sverige, at alt var gået fint, bare ikke det med

pengene. Dem var der ikke mange af, så Apollo-teatret måtte holde for igen. Der var måske knapt så mange penge i kassen som før, nu da mesteren selv havde måttet slippe tøjlerne. Men det gik da så nogenlunde, og vi slog os igennem. Den sidste krigsvinter begyndte og gik med sabotage, repressalier og likvideringer i en modstandskamp, der nu virkelig gjorde tyskerne tilværelsen broget. Danmark var ikke længere Hitlers besatte mønsterland.

De må gøre noget, Svendsen

For os kom katastrofen i det små, da tyskerne tog hævn over »The elusive Pimpernel-Stentoft« ved natten til den 20. januar 1945 at lade Brøndumbanden sprænge hans dejlige Apolloteater i luften.

Der stod vi så, med håret ned af nakken, uden en øre til at åbne den tilstundende sæson 1945 med. Alt var næsten forudbestilt - det ville nok blive det helt store - man fornemmede, at krigen ikke kunne vare ret meget længere. En fredssommer! Det lød helt utroligt. Men hvad skulle vi gøre? Penge skulle der til. Stentoft kom over i en fiskerbåd. »De må sgu' gøre noget, Svendsen, ellers er den gal!« Jeg gjorde noget. Skaffede et banklån på 65.000,- kr. og købte mig for dette beløb ind i Marienlyst. Bare med en lille part, men dog ind. Det kunne vi lige klare os igennem med til vi skulle åbne, og Stentoft rejste beroliget tilbage til Sverige.

Men så en sørgelig april morgen, før Hitler og Fanden havde fået sko på, marcherede tyske trop-

Hotelllets hall havde i 1961 ikke forandret sig meget i de forgangne 60 år siden opførelsen. I hvert fald ikke hvad den svungne trappe angår. Alligevel ser man væsentlige forskelle på de to billeder, hvor det ældste er fotograferet kort efter opførelsen. Datidens kærlighed til fortidens detaillerede arkitektur fornægter sig ikke her, medens funktionalismen har vundet stort sidenhen. Væk er de høje fyldingspaneler og loftstukkaturen.

per ind og beslaglagde Marienlyst. Der skulle være lazaret. 2000 tyske sårede kom der til at bo. Det var til at græde over. Men så kom de glade befrielsesdage. Sorgerne var glemt for en stund. Nu skulle der bare festes. Stentoft kom hjem med Brigaden og tog direkte til Marienlyst for at tage tingene i øjesyn. De tyskere skulle vi snart få ud. Og så skulle vi i gang med alle tiders sæson. Jeg tænkte på de 65.000,-, som havde sagt »plump«, og jeg håbede, håbede.

De sårede tyskere kom ud, ganske vist, men så kom der 2000 andre tyskere, denne gang flygtninge, indkvarteret af den danske stat.

Det blev tre bedrøvelige år for vort dejlige Marienlyst. Til sidst stod i bogstaveligste forstand kun de rå mure tilbage. Resten havde flygtningene de-

monteret, organiseret eller brændt. Da vi i 1947 fik vort hotel tilbage, var Stentoft og jeg enige om, at kun et mirakel nu kunne redde Marienlyst. Dette mirakel var der ingen nærmere til at lave end vi selv. Så vi gik i gang med at lave mirakler. Jeg skaffede flere penge, købte yderligere så mange interesser i Marienlyst, at jeg nu var på halvpant med min utrættelige kompagnon. Så blev arkitekt Kühn hin trinde og glade endnu engang spændt for den opgave at lave et Marienlyst, der skulle overgå, hvad mennesker kunne drømme om.

Aage Stentofts og mit samarbejde var det bedst tænkelige. Jeg tror, at der aldrig har været vekslet eet eneste uvenskabeligt ord imellem os, og jeg tror, at vi - forskellige som vi var - supplerede hinanden godt.

Alligevel kunne historien om vore sidste 2 års samarbejde fra 1948 til 1950 have været skrevet af gyserkongen Alfred Hitchcock.

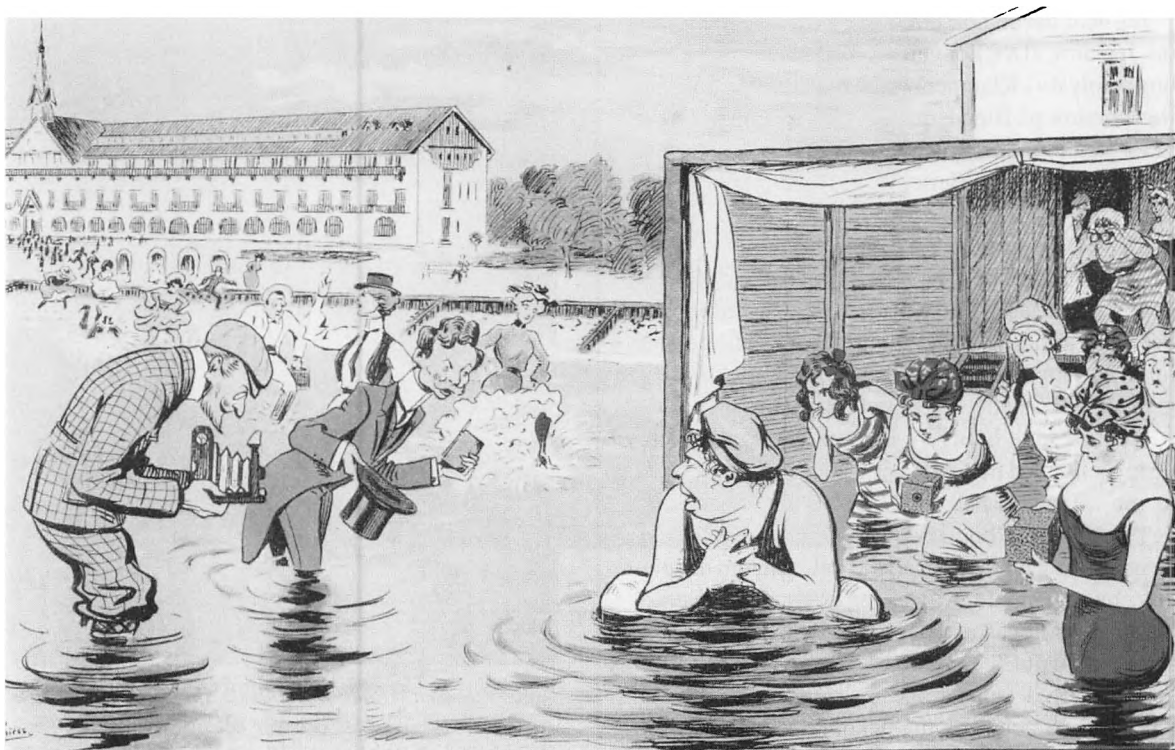
»Solen er slukket, dagen forstummer«

Vi byggede Marienlyst op for 2¼ million - vi fik kun 700.000 i erstatning af staten for flygtningeperioden - vi var ved at gå fallit. Stentoft spillede »Solen er slukket« med tøvende følelse. 1948 blev en fin sæson. Det var alle tiders hotel, vi havde genopbygget, syntes alle - men penge, penge, penge, dem var der stadig for få af. Stentoft fik alle tiders ide: Is-show var den store mode i udlandet; men fremmede artister kunne ikke få arbejdstilladelse. Vi bygger et is-showteater i Forum med 5.000 pladser - jamen, man kan ikke få træ - sludder, den ordner unge Stentoft - også det med arbejdstilladelsen - vi skal have den store belgiske is-revue herop - jeg går op til statsminister Hans Hedtoft - den er i orden, vi går i gang - jamen, penge, penge, penge, for pokker - hvor meget har De - ja, det var ikke meget - men jeg kan lige klare en billet til Bruxelles - Stentoft i Bruxelles - iskongen lå med nervesammenbrud - kongens foged var ved at hente hele historien - ingen penge til gager - Stentoft i taxa til casinoet i Namur - lod vognen vente - alle pengene til hotelregningen og taxaen ind på rødt - hele gevinsten på rødt igen - og igen - og igen - og så lidt på sort, og igen, og igen og sådan fremdeles i 2 timer, medens taxametret tikkede - en bleg kasserer udbetalte den store gevinst - Stentoft tilbage til Bruxelles med

Hotelllets gamle table d'hôte-sal var en tid lang Europas længste restaurant. Aage Stentoft moderniserede restauranten med moderne møbler fra Lysberg, Hansen & Therp. Her ses en af de gode vinduespladser med udsigt over sundet fotograferet 1944.

80.000 francs - det hele hældt ud i store sedler over iskongen i sengen - »Se så at komme ud af fjerene« (på dårligt fransk) - kontrakten i orden - tilbage til København - vrøvl, ballade, besvær, vanskeligheder, kreditorer, ubetalte regninger - men det gik, vi kom i gang i Forum - premiere 2. juledag - dårlige anmeldelser - stor fiasko - fryseanlægget defekt - 4.000 i underskud om dagen - »Solen er slukket« en gang til - 6.000 i underskud om dagen - »Svendsen, for fanden, vi må ha' transmission på« - i radioen -

Ja, Mindernes Marienlyst - men Marienlyst er så sandelig også noget andet end Mindernes Marienlyst: Det er dagens og morgendagens Marienlyst, som nok endnu er mangen en god kamp værd. Dette dejlige hotel forener jo de store traditioner, den kongelige gunst og den skønne beliggenhed med alt det festlige, levende og pulserende, som hører med til livets lykkelige øjeblikke. Musik, dans, underholdning, store fester, myldrende menneskevrimmel, badeliv, koglende midsommernætter, strandens bølgeslag, parkens nattergaletriller, sommermånen og søde kys på en hvidmalet bænk. Alt dette er med til at skabe de øjeblikke, hvor man burde standse og tænke: Lykken - det er nu.

Kære gamle, unge Marienlyst. Du stod dig på forunderlig vis igennem de første 100 år. Du var nok den store hvide elefant, men det var, fordi dine skabers tanker var forud for samtidsens. Du måtte vente, modnes, hærdes, før du blev det, som du for tjente: Til gavn og til glæde.

Men vi, som du forinden kom til at berede modgang, skuffelser og kummer - vi kom alligevel til at elske dig - vi tabte vore hjerter til dig - og selv lidt

Uddrag af et brev fra en ung pige i sommeren 1904:

»Kære Camilla. Du skulle bare være her hos os. Her er saa storartet. Du ved ikke, hvor Havet er storartet, og her er over 40 Mennesker af alle mulige Nationer. Man hører næsten slet ikke dansk - tænk bare, at Anders Jensen, som vi faar Filet fra om Vinteren, vist ogsaa kan russisk. I de sidste Dage har her været aldeles storartet. Du maa tænke Dig: Prinsessen af Sachsen, hende med Sproglæreren, er her! Bare hun havde ham med, men han er naturligvis løbet fra hende, for hun er ved Gud ikke køn, men det kan jo godt være, at hun ogsaa er falsk, det kan jo være lige saa interessant. Og Du kan tro, at hun blev forskrækket forleden Dag, da vi badede, og Anna og jeg og flere andre havde taget Fotografiapparatet med og snuppede hende - naada, det var rigtignok en tegning for Axel Thiess«.

arrede og forslåede af kampen sammen med dig hilser vi dig, når du med dine stolte mures hvide sejl stævner ind i det næste sekel, og vi ønsker dig af hjertet milde vinde, god fart og støt kurs fremover.

Dette lille digt løb mig i pennen ved 50 års jubilæet på Anders Jensens hotel for 10 år siden. Det kan såmænd med lige så stor ret have gyldighed i dag:

MARIENLYST

Huset, hvor alverden bor

*Hvor Øresund blander sit blånende vand
med Kattegats skumhvide bølge,
og trækfugle hilser det grønklædte land
hvert år i forårets følge;
der ligger på kysten med Kronborg i syd
og Julebæk strand imod nord,
omsunget af bølgernes brusende lyd,
et hus, hvor alverden bor.*

*Det voksede frem af drømme, der drog
og drev mod et skabende værk,
af tanker og stræben - af ønsker og tro
hos en mand, der var jævn og stærk.
Han selv var rundet af bondeslægt,
blandt konger fik han sin gang;
Marienlysts navn gav hans virke vægt,
og den fælles berømmelse klang.*

*Og huset så i sorgløse år
mennesker gå og komme,
tidløse timer hver blomstrende vår,
somre, der hastigt var omme.
Fremmede folk tog minderne med
om Sjællands smilende søer,
og der gik ry af det skønneste sted
på Danmarks dejlige øer.*

*Og livsglæden blomstred om årenes bånd
i huset, der skabtes til fest –
til glæden blev kvalt af en dødningehånd,
og kun en ruin blev til rest.
Hvor før var brus af summende stemmer
blandet med blid musik,
var nu kun det ekko, man sagte fornemmer,
i tomhedens grå akustik.*

*Men ud af en vinter bryder en vår,
isen må vige og tøj;
lægt bliver selv et dødeligt sår
hos den, der nægter at dø.
Thi genrejst står huset med åben favn,
smykket til forår og fest,
og klang har atter Marienlysts navn
hos fremmed og hjemlig gæst.*

*De drømme, der drømtes, da huset blev til,
drømmes også i dag,
fyldt af begejstringens brændende ild
for en skabende fremtids sag.
Så stedse skal knejse med Kronborg i syd
og Julebæk strand imod nord,
omsunget af bølgernes brusende lyd,
det hus, hvor alverden bor.*

Helge Svendsen

Ejere af Hotel Marienlyst gennem tiderne:

1857-1860

Joseph Samuel Nathanson

1861-1872

Interessentskabet af 20. april 1861

1873-1883

Helsingør Kommune

1883-1888

A/S Marienlyst Kur- og Søbadeanstalt

1888-1897

N. Thomsen

1897-1929

Anders Jensen (A/S Marienlyst Kur- og Søbad)

1929-1942

C.C. Klestrup

1942-1945

Aage Stentoft

1945-1950

Aage Stentoft & Helge Svendsen

1950-1963

Helge Svendsen

1963-1965

Oscar Pedersen & Helge Svendsen

1965-1973

Oscar Pedersen

1973-1980

Oscar Pedersen & Bent Neubert

1980-1983

Susanne & Bent Neubert

1983-1987

*Bent Neubert, Ejendomsselskabet af 3/1 1983 og
Magistrenes Pensionskasse.*

1987-1990

Dansk Boligselskab af 14/5 1980, Holte A/S.

1990-1993

*A/S Ejendomsselskabet Marienlyst af 1990 & Ejen-
domsinteressentskabet af 3/1 1983.*

1993-

Ejendomsselskabet Marinlyst af 1/9 1993 ApS.

Et umage par huse i Skydebane Allé

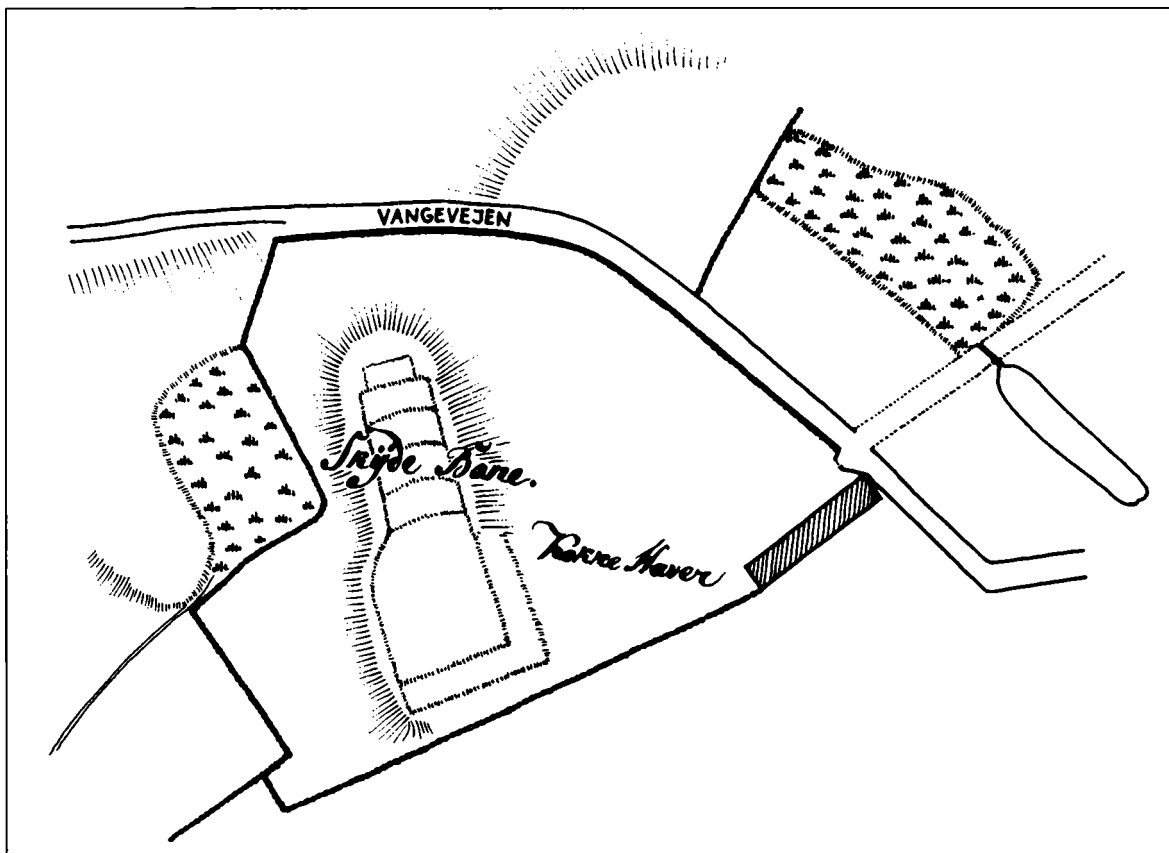
af Lars Bjørn Madsen

Da Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab kort efter stiftelsen i 1766 lejede sig ind hos den unge gartner Hendrich Freese i »Kokkens Have«, hvor der var god plads til anlæggelsen af en skydebane gemt bag Flynderborgs gamle volde, kom man til stedet ad den ældgamle Vangevej, også kaldet Gammel Gurrevej. Denne smalle jordvej kantet af sten- og risgærder førte fra byens overdrev og markjorder til Svingelport. Ud til vejen lå Freeses 4-længede gård.

Netop på dette sted, på hjørnet af Skydebane Allé og Søndre Strandvej, ligger i dag Helsingør Erhvervsskoles tre bygninger, og Skydebane Allé er

en del af den gamle Vangevej, hvis videre forløb genfindes i den buede stiforlængelse ud til Stub-

På dette udsnit af et kort fra 1787 er Skydeselskabets have tegnet ganske detaljeret. Ud mod Vangevejen, den senere Skydebane Allé er angivet en lang bygning, der bestod af en 11 fag bindingsværksbygning på to etager, der var sammenbygget med et 35 alen langt bræddehus på en etage, som benyttelse til spise- og dansesal. Midt i haven, der var indhegnet af plankeværk var skydebanen anlagt. Da Skydeselskabet overtog ejendommen i 1792, opførte de en ny 24 alen lang bygning på to etager i stedet for den gamle. Kopi af kort i Rigsarkivet.

bedamsvej og i en del af Fredericiavej¹. Ud mod Søndre Strandvej ligger den røde karakteristiske bygning med de rundbuede vinduer, som i en menneskealder har været kendt som Teknisk Skole.

Nabobygningen i Skydebane Allé, der har tjent samme formål, ser derimod ikke ud af noget særligt. Den har nemlig i nyere tid været udsat for adskillige angreb i form af mere eller mindre uheldige renoveringer, der har frarøvet bygningen det meste af sin patina og fortælleevne. Ikke destomindre er denne bygning den mest interessante af Erhvervsskolens bygninger. Dens historie begynder i 1849, da Helsingør stadig var en driftig sundtoldsby:

Natten mellem den 13. og 14. oktober 1849 nedbrændte Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskabs gamle hovedbygning ved skydebanen i Kokkens Have. Taget og hovedparten af det indvendige brændte, så kun de sodsværtede mure stod tilbage. Heldigvis lykkedes det at redde det meste af det værdifulde indbo, heriblandt selskabets smukt bemalede skydeskiver på nogle få nær.

Den 26. oktober samme år forelagde skydeselskabet ved sin ordinære generalforsamling et forslag til en ny bygning at opføre samme sted som den nedbrændte. Den tyskfødte arkitekt i København Peter Christoph Hagemann (1810-1853) var blevet bedt om at give forslag til en sådan bygning, og han mødte op på generalforsamlingen med sine tegninger².

Forsamlingen fandt Hagemanns forslag udmærket og afventede nu et detaljeret projekt, herunder ikke mindst prisen for den ny bygning. Den 10. november kunne Hagemann forelægge bestyrelsen et overslag, der udviste en byggesum på 9.817 Rbd. På et efterfølgende møde viste et nærmere overslag over murer- og tømrerarbejdet, udført af skydebrødrene muremester E. Walin og tømrermester J. Steen, sig at være for dyrt i forhold til det af Hagemann udarbejdede overslag, hvorfor selskabet anmodede d'herrer om at udarbejde et nyt overslag, hvor man fjernede lidt af bygningsværkets »Forziiringer« både udvendig og indvendig. Denne dispo-

sition er desværre alt for velkendt i arkitekturhistorien. Derfor undrer det heller ikke, at bestyrelsen på sit møde den 24. november 1849 ville have undersøgt, hvor meget man kunne spare ved at »fratage et Fag af Bygningens Længde, ligesom at lade bortfalde de forskellige Forziiringer saavel paa Facaden som i Loftet«. Man vedtog at indhente tilbud fra de forskellige håndværksmestre med betinget brug af »Materialier til billigste Priser«. Den 12. februar 1850 var planerne så vidt fremskredne, at Hagemann kunne forelægge følgende bygningsbeskrivelse til opførelse af den ny bygning:

Muurarbeide og Materialier

Hele Bagsiden og den vestre Gavl, 1 Stykke af Forfacaden bestaaende af 4 Piller, det andet grundmurede Skillerum i 2den Etage og det 1/2 Steens Skillerum i 1ste Etage, at nedbryde og rense Stenene, bortskaffe alt Gruus og blive alle gamle Steen at bruge. Forøvrigt udføres alt Muurarbeidet med Kalk, og de Muurtykkelser, som Tegningen udviser, alt forsvarligt og godt, nemlig For- og Bagsiden af det ny, som opføres med Undtagelse ud for Trappepladsen 2 1/2 Steens Muur. Anden Etage med Undtagelse af det Stykke i Forsiden, hvor den gamle Muur bliver staaende, 2 Steens Muur, Gavlene 1 1/2 Steens Muur. De indvendige Hovedskillerum i nederste Etage 1 Steens Grundmuur, de øvrige Muur og Bindingsværk.

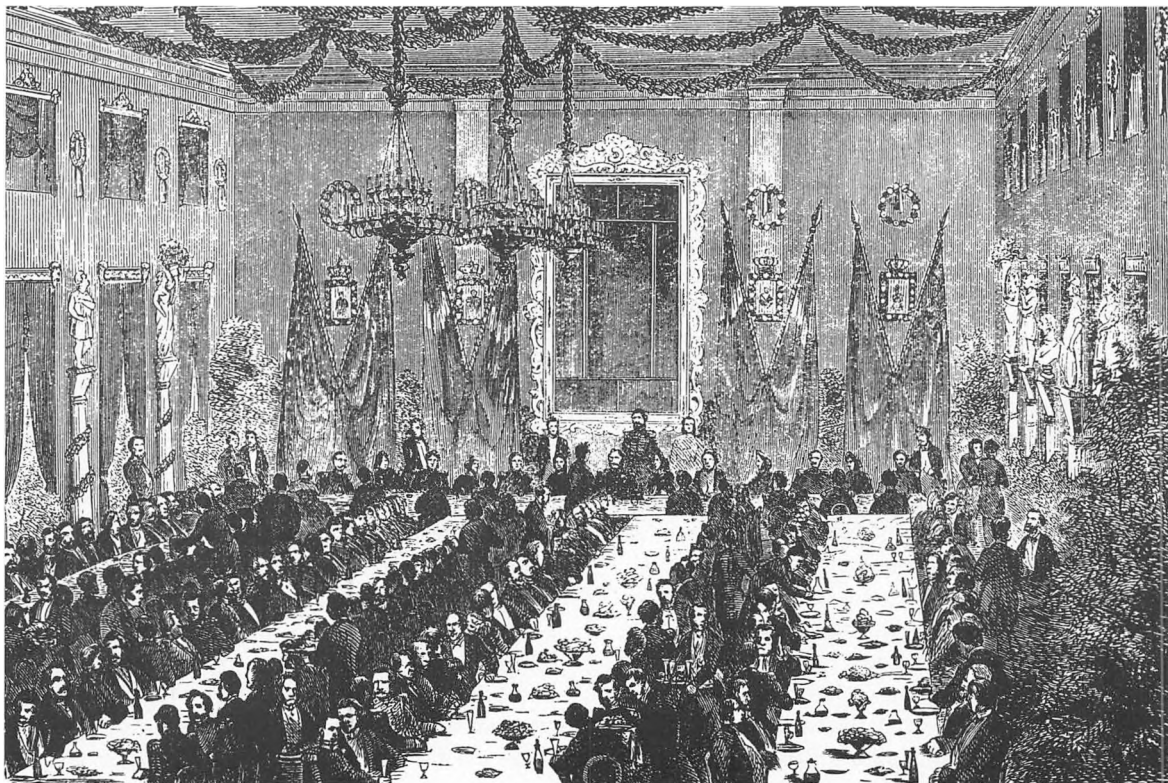
Pudsearbeide og Materialier:

Alle Vægge i Localerne blive at pudse med Kalk, Trappeopløb og Trappegangen pudses glatte; i alle Localer bliver at pudse Gibslofter, Salon og Spisesalen med Gesimser, det udvendige nye Muurværk og Hovedgesims bliver at pudse med Kalk, Forbygningen i Facaden bliver glat udmuret og pudset.

Tømmerarbeide og Materialier:

Tagbjælker og Sparreværket [spær], samt Hængeværket [del af tagkonstruktionen], Skillerumstømmer af indenlandsk Tømmer. Fodtræerne under Bindingsværksskullerummene i 1ste Etage af Egetræ eller godt Fyrretræ, og Gulvunderlaget af godt Fyrretræ. Muurlægterne blive af indenlandsk Træ. Bjælkerne over Stueetagen blive 9/10 Tomme Calmar eller 9/9 Tommer Palholter. Gulvene i Salonen

Der findes ingen tegninger bevaret af P. Hagemanns bygning, men dette fotografi optaget i juni 1931 er en udmærket kilde til bygningens oprindelige arkitektur.

blive af Danziger Planker første Sort 1 1/2 Tomme. Alle de andre Gulve i Localerne. Orchesterforhøjningerne i Salonen blive af Svenske Fyrrebræder, dog ikke af svagere Dimensioner end 1 1/4 Tomme, og bliver under Gulvet i Spisestuen, Dommerstuen, Havestuen og Billardstuen henlagt Indskudsdække af Fyrrebræder. Loftet bliver ordinaire af 1 1/4 Tomme Bræder. Til forskellig Brug svenske eller finske Bræder og bliver Hovedtrappen af 2 1/2 Tomme Planker, dreiede Balystre og Bøgetræes polerede Haandgreb [trappegælenderet].

Smedearbejde:

Alle Vinduesbeslag, Laase, Hængsler, Skofriller [skudrigler], Muurankere, Skruebolte, Spidsklammer [tømmersamling] og Kamindøre maa dertil anvendes alt gammelt, som er tjenligt.

Malerarbejde:

Alt Træværk bliver at male 3de Gange med Oliefarve.

»Festmaaltidet i Skydeselskabets Sal i Helsingør ved den Nordsjællandske Jernbanes Aabning den 8de Juni 1864«. Dette træsnit fra 1864, viser den store festsal eller »Solemnitetsalen«, som selskabet kaldte den. Illustreret Tidende; xylografi af C. Nay 1864.

Glarmesterarbejde:

Alle Ruder anskaffes og isættes af godt Brabandterglas.

Blikkenslagerarbejde:

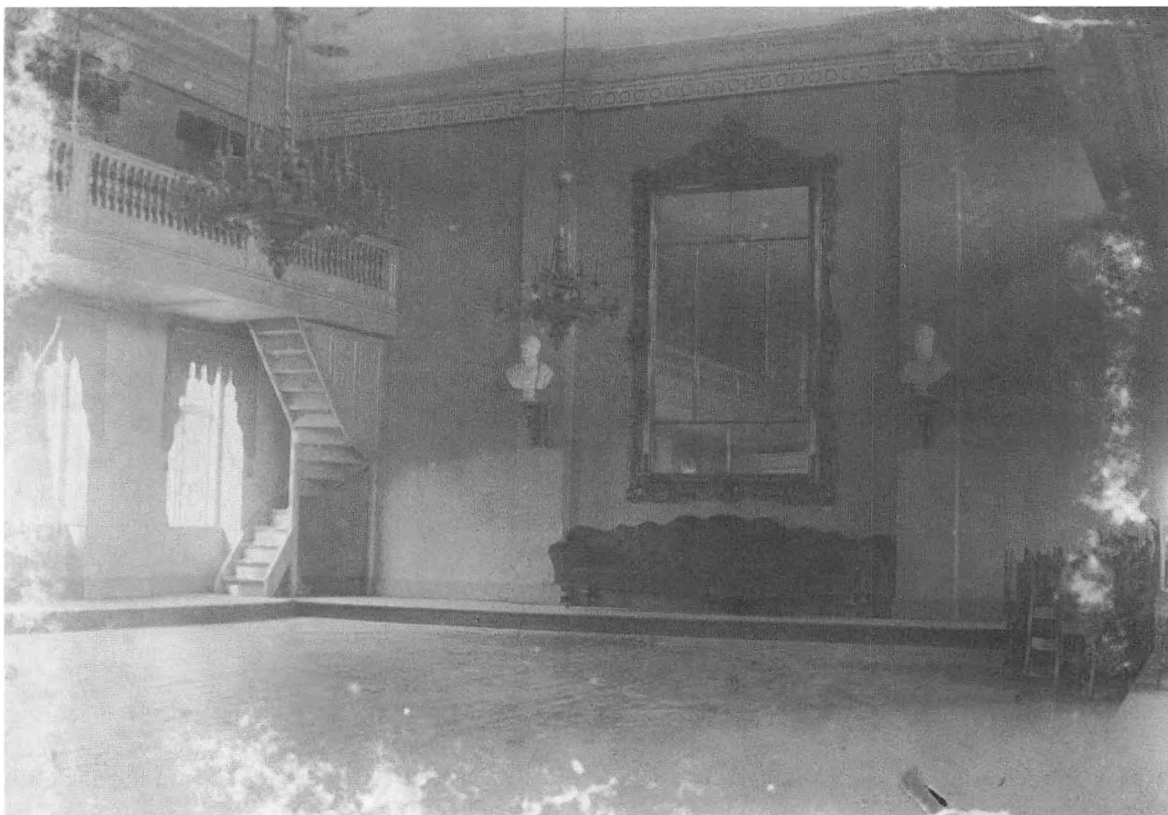
Alle Tagrender blive underhængende med de fornødne Nedløbningsrør og anvendes de gamle, forsaavidt de ere tjenlige. Taget bliver at dække med Skifer. Ryggene og Valmene belægges med Bly, alle i Galvaniseret Iron Zink. Endvidere anskaffes 8 Stk. Jern Tagvinduer, hvert paa 6 Ruder¹.

En sådan beskrivelse af byggearbejdet hørte naturligt med til arkitekternes tegningsmateriale, men er alt for ofte gået tabt. I dette tilfælde er beskrivelsen bevaret takket være Skydeselskabets sekretær, der har fundet den værd at indføre i forhandlingsprotokollen. Så heldige er vi desværre ikke, hvad angår Hagemanns tegninger til bygningen. De synes at være gået tabt. Det fremgår til gengæld tydeligt af Hagemanns beskrivelse, at der i videst mulige omfang er tale om genbrug af tjenlige materialer fra den gamle brandhægede bygning. Hagemann lovede til gengæld, at materialerne og arbejdet ville blive så godt, »at Selskabet, eller Bestyrelsen paa dets Vegne, ingen Grund skal have til Klage derved«.

Den 25. maj 1850 var arbejdet med opførelsen af Skydeselskabets ny bygning så vidt fremskredet, at der kunne holdes et rejsegilde for håndværkerne, hvortil samtlige medlemmer blev indbudt til at bidrage. Da bygningen var klar til at pudse, foreslog

Hagemann, at bygningen udvendig blev »forsynet med Frescomaling«, altså en kalkfarve, som derfor skulle påstryges samtidig med bygningens afpudsning. Man antog malermester og skydebroder Chri-

Det eneste kendte interiørfotografi fra Skydeselskabets gamle bygning er fundet i et fotoalbum, som museet købte i 1996. Fotografiet er optaget i juni 1901, da selskabet var ved at forlægge residensen til Stengade 46, og viser Solemnitetssalen, som kan genkendes på træsnittet side 38. På begge billeder ser man endevæggen med det store spejl flankeret af væggenes pilastre. På fotografiet skimter man marmorbuster af kongerne Frederik den Syvende og Christian den Niende anbragt på pilastrene. Man ser også den i 1887 opsatte balkon med drejede balustre. I dag er alle spor af salen forsvundet, og næppe nogen af Helsingør Erhvervsskoles elever tænker på, hvad her har været engang.

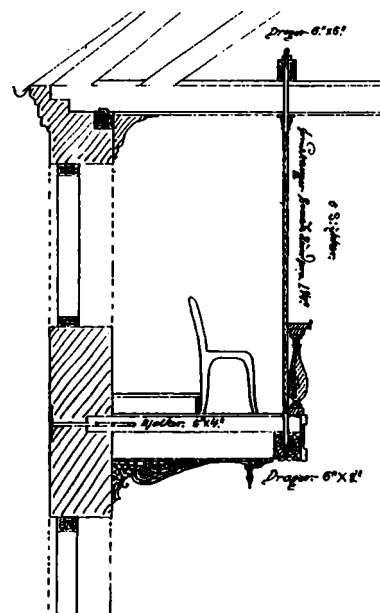
stian Rusch til dette arbejde for en maksimal sum af 50 Rbd. Bygningen var ikke færdig til Selskabets årlige fugleskydning i august, hvorfor man tålmodigt afventede i hvert fald salslokalets færdiggørelse. I slutningen af oktober kunne man hænge nye damask-gardiner leveret af manufakturhandler Lion Abrahamson i Stengade op i den store sal, og den 15. november 1850 kunne bygningen erklæres for færdig.

Arkitekturen

P. Hagemanns nye bygning var strengt nyklassicistisk i sin form. Den var prydet med rusticerede hjørnekvadre og tredelt med et af lignende kvadre fremhævet midtparti, der antagelig har været kronet af en attika. Førstesalen, hvori Skydeselskabets store sal fandtes, havde sine høje vinduer stående på den dobbelte kordon- eller båndgesims, noget ganske tidstypisk for disse senklassicistiske bygninger. Salsetagens midterste vindue i det fremhævede midtparti var kronet af en kraftigt profileret fronton og understøttet af et i muren indlagt balusterprydet galleri. Taget med sin svage hældning var belagt med tidens nye tagmateriale skifer. Indgangspartiet fandtes i bygningens sydøstre ende mod haven.

Hagemann, der ellers var kendt for sine noget overpyntede »sukkerhuse«, synes her klart påvirket af sin kollega Gustav F. Hetsch (1788–1864). Den rene enkle facade var endog langt mere i Hetsch's ånd end i Hagemanns. Man kunne fristes til at tro, at Hagemanns første udkast, der jo blev »barberet« noget af bygherren, har været helt anderledes pyn- tet med Zirater, men at han har valgt at vende sig mod Hetsch's mere enkle byggestil for at få en smuk bygning, der samtidig opfyldte bygherrens krav. Det har faldet ham ganske let på det tidspunkt. Samtidig med projektet for Skydeselskabet var han nemlig ved at færdiggøre C.F. Hetsch's klassicistiske bygningsværk på Sct. Annæ Plads 1 – 3 i København, efter at Hetsch var raget uklar med bygherren, og denne bygning er bestemt ikke ulig skydeselskabets.

Hvordan bygningen har set ud indvendig, ved vi desværre ikke meget om. Ingen af selskabets fuglekonger har fundet bygningens indre værd at forevige på de maledede skiver, men vi har alligevel to billeder af bygningens festsal, og det var jo det vig-

Tegning til balkonen eller galleriet i den store sal. Den hang i jernstænger og var støttet af en gennemgående jerndrager. En trappe førte op til den søndre balkon. Helsingør Kommune. Bygningsinspektoratets arkiv.

tigste rum. Det ene, et træsnit, skyldes åbningen af Den Nordsjællandske Jernbane den 8. juni 1864, hvor datidens populære tidsskrift »Illustreret Tidende« lod sine læsere få et glimt af festmåltidet, som netop blev holdt i Skydeselskabets store sal. Tegneren har ganske vist gjort rummet betydeligt større end i virkeligheden, men vi får dog et indtryk af, at det to etager høje lokale trods sit beskedne udstyr har været ganske flot. Den enkle klassicistiske loftgesims brydes kun af endevæggens pilastre, som også ses på det andet billede; et fotografi, som Helsingør Kommunes Museer for ganske nylig har erhvervet ved køb af et gammelt fotoalbum. Væggene har været kalkede eller malet med limfarve og gulvene belagt med danziger fyrrebrædder. I den ene ende af salen har der været en forhøjning eller scene til et orkester.

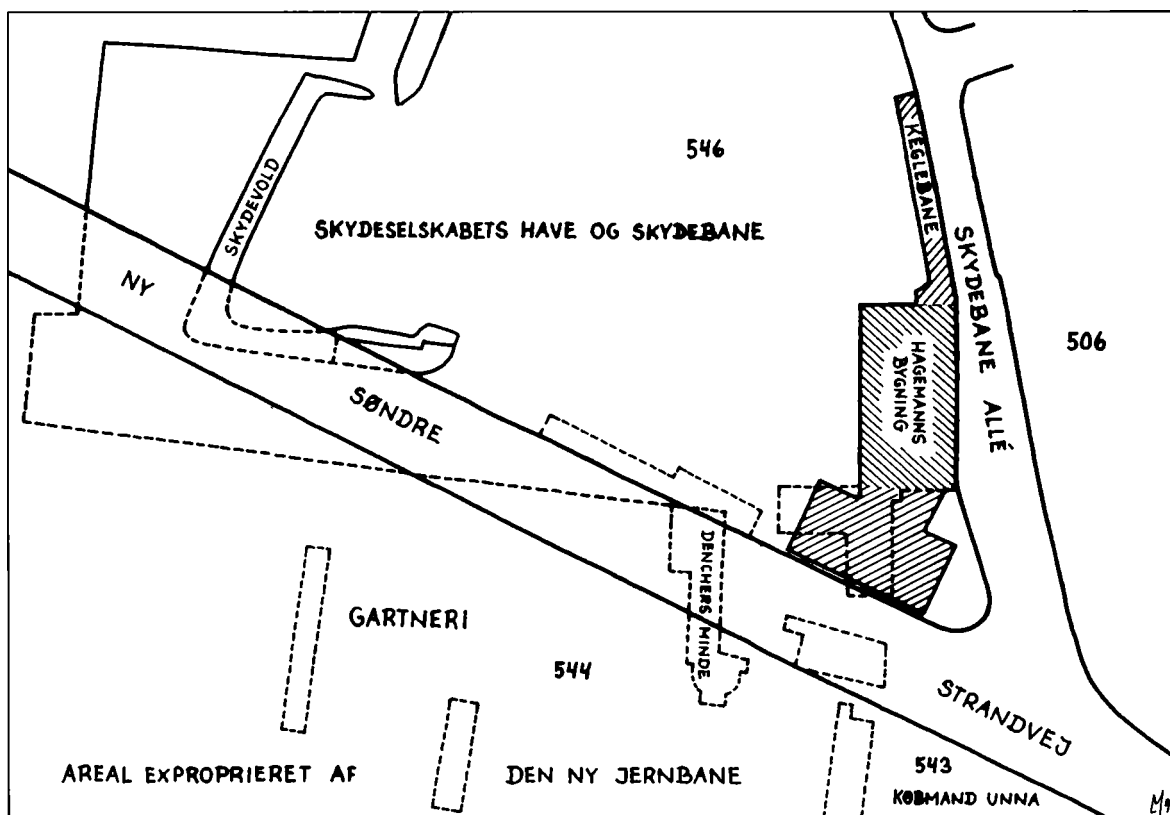
Den videre historie

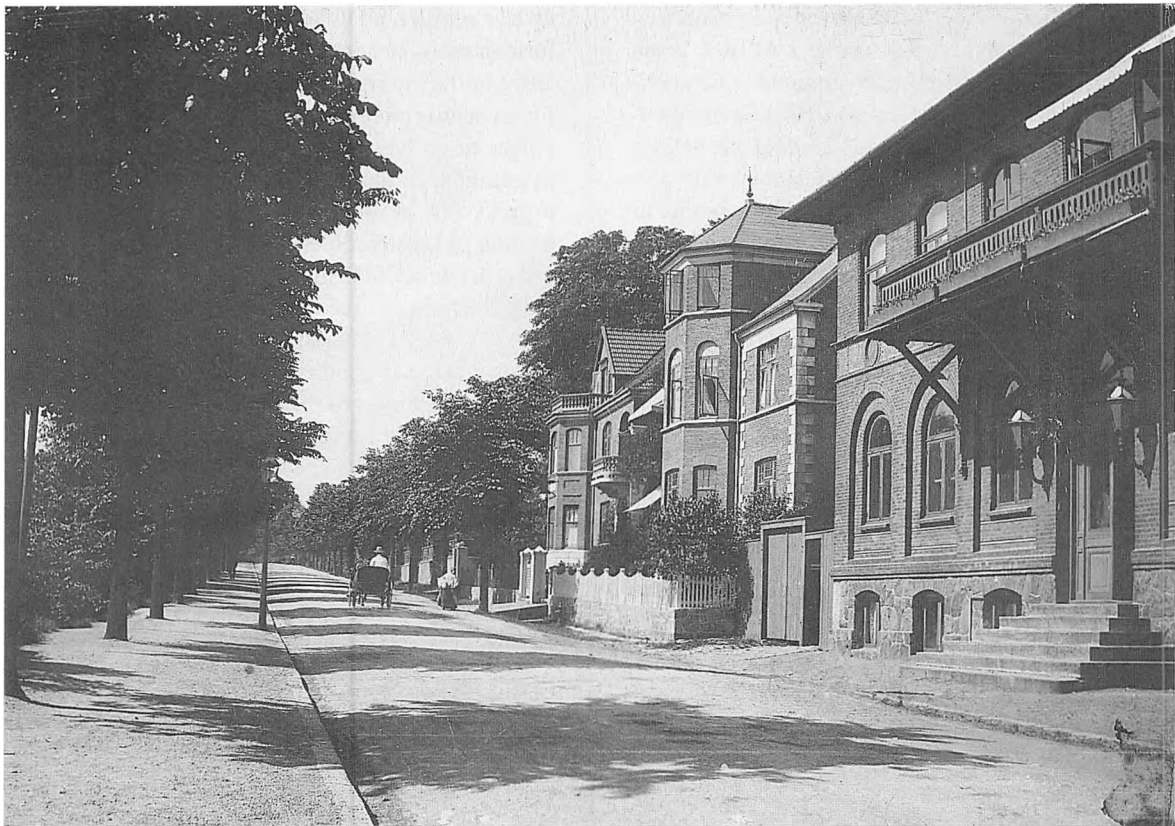
I 1887 blev den store sal forsynet med en balkon eller galleri på hver side mellem de to rækker vinduer. Formanden kunne på generalforsamlingen i februar 1888 meddele, at »denne vel havde været Selskabet noget dyrere end man oprindeligt havde ventet, men at denne til Gjengæld var faldet særdeles heldigt ud, idet denne i det Hele taget ikke allene var en Pryd for Salen, men tillige viste sig fuldt ud rentabel med Hensyn til den forøgede Indtægt der heraf fremgik«⁴. Gulvet gyngede ganske vist på balkonen, men denne gene blev hurtigt udbedret ved jerndragere. Ellers skete der ikke noget nævneværdigt med den smukke bygning. Den fik til gengæld snart et særdeles fremmed selskab.

Med reguleringen af Den Nordsjællandske Jernbane i 1891 skete der for alvor store ændringer af området ved Skydebanen. Da Skydeselskabet lagde lokaler til Nordbanens åbningsfest i 1864, kunne de

gøre det med sindro, thi dette baneanlæg havde ikke gjort de store indhug med sin linieføring dér, hvor Stubbedamsvej i 1901 skulle blive anlagt. Banegården lå dengang for enden af den nuværende Herluf Trolles Vej og eksisterer for hovedbygningens vedkommende stadig. Den nye Kystbane mellem Klampenborg og Helsingør krævede derimod sine store ofre. Ikke kun mistede husejerne i Strandgade deres strandgrunde i forbindelse med opfyldningen

Kort over området, der viser forandringerne i forbindelse med jernbaneforlægningen. Med stiplede linie er angivet de bygninger, der måtte vige for jernbaneterrænet. Det ses også tydeligt, hvor meget af Skydeselskabets have og skydebane, der måtte ofres for anlægget af den nye Søndre Strandvej. Numrene er matrikelnumre. Tegnet af forf. på grundlag af forsk. samtidige kort.

riet, heriblandt fire fra Helsingør, nemlig snedkermester M.G. Christensen, bygmester H.P. Hansen, muremester V.A. Plum og muremester R. Lilleballe. Valget faldt på M.G. Christensen, der som den billigste kunne levere arbejdet for 23.440 kr. Efter forslag fra Skydeselskabets medlem, kaptajn Tvede, vedtog man at ofre yderligere 2000 kr. på en forbindelsesbygning mellem hovedbygningen og den ny bygning.

I april 1891 skulle det hele stå færdigt, men det kom ikke til at holde stik. Kjærulff fik derfor bestyrelsens bemyndigelse til at modtage de dagbøder, entreprenøren ifølge kontrakten skulle betale for forsinkelsen. I december kunne restaurant og hotelpension »Den Kongelige Skydebane« med tilhørende tjenestebolig for værten endelig tages i brug. Skydebanen, som den kaldtes i daglig tale, blev hurtigt stedet, hvor alle slags baller og festligheder foregik. Det var ikke mindst, fordi Skydesel-

Fotografi af Søndre Strandvej optaget af Rudolph Jørgensen omkring 1910. I forgrunden ses Skydeselskabets røde murstensbygning med sin mægtige altan, hvorfra gæsterne kunne nyde udsigten over Øresund. Syd for bygningen er opført et par store udlejningsvillaer med navnene »Ækra« og »Vivi« i tidens stil. Søndre Strandvej var anlagt samtidig med Kystbanen og blev beplantet med vejtræer, så den fremstod som en ganske præsentabel allé og en smuk promenade for byens borgere. Sådan er det desværre ikke mere.

skabet havde forlagt sine egne selskabeligheder til Strandgade 93, hvor man havde slået sig sammen med sundtoldstidens ærværdige Øresundsforening. Tjener Gerhardt Larsen mindes i sin erindringsbog »Gamle Minder fra Helsingør« den første tid på Skydebanen:

»Ved en større politisk Fest i Skydebanen - det var for Resten paa en Valgaften - indtraf en morsom Episode. En af Tjernerne, Jensen, skulde under Bordmarchen gøre sig bemærket og raabe højt op om, at Socialdemokraterne havde vundet. Da han kort Tid efter kom svingende med et Par store Fade med forloren Skildpadde, snublede han over en Forhøjning og sendte ved denne Bevægelse det ene Fad ud af Vinduet ned i Haven, mens det andet havnede i Damaskes-Gardinerne. Da Konsul Kaas saa dette, rejste han sig og udrød: »Hurra, der faldt Socialdemokraten«. Inden Serveringens Begyndelse, havde vi faaet Ordre til nøje at følge Jensen i hans Bevægelser og gøre som han, men forinden jeg lod mine Fade forsvinde ud af Vinduet, vendte jeg mig dog om mod Værten, Marius Kjærulff, og spurgte, om det virkelig var Meningen at lade al den gode Mad gaa til Spilde! Naa, det gjorde vi selvfølgelig ikke, men Gæsterne ved Hovedbordet fik ingen Mad, for vi havde faaet anvist vore Borde, og dem maatte vi selvfølgelig sørge for blev betjent paa rette Maa-
de.«⁷

Kjærulff, der havde været i Skydeselskabets tjeneste i mange år, fik ikke lang tid som gæstgiver ved den ny Skydebane. Han var nemlig kommet i gæld til Selskabet og måtte nødtvungent forlade sin arbejdsplads i 1893. Ny vært blev Oluf Nielsen. Han holdt kun ud et år. Så tiltrådte Charles Pisculell for hurtigt at blive afløst af Jens Peter Madsen. Først med E. J. Lassen fandt Selskabet en stabil vært, der holdt ud til Skydebanen lukkede i 1901. Han drev siden »National« i Hovedvagtstræde.

Momme og Olesens ny bygning var tegnet uden den mindste respekt for Hagemanns senklassicistiske hovedbygning mod Skydebane Allé. Mest af alt minder bygningen om arkitekt J.D. Herholdts nu nedrevne Nationalbank i København, opført i en slags italiensk renaissance. Den høje granitkvadrede sokkel, de røde mursten og de for den tid så karakteristiske rundbuede vinduer var arkitektonisk så langt fra den gamle hovedbygning, som man overhovedet kunne komme. En mægtig altan i ypperste tømmer- og snedkerarbejde prydede facaden mod vejen og dannede ly over indgangspartiet med den store granittrappe. Den ny bygning lå, på grund af vejføring, i en skæv vinkel i forhold til den gamle, hvorfor de to huse var sammenbyggede med den

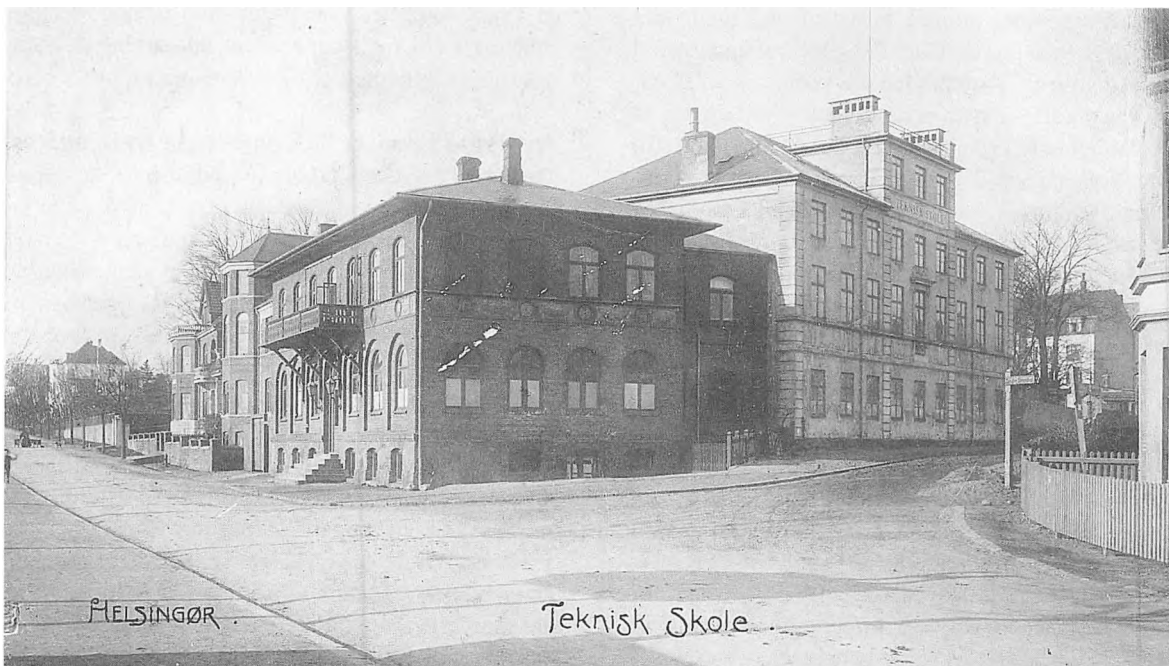
af Tvede foreslåede knast vinkelret på den ny bygning og i stil med denne. Det understregede blot yderligere bygningernes fælles disharmoni.

Helsingør Tekniske Skole overtager bygningerne

Driften af Skydebanen, de to klublokaler, keglebanen og lokalet i Strandgade 93 tærede hårdt på Skydeselskabets økonomi. Den var rent ud sagt helt elendig, og man besluttede i 1896 at sælge Skydebanen efter at have fået flere tilbud fra interesserede købere. De fleste bud var imidlertid for lave og ikke alle henvendelser var lige seriøse. Ejheller flere tilbud om at leje ejendommen var tilfredsstillende. I marts 1901 vedtog Skydeselskabet endelig at sælge hele ejendommen til muremester P.A. Faarup for 50.000 kr. for i stedet at flytte til den tidligere svenske konsulatgård i Stengade 46⁸.

Faarup var byggespekulant og agtede at udstykke ejendommen i mindre parceller. Den første handel gjorde Faarup næsten med det samme, idet han den 31. maj 1901 kunne sælge en parcel i form af Skydeselskabets gamle bygninger med et tilhørende areal på ialt 4015 kvadratalen for en sum af kr. 37.000,- til Helsingør Tekniske Skole, hvis gamle bygninger i Lundegade var blevet for trange⁹.

Skolen lod arkitekt Johannes E. Gnutzmann (1837–1922), der havde tegnet adskillige bygninger i Helsingør, levere tegninger og overslag til en ombygning og indretning af bygningerne til skolebrug. Gnutzmann lavede denne betydelige ombygning med rimelig respekt for bygningernes ydre. Kun en enkelt større forandring skete. For at tilvejebringe så megen plads som mulig i Hagemanns bygning, lod han nemlig midtpartiet forhøje, hvilket egentlig ikke skadede bygningens arkitektur. Den kom blot til at minde lidt om sin klassicistiske storebror, Strandgade 93. Indvendig måtte der til gengæld ske store forandringer til fordel for indretningen af det nødvendige antal undervisningslokaler. Arkitekten måtte derfor lægge en ekstra etage ind ved at opdele Skydeselskabets store sal vandret, og det har utvivlsomt gjort lidt ondt. Den ny ruminddeling har slettet de fleste spor af den oprindelige indretning. Til gengæld kunne man indtil renoveringen af huset i 1994 finde de gamle vinduer med den for slutningen af det 18. århundrede så karakteristiske lodpost med hulkehl bevaret. Nogle af disse vinduer

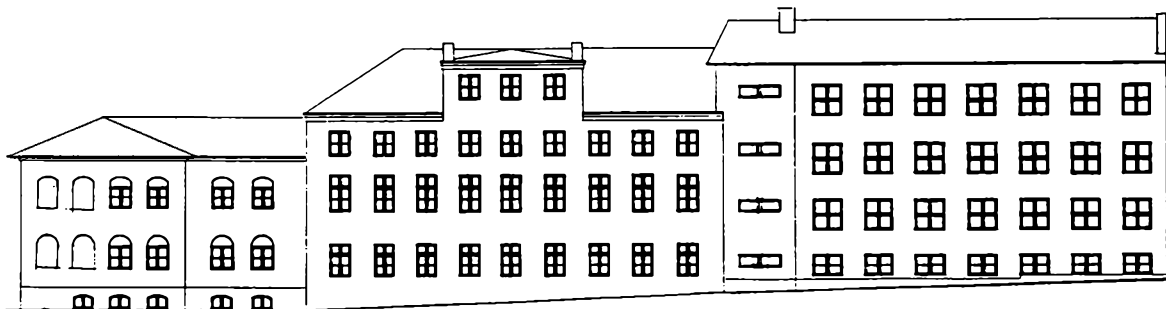

kunne endog meget vel have været de »Otte Stk. brugbare Vindueskarme«, som overlevede branden i 1849 og således stammede fra slutningen af det 18. århundrede. Endnu var man jo ikke begyndt at kasere gode brugbare materialer. Blot forsynede Gnudtzmann vinduerne med forsatsrammer.

I 1937 udvidede Teknisk Skole sit areal med opførelsen af en helt ny bygning i vestlig forlængelse af Hagemanns bygning, dér hvor keglebanen havde ligget. Den var tegnet af den helsingørske arkitekt Volmar Drosted og repræsenterede tidens funktionalisme. Skydeselskabets gamle hovedbygning havde fået endnu en arkitektonisk stærkt afvigende nabo. De tre bygninger repræsenterede næsten 100 års skiftende mode i arkitekturen, hvilket for så vidt gav Skydebane Allé et spændende særpræg. Det skulle dog ikke vare ved. Omkring 1950 blev Hagemanns bidrag til arkitekturhistorien nemlig udslettet på groveste måde. Hele bygningen blev overtrukket med gulbrune fliser, så den senklassicistiske facade nu mest af alt lignede et badeværelse på højkant. Det har ikke været muligt at spore synderen i arkivalierne, så man kunne fristes til at tro, at hæværket er udført uden byggetilladelse! I 1994

Teknisk Skoles bygninger på hjørnet af Søndre Strandvej og Skydebane Allé tager sig ganske godt ud på dette fotografi fra omkring 1905, omend de danner et ganske umage par.

lod Helsingør Erhvervsskole Hagemanns gamle bygning gennemgå en omfattende renovering. Helsingør Kommunes Tekniske Forvaltning og fredningsmyndighederne var opmærksom på bygnings høje værdi såvel kultur- som arkitekturhistorisk og man søgte i samarbejde med Helsingør Kommunes Museer forgæves at formå bygherren til at genskabe husets oprindelige facade. Dog blev fliserne fjernet, hvilket var en betydelig forbedring, men de gamle velbevarede vinduer måtte til gengæld lade livet til fordel for nyfremstillede termovinduer. Denne væsentlige del af husets kulturhistorie blev kørt på lossepladsen i container. Og som en af håndværkerne sagde: »Det er jo vanvid; man kan ikke lave vinduer af så god en kvalitet i dag«.

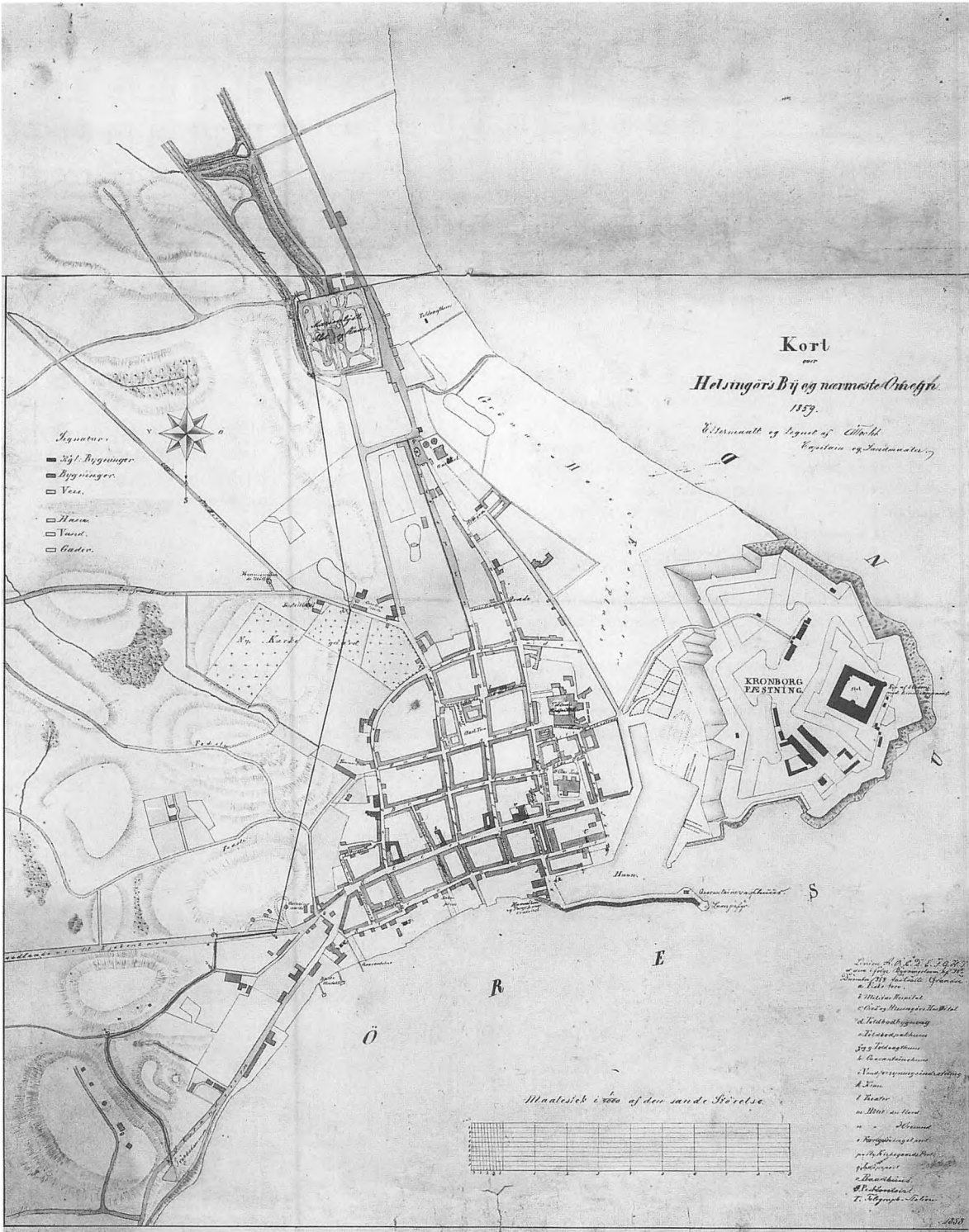
Facade mod nord (Skydebane Allé)

Noter

- ¹ Om skydeselskabet kan læses Kenno Pedersen: Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab. Helsingør 1991. Om Kokkens Have og Vangevejen, se Lars Bjørn Madsen: Helsingørs første Sukker-Huus, Helsingør 1995. Stengærden langs stien op til Stubbedamsvej er i øvrigt opsat af Skydeselskabet i 1797 i stedet for et plankeværk.
- ² Helsingør Bymuseum: Protokol for Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab.
- ³ Helsingør Bymuseum: Protokol for Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab.
- ⁴ Skydeselskabets forhandlingsprotokol samt Helsingør Kommunes Bygningsinspektors arkiv. I sidstnævnte findes tegning af balkonen (her gengivet side 40).
- ⁵ Se Kenno Pedersen: Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab, s. 24. Keglbanen blev i øvrigt i 1864 forsynet med en »Keglerejser« jfr. Skydeselskabets forhandlingsprotokol. I 1886 blev keglbanens bræddebælgning istandsat.

Skitseopmåling af husrækken mod Skydebane Allé, som den ser ud i dag. Nordgavlen af Momme & Olesens italienske renaissancebygning yderst til venstre, fulgt af Hagemanns maltrakterede senklassicistiske bygning og afsluttet af Drosteds funktionalistiske bygning. Helsingør Kommune. Bygningsinspektorets arkiv.

- ⁶ Bestyrelsesmøder 31. januar og 10. februar 1890, samt ekstraordinær generalforsamling 10.10. 1889.
- ⁷ Gerhardt Larsen: Gamle Minder fra Helsingør, Helsingør 1946, s. 33 ff.
- ⁸ B.J. Lerche: Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab 1766–1941, Helsingør 1941.
- ⁹ C.A. Vennervald: Helsingør Tekniske Skole gennem 100 Aar, Helsingør 1925.

A.Th. Techts grundrids af Helsingør fra 1858-59

af Bjørn Westerbeek Dahl

Den 17. juni 1859 kunne man læse en notits i den københavnske avis »Dagbladet» om, at kabinetssekretær J.P. Trap netop havde udsendt 3. hæfte af sine »Grundtegninger af Kjøbstæderne»¹. Hæftet indeholdt illustrationerne til den del af Traps »Statistik-topographiske Beskrivelse af Danmark», der omhandlede Frederiksborg Amt, og her var grundridsene af de dengang tre købstæder i amtet, Frederikssund, Hillerød og Helsingør.

J.P. Traps store Danmarksbeskrivelse er et af hovedværkerne i den danske topografi, og selvom det er udkommet i ikke mindre end fire nye udgaver, hævder førsteudgaven sig smukt. Det skyldes ikke mindst dens mange fine litograferede planer over købstæderne, der er de tidligst publicerede kort over samtlige købstæder med udspring i en regulær opmåling af hver enkelt by. Helsingørkortet adskiller sig ikke fra de mange andre kort i serien, men det har som disse alligevel sin egen historie at fortælle:

J.P. Trap havde i midten af 1850'erne i en årrække udsendt Hof- og Statskalenderen, som han havde udviklet fra at være en noget summarisk oversigt over statens institutioner og embedsmænd til en moderne statshåndbog med præcise oplysninger om de enkelte forvaltningers opgaver og grundlag, bilagt en række statistiske oplysninger. Springet til at udgive en egentlig beskrivelse af Danmark var således ikke stort, og i 1856 udkom det første hæfte af J.P. Traps »Statistisk-topographisk Beskrivelse af Danmark».

Modtagelsen var yderst positiv, men snart efter modtog Trap flere opfordringer fra offentligheden

Modstående side:

Landmåler A.Th. Techts kort over Helsingør baseret på hans opmåling af byen i foråret 1858. Kortet må tillige være baseret på de tegninger, der var udarbejdet af Indenrigsministeriets ingeniører for en udvidelse af havnen, der først blev realiseret i årene 1859-63.

Kort- og Matrikelstyrelsen, Matrikelarkivet.

om at udstyre værket med kort over købstæderne. Blandt de, der havde henvendt sig til Trap, var den nationalliberale politiker H. N. Clausen, amtmanden i Randers Matthias H. Rosenørn og geheimearkivar C. F. Wegener².

Trap var ikke fremmed for idéen, men han havde ikke turde binde an med opgaven, der kunne tænkes at forsinke - eller måske helt forhindre - udgivelsen af teksten. Tanken var dog oplagt, og da illustrationer - efter Traps opfattelse - under alle omstændigheder burde ledsage teksten, havde han indledt et samarbejde med ejeren af »Em. Bærentzens Lithographiske Etablissement», grosserer Emil Winning, om at udgive grundtegninger af de danske købstæder i »deres nuværende saavel som ældre Udseende». Winning var en glimrende samarbejdspartner, for »Em. Bærentzen» disponerede over et stort antal litografiske prospekter, hvoraf flere var benyttet i det store billedværk »Danmark. En skildring i Billeder», der netop udkom i 1856. Ældre grundrids, bl. a. fra Peter Hansen Resens Atlas Danicus, 1677, og Erik Pontoppidans Danske Atlas fra 1763-1781 voldte efter Traps opfattelse heller ikke problemer, men billedarkivet havde ikke aktuelle grundplaner over købstæderne. Derimod havde Trap en formodning om, at der i købstædernes arkiver lå grundrids, som ville være anvendelige.

Han anmodede derfor i et brev fra den 2. maj 1856 Indenrigsministeriet om at indkalde aktuelle kort fra købstæderne, som han så kunne låne til afkopiering »i en meget kort Periode». Som lokkemad foreslog Trap at købstæderne så kunne købe (!) et større eller mindre antal eksemplarer af kortet til »stærkt nedsat Pris». Indenrigsministeriet fulgte kabinetssekretærens ønske op: Den 13. juni 1856 udsendte man et cirkulære til amtmændene om at sørge for, at købstæderne indsendte de ønskede kort, og i løbet af sommeren og efteråret modtog ministeriet så et stort antal kort af særdeles broget beskaffenhed og med en meget stor spredning i forhold til Traps ønske om aktualitet³.

Jens Peter Trap (1810-1885) fotograferet i 1865. Danmarks kortet danner en passende baggrund. Det Kongelige Bibliotek.

Fra Helsingør havde man modtaget en grundtegning af byen, som man havde måttet låne hos boghandler J. Wagner i Stengade, og som uheldigvis ikke kan identificeres nærmere¹.

Resultatet af indsamlingen var da også forventeligt: Anlæggelsen af vand- og gasledninger samt kloakker og andre store tekniske reformer, der kunne have foranlediget, at man havde aktuelle kort, var langt fra nået til alle byer, og under alle omstændigheder var selv de bedste kort ikke sammenlignelige med hinanden og derfor uanvendelige til Traps formål.

Trap udtalte sig om dette problem i et brev fra 1. juni 1857, hvori han afviste muligheden at bruge

de indsendte kort. Samtidigt gjorde han ministeriet opmærksom på, at netop det sørgelige resultat af indsamlingen viste, hvor vigtigt det ville være, om ministeriet »paa Statens Regning« understøttede en samlet opmåling af købstæderne. Trap tilbød ikke uventet at ville påtage sig opgaven, da det ville være ham »kjært« at arbejde på et »saa rigtigt og nyttigt Foretagende«.

I forbindelse med forarbejderne til matriklen af 1844 havde man foretaget en kortlægning af landdistrikterne samt købstædernes jorder, men ikke købstædernes bygrunde, der derfor var dårligt opmålt. Her i midten af 1850'erne forberedte man dog også en matrikulering af købstædernes bygrunde i forbindelse med en ændring af loven om købstædernes beskatning.

Halvanden måned senere, den 13. juli, uddybede Trap sit tilbud i skriftlig form, men det fremgår direkte, at han forinden havde haft lejlighed til at forhøre sig nærmere om mulighederne for at få statsstøtte til opgaven. Han skrev, at han blev nødt til at udsende landmålere til alle byer for at foretage nye kortlægninger, og det ville blive så bekosteligt, at en subscriptionsordning ikke ville kunne financiere det, og en statsstøtte ville derfor være nødvendig. Han kunne derfor tilbyde arbejde udført på følgende betingelser: Kortene skulle udføres i måleforholdet 1:4.000 og foretages på den måde, at landmåleren opmålte hovedgaderne med kæder og sidegaderne ved afskridning. Offentlige bygninger og markante private bygninger skulle i modsætning til andre bygninger medtages, ligesom han ville angive projekterede gader på kortet. Kortene skulle efter kopiering overlades Matrikelarkivet, som Trap mente kunne bruge kortene som forlæg for de påtænkte matrikelkort over købstæderne. Hans egen kopi skulle formindskes til 1:8.000, hvorefter de skulle litograferes, trykkes og derefter udgives. Videre forestillede Trap sig, at landmålerne skulle ansættes af ham selv efter godkendelse af Indenrigsministeriet, og deres honorar skulle svare til det statslige tilskud, som Trap mente ville beløbe sig til 4.000 rdlr. Bevillingen kunne fordeles over to finansår og skulle udbetales successivt af Indenrigsministeriet i forhold til det udførte arbejde.

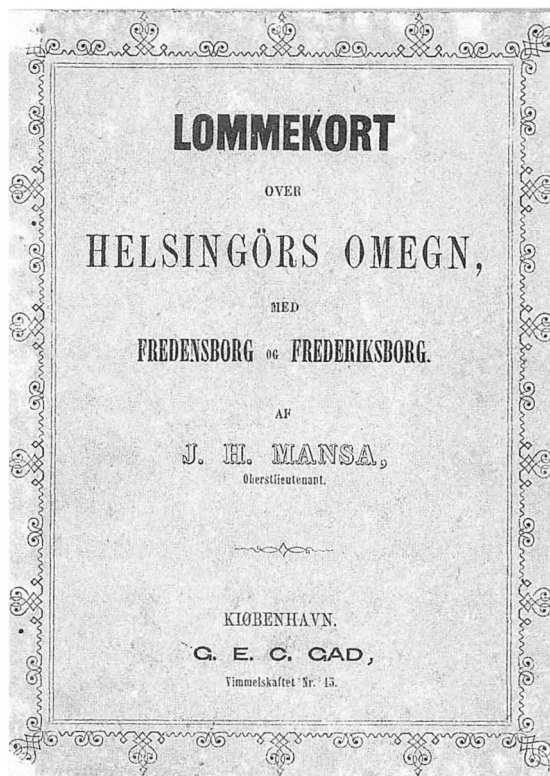
Det kan være vanskeligt at sammenligne et beløb på 4.000 rdlr. i 1856 med vore dages priser, men i

1862/62 havde Trap selv som kabinetssekretær mv. en indtægt på 5.200 rdlr., og da landinspektør L.V. Duus i 1863-65 udarbejdede egentlige matrikelkort over Helsingør i måleforhold 1:800, fik han ikke mindre end 3.600 rdlr. for sit arbejde, der dog også omfattede købstadsjorderne⁵.

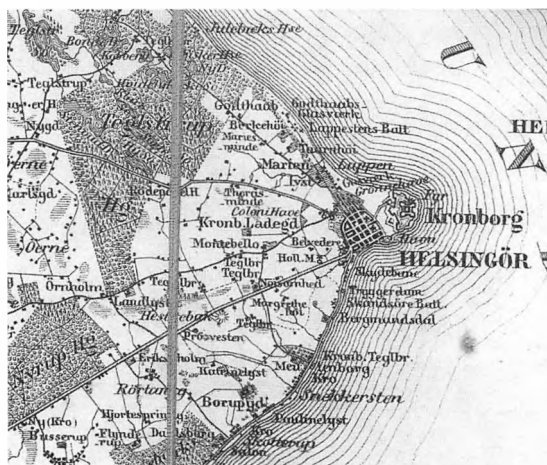
Indenrigsministeriet, der jo havde forhandlet indgående med Trap, førend han skrev sit brev, optog ikke uventet bevillingen på Finanslovsforslaget for 1858/59 med den første portion på ønskede 2.000 rdlr. Bevillingen var alene begrundet i ønsket om at skaffe Ministeriet et bedre grundlag at administrere sine lokale sager på, og man mente at kunne undgå lange og vanskelige udredninger, om man i forhandlinger med de lokale autoriteter kunne referere til et fælles, aktuelt grundlag. Det er bemærkelsesværdigt, at Traps brug af kortene overhovedet ikke nævnes i Ministeriets bemærkninger til Rigsdagen.

Ved finanslovsforslagets 2. behandling ytrede matematikeren Ludvig Oppermann sig om problemet med nøjagtigheden, og han appellerede derfor til Indenrigsministeriet om at stramme kontrollen med udarbejdelsen af kortene, så man virkelig fik fremstillet nøjagtige grundplaner af købstæderne. Noget ændringsforslag stillede han imidlertid ikke, men ved 3. behandlingen af forslaget den 26. november foreslog han Ministeriet at undlade at bruge bevillingen, da det på dette sene tidspunkt i forhandlingerne i Folketinget efter forretningsordenen ikke kunne trækkes tilbage. Det lykkedes ham dog, støttet af A.F. Tscherning, at få indføjet en formel ændring, så bevillingen nu blev givet til »Tilvejebringelsen af nøjagtige Grundplaner» i stedet for ministeriets oprindelige forslag, der jo lød på »Udgivelsen af Grundplaner»⁶. Efter at Finansloven var vedtaget i Folketinget samme dag, sendtes den videre til Landstinget, der ikke beskæftigede sig med kortene. Efter at loven var endeligt vedtaget, kunne Ministeriet 2. marts 1857 give Trap den glædelige meddelelse, at Rigsdagen havde godkendt bevillingen, om han ikke allerede havde fået det at vide.

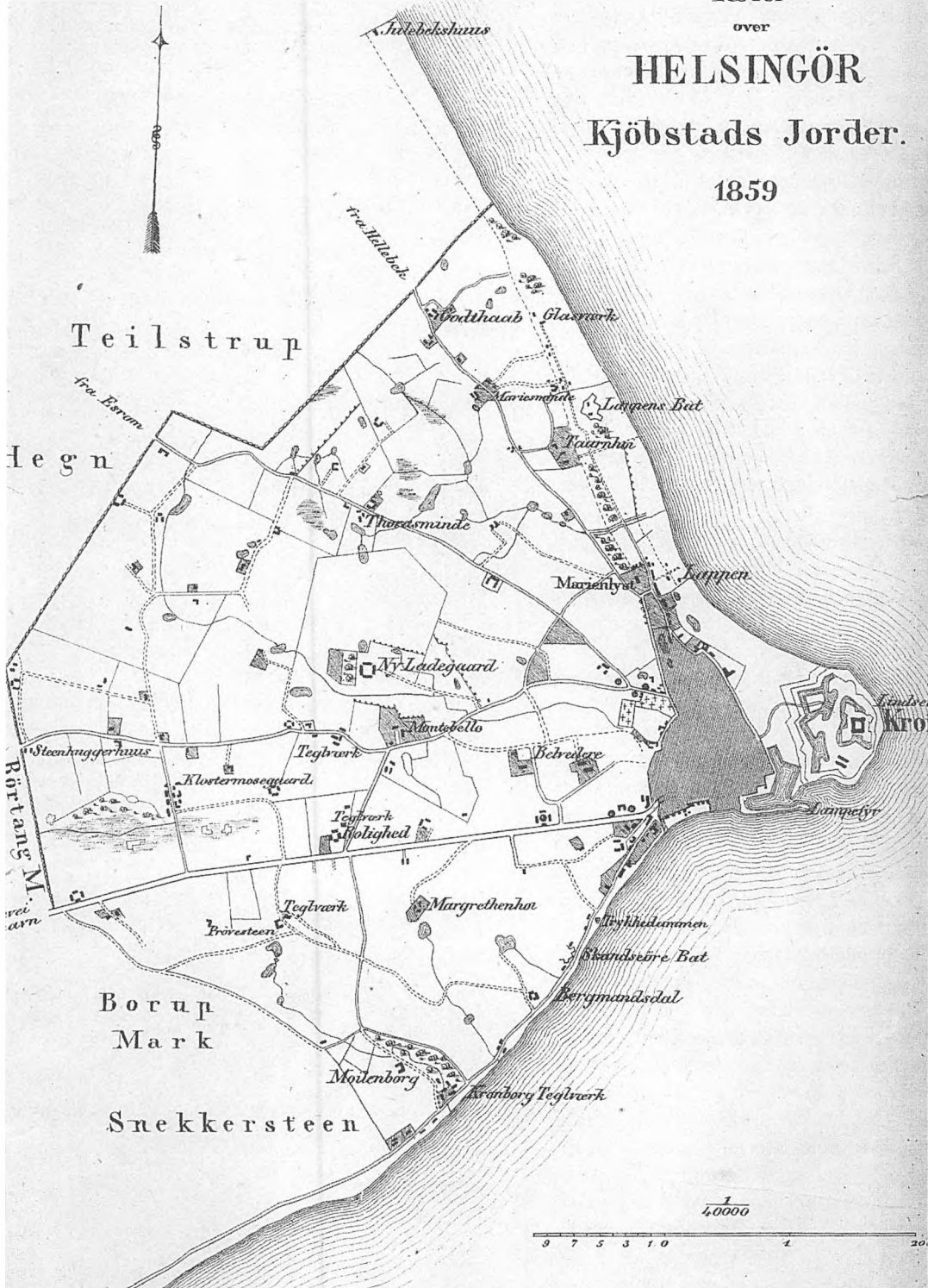
Trap takkede i slutningen af samme måned, og kunne nu præsentere navnene på de to første landmålere, han gerne ville have godkendt. Den ene var sekondløjtnant Charles Mansa, søn af den kendte kartograf J. H. Mansa, men han var imidlertid end-

Kartografen J.H. Mansa udgav i 1850'erne sine specialkort over Danmark på Em. Bærentzen & Co. Lithografisk Institut. Her ses hans lommekort over Helsingørs omegn udgivet i 1857. Nedenfor et udsnit af kortet, der i modsætning til Trap ikke gav noget detaljeret billede af Helsingør.

KORT
 over
HELSINGÖR
 Kjöbstads Jorder.
 1859

nu ikke helt færdiguddannet som landinspektør, og kunne derfor ikke begynde før i løbet af sommeren 1858⁷. Den anden var kaptajn ved 13. Infanteribataljon, landmåler Axel Theodor Techt, der tidligere havde arbejdet med kortlægning og nivellementsarbejder foran Fredericia i forbindelse med udbygningen af fæstningen efter Treårskrigen.

Indenrigsministeriet var imidlertid ikke til sinds at godkende Traps forslag, før man havde set en samlet plan for opmålingsarbejderne, og man forlangte tilmed, at han »uopholdeligt« lod fremstille et prøvekort over en af de større købstæder, som skulle approberes, før Ministeriet kunne godkende landmålerne. Det ses iøvrigt, at Helsingør og Randers havde været på tale som byer, der skulle have været genstand for prøveopmålingen.

Så vidt kom det imidlertid ikke, og det ser ud til, at det endog lykkedes Trap at få ministeriet til at fratage kravet om den formelle godkendelse af landmålerne. Der er i hvert fald intet i den vidtløftige korrespondance, der blot antyder noget i den retning, men måske er den sag blevet klaret ved en mundtlig forhandling.

Finanslovsforhandlingerne blev også fulgt intenst i Sundhedskollegiet. Her kunne man se en idé i, at grundridsene blev udført med et nivellement, der kunne lette de kommende års arbejder med at forbedre byernes hygiejne. Ved Byggeloven af 12. januar 1858 havde Sundhedskollegiet fået forpligtelsen til at godkende planlagte byggeriers vandafledning, men til den opgave havde man store vanskeligheder, idet man ikke kunne overskue situationen i de enkelte byer. Man henvendte sig derfor til Indenrigsministeriet for at lade grundridsene følge op af nivellementer⁸. Indenrigsministeriet henvendte sig herpå til Trap, der ikke blev alt for begejstret for forslaget: Han svarede i midten af maj, at de ansatte landmålere allerede var i gang med arbejdet, og iøvrigt ikke var ansat med henblik på nivelle-

mentsopgaver. Han ville dog ikke stille sig hindrende i vejen, og opfordrede Ministerieret til via et cirkulære at høre om købstæderne ville være interesseret i at få deres byggrunde nivelleret.

Som foreslået, så gjort: Ministeriet indsendte den 19. juni 1858 et cirkulære til amtmændene om at spørge købstæderne i deres amt om mulige ønsker i den retning⁹. Svarene indkom i løbet af sommeren 1858 og var negative. Af landets mange købstæder var kun tre (Vejlø, Kolding og Frederikshavn) interesseret. Rudkøbing og Århus spurgte forsigtigt til omkostningerne, mens resten ikke ønskede nivelleret udført.

I Helsingør behandlede Borgerrepræsentationen sagen på et møde 29. juli, og selvom man mente, at et nivellement måtte være ønskeligt, ville man ikke bevilge nogen udgift hertil på grund af »Byens nuværende trykkende Stilling«. Magistraten tilsluttede sig denne opfattelse 11. august, og pegede også på vanskelighederne vil at tage stilling spørgsmålet, når ministeriet ikke havde ytret sig om størrelsen af udgifterne¹⁰.

Med de mange negative svar blev forslaget om nivellementer skrinlagt, sikkert til Traps lettelse, for det ville have kompliceret hans opmålingsentreprise betydeligt - ligesom det ikke var noget Trap kunne bruge i sine grundrids. Man fornemmer her tydeligt forskellen mellem Traps praktisk orienterede ønsker, målrettet mod topografien, og så Indenrigsministeriets noget overvurderende forventninger.

Ved behandlingen af Finanslovsforslaget 1859/60, hvor Indenrigsministeriet havde afsat den sidste portion af de 4.000 rdlr. til Trap, blev bevillingen endnu engang drøftet af Folketinget.

Finansudvalget fandt ikke sagen tilstrækkeligt belyst og ønskede inden finanslovsforslagets 2. behandling oplysninger om »Kortenes Nøjagtighed«. I svaret redegjorde Indenrigsministeriet så for dette problem: Kortene skulle ikke være »af minutøs Nøjagtighed«, og referede herefter Traps planer om opmålingens praktiske udførelse - dog uden at nævne ham ved navn - og sine egne krav om, at arbejdet blev udført af landmålere, der var godkendt af ministeriet¹¹.

Under selve forhandlingen af lovforslaget foreslog Reinhold Jensen, der selv var landmåler, ligefrem at bevillingen blev nægtet. Så vidt kom det ik-

På grundlag af matrikelkortet udarbejdede Techt også et kort over Helsingør købstads jorder, der sammen med Helsingør-kortet er med i førsteudgaven af Traps statistisk-topographisk beskrivelse af Kongeriget Danmark, hvis del indeholdende Helsingør, udkom i juni 1859.

KORT
 ÖVER
HELSINGÖR
 1859

- a St. Nicolai Kirke
- b St. Mariæ Kirke
- c Rådhuset
- d Børgerskole
- e Fisketorv
- f Toldmænds Pakhus
- g Toldhus
- h Toldkammer
- i Almindeligt Hospital
- l Fødsels- og Arbejdsanstalt
- m General og Helnings Sygehus
- n Eent. Thors og Arvehus
- o Sæterhus
- p Skolehus
- q Generals Sygehus
- r Quarantænehus
- s Quarantænebygning
- t Korn, Løg og Fugtelange Comptoir
- u Telegraph Station
- v Garnværk

Læst af Helsingørsk og den tidligere Helsingørsk
 af 30. December 1858 indstillede Grundet

ke: Ludvig Oppermann, der året forinden havde krævet en nøjagtighedsangivelse påført på kortene, roste nu de udkomne kort, og ønskede at opretholde bevillingen. Indenrigsminister I.J. Unsgaard støttede ikke overraskende Oppermann, og meddelte desuden, at han havde henvendt sig til en mand, der havde kendskab til sådanne arbejder, og denne havde foreskrevet hvilke regler for nøjagtigheden, man kunne foreskrive. Hvad Unsgaard ikke fortalte Folketinget, var at den sagkyndige person, han havde kontaktet, ikke var nogen anden end Ludvig Oppermann, der allerede den 9. november 1858 havde indgået en aftale med Trap om netop nøjagtigheden af købstadsplanerne!

Et udkast til en aftale mellem de to findes i sagens akter, men der er ingen grund til at gennemgå den her, for den blev aldrig konfirmeret af Indenrigsministeriet, og man fornemmer, at den blot blev indgået, for at man i det mindste kunne henvise til dens existens, hvis nogen under folketingsdebatten skulle rejse sagen.

Efter Indenrigsministeren beroligende ytringer blev forslaget vedtaget, og Trapkortene kom også over denne lidt utidige forsinkelse¹².

På dette tidspunkt havde opmålingsarbejderne været igang i godt et halvt år, idet de første købstæder allerede var blevet opmålt i løbet af foråret og sommeren 1858. Og herefter fulgte det slag i slag frem til foråret 1860, da de sidste opmålinger var tilvejebragt.

Helsingør blev opmålt i foråret 1858 som en af de første - om ikke den første by. Landmåleren var den tidligere nævnte A.Th. Techt, der har tegnet ialt 20 af Trapværkets 51 signerede planer og måske flere af de 17 usignede kort.

Techt var født i 1815 og havde fået sin landmålerbestalling i 1840. Senere fik han autorisation til at udføre landinspektørforretninger, og han var som omtalt blandt Traps første forslag til de landmålere,

der med ministeriets godkendelse skulle udføre de planlagte opmålingsarbejder. Techt fungerede som praktiserende landinspektør i Pedersborg ved Sorø fra 1866 til sin død i 1885¹³.

Præcist hvornår og under hvilke omstændigheder, Techt har tegnet sit kort over Helsingør vides ikke, da den bevarede originaltegning blot bærer påskriften »1858» i nederste højre hjørne¹⁴. Techt var i imidlertid om sommeren og i efteråret 1858 travlt optaget af opmålingerne i Jylland, og han må derfor have været i Helsingør i foråret 1858. Det falder fint i tråd med, at Trap afleverede det rentegnede kort til Indenrigsministeriet den 18. august. Af dateringen på andre kort fremgår det iøvrigt, at opmålingerne blev foretaget med stor hast, og selv store byer blev kortlagt på mindre end en uge.

Techts kort over Helsingør (side 48) er et grundrids i 1:4.000. Det er tegnet på 1 ark i formatet 46,8 x 47,5, men højden er senere øget med en tilføjelse på 14,7 cm for at få Marienlyst Slot med på kortet.

Tegningen er koloreret i tidens noget anæmiske brug af farver med sort for offentlige bygninger, rødt for markante privathuse, gult for veje og gader, gråt for haver og blå for vandløb og søer. Techt har også markeret en række offentlige og private bygninger, der dels er betegnet på selve kortet, dels med bogstaver henviser til et index. Omegnens højdeforskelle har han redegjort for ved bakkestreger.

Under udarbejdelsen af grundridset reviderede Techt også en udtegnings af Matrikelkontorets kort over Helsingørs købstadsjorder. De var - som landdistrikterne - blevet opmålt tidligere i århundredet, og med basis i en sammentegning af disse kort i måleforhold 1:20.000 reviderede Techt kortet med henblik på udgivelse i litografisk form i tilknytning til kortet over bygrunden.

Den 18. august afleverede Trap grundridset over Helsingør med det tilhørende kort over købstadsjorderne til Indenrigsministeriet som bevis for at opmålingen havde fundet sted, og han dermed var berettiget til at få en del af sin bevilling udbetalt. Han fik rimeligvis kortene hurtigt tilbage, men Trap måtte aflevere grundridset over byjorderne igen i november 1858, da Folketingets Finansudvalg havde ønsket at se nogle eksempler på kortene. Han fik det først tilbage 22. januar 1859 til litografering, trykning og udgivelse.

Her er Traps færdige Helsingør-kort lithograferet udgave. I forhold til Techts originalkort (side 48) kunne man savne bakkestregerne. Det var den slags, man lavede inden højdekurverne blev almindelig standard. Ellers finder man ikke de helt store forskelle på de to kort.

Inden det blev litograferet blev det dog revideret og ajourført. Der skete en række mindre ændringer af indexet, der tillige blev suppleret på et par punkter. Desuden lagdes der en linie ind på kortet, der skulle betegne den grænse for byens jorder, som var bestemt ved Byggeloven for købstæderne af 30. december 1858. Da grænsen for Helsingør først blev fastlagt 18. august 1859, og endeligt godkendt af Indenrigsministeriet godt to måneder senere, 21. oktober, må Trap - eller er det mon Techt? - have haft en forhåndsviden, idet kortet jo ifølge »Dagbladet» forelå færdigtrykt allerede den 17. juni. Med fuld ret kunne man derfor også ændre årstallet fra 1858 til 1859.

Med disse i det store og hele formelle ændringer blev kortet litograferet på »Em. Bærentzens Lithographiske Etablissement», der som omtalt blev drevet af Trap i kompagniskab med grosserer Winning. Virksomheden lå midt i København, på førstesalen af den nu nedrevne ejendom Store Købmagergade nr. 67, svarende til vore dages nr. 7. Her arbejdede tidens betydeligste litografer, bl. a. de berømte kortudgivere J.H. Mansa og F.C. Christiani, hvoraf sidstnævnte har udarbejdet kortet over Helsingør. Christiani var officer og deltog aktivt i 1. og 2. Slesvigske Krig, men gjorde sig særligt berømt ved at tegne og litografere landkort. Foruden Helsingør-kortet har han til Trap-værket signeret trykforlægget for Helsingør Købstadsgrunde samt kortene over Thisted og Viborg.

Som omtalt udkom kortet i midten af juni 1859 i et særskilt hæfte. Grundridsene var blevet større end beregnet, da Trap valgte at udgive dem i måleforholdet 1:4.000 i stedet for som oprindeligt planlagt 1:8.000, og de fleste måtte derfor falses, hvis køberne ønskede at bruge dem som illustrationer til Traps topografi. Det er rimeligvis sket i de fleste tilfælde, og eksemplarer af de enkelte hæfter er vistnok ikke bevaret. Til gengæld findes der en del løse grundrids i plano, oftest indrammet og brugt som dekoration.

I 1860 udkom resten af grundridsene og Indenrigsministeriet kunne begynde at »lukke» sagen: Den 28. april tilbagesendte Ministeriet det kort over Helsingør, byen havde udlånt den 29. november 1856. Det skete efter en rykker fra bystyret, som selv var blevet rykket gentagende gange af boghandler J. Wagner, der i sin tid havde udlånt kortet¹⁵.

Til gengæld sendte Trap så originalkortene tilbage til Indenrigsministeriet, der åbenbart ikke rigtigt vidste, hvad man skulle gøre med dem. Den 12. oktober 1861 videresendte man samtlige grundrids til Matrikelarkivet, hvor man vel mente, at at der ville være brug for dem i forbindelse med den planlagte opmåling af købstæders bygrunde.

Havde Indenrigsministeriet eller Rigsdagen under behandlingen af Traps ansøgning forestillet sig, at kortene kunne være direkte anvendelige som basis for udarbejdelsen af Matrikelkort over købstæderne, må man være blevet slemt skuffet: Hertil var de for overfladiske og - må man indrømme - alt for unøjagtige. Da Rigsdagen i 1863 vedtog den lov om kommunernes beskatning, der krævede en matrikulering af købstæderne, måtte man overalt foretage nye - og meget kostbare - opmålingsarbejder. Helsingør By blev opmålt i årene 1863-65 af landinspektør Ludvig Vilhelm Duus, der udarbejdede tre fine kortblade over byen i måleforholdet 1:800. Selv da J. P. Trap udsendte en stærkt forøget ny udgave af sin store topografi i årene 1872-1879, var det med nytegnede kort, udført af landinspektør V. F. A. Berggreen delvis på grundlag af de nye matrikelopmålinger. Originalkortene til grundridsene fra J. P. Traps »Statistisk-Topographisk Beskrivelse af Danmark» har derfor ligget ret upåagtede, lige siden de i 1861 blev sendt til Matrikelarkivet.

Til gengæld gav bevillingen Trap mulighed for at udarbejde aktuelle købstadsplaner, der ellers ikke var blevet udført, og som eftertiden har taget til sig uden altid at kende historien bag de smukt udførte kort.

Noter:

¹ Dagbladet 17.6.1859, s. 2, sp. 2.

² Rigsarkivet. Indenrigsministeriet. 2. Kontor. Journalsag 1861/1276. Journalsagen indeholder de fleste indkomne breve og koncepter til udgående breve i forbindelse med Indenrigsministeriets behandling af sagen om Trapkortene, og hvor der i det følgende ikke er henvist til andre kilder, stammer oplysningerne herfra.

³ Cirkulæret er optrykt i: Kongelige Reskripter og Resolutioner, Reglementer, Instruxer og Fundatser, samt Ministerial-Skrivelser for Aaret 1856, samlede og udgivne af T. Algreen-Ussing. 1862, s. 171.

⁴ Rigsarkivet. Indenrigsministeriet. 1. Kontor. Journalsag 1858/439.

- ⁵ Fortegnelse over den Staden Kjøbenhavns indvaanere for Tidsrummet fra 1ste April 1862 til 31te Marts 1863 paaliggende Indkomstskat, s. 182. - Uddrag af Helsingørs Communalbestyrelses Forhandlinger i Aaret 1863, s. 18 og 20, samt 1864, s. 3.
- ⁶ Rigsdagstidende. Forhandlingerne paa Folketinget. 1857, sp. 1915-17, 2414-2431.
- ⁷ Charles Mansa deltog i redningsarbejdet under Frederiksborg Slots brand i 1859, se Caroline Lunding: Branden på Frederiksborg Slot og andre erindringer fra et besøg i Hillerød, i: FAHS 1992, nr. 3/4.
- ⁸ Det Kongelige Sundhedskollegiums Aarsberetning for 1858, s. [320]-321.
- ⁹ Cirkulæret er optrykt i: Kongelige Reskripter og Resolutioner, Reglementer, Instruxer og Fundatser, samt Ministerial-Skrivelser for Aaret 1858, samlede og udgivne af T. Algreen-Ussing. 1864, s. 179-180.
- ¹⁰ Som note 2, jf. Uddrag af Helsingørs Communalbestyrelses Forhandlinger i Aaret 1858, s. 25-26.
- ¹¹ Rigsdagstidende. 1858. Anhang B, sp. 163-166.
- ¹² Rigsdagstidende. Forhandlingerne paa Folketinget. 1858, sp. 2271, 2273-79, 2281-82, 2285-86, 2289-91.
- ¹³ Svend Balslev og Hans Ejner Jensen: Landmåling og landmålere. 1975, s. 235.
- ¹⁴ Kortet findes i Matrikelarkivet, Kort- og Matrikelstyrelsen.
- ¹⁵ Som note 4.

Christopher von Lønborgs kort over Helsingør 1803.

af Lars Bjørn Madsen

I februar 1989 kunne Helsingør Bymuseum præsentere den enestående model af Helsingør Anno 1801, som i dag er en af museets store attraktioner. Modellen viser på forbløffende livagtig vis, godt ledsaget af computerstyret lyd og lys, hvordan byen så ud omkring 1801. At det overhovedet har været muligt at lave en så stor og pålidelig model - et arbejde, der tog flere år og beskæftigede adskillige medarbejdere fra Helsingør Kommunes Beskæftigelsessekretariat - skyldes udelukkende et godt kildemateriale, bl.a. brandforsikringsarkivalierne fra 1801, der ligger i Landsarkivet, og frem for alt Lønborgs kort over Helsingør fra 1803, som findes på Helsingør Bymuseum.

Netop Lønborgs kort har gjort sig særligt gældende i den vidunderlig store mængde kort af vidt forskellig art, vi er beriget med over Helsingør. Her finder vi nemlig det ældste kort, som viser hvert enkelt hus i byen, endog behørigt forsynet med de brandforsikringsnumre, som man benyttede inden husnumrene blev indført i 1878. Det er det ældste, omend ikke officielle, matrikelkort over Helsingørs bygrunde. De første egentlige matrikelkort over bygrundene - også med husene indtegnet - kom nemlig først ved matrikuleringen af købstædernes bygrunde i 1863, og de findes for Helsingørs vedkommende på bymuseet i samtidige kopier. Helsingør-historikeren Laurits Pedersen var den første,

der gjorde brug af Lønborgs kort som kulturhistorisk kildemateriale. Han aftegnede det og brugte det sidenhen som illustration og udgangspunkt for sin beskrivelse af byen i værket »Helsingør i Sundtoldstiden«, og siden da er kortet blevet et uundværligt værktøj i såvel den lokale historieforskning som i Kommunens byplanlægning.

Originalkortet blev flittigt benyttet på Rådhuset, i hvert fald indtil 1863, og i dag ligger det trygt og godt i kort- og tegningssamlingen på Helsingør Bymuseum. Det blev for nogle år siden, takket være tilskud fra Amtsmuseumsrådet, restaureret på Landsarkivets værksted for slige sager og ved samme lejlighed affotograferet, således at originalkortet kun må benyttes under særlige omstændigheder. Lad os se nærmere på historien bag dette gode gamle kort, hvis eksistens vi kan takke for, at vi i dag kan se en så fornem bymodel på museet.

Christopher von Lønborg (1753-1827) er det fulde navn på mesteren for kortet. Han var militærmand og det forklarer betegnelsen von, som man hæftede på officerer indtil 1860. En pudsig betegnelse når man hed Petersen eller Jensen! Lønborg hørte til i Det Sjællandske Jægerkorps, hvor han i juni 1803 blev udnævnt til kaptajn. Året efter avancerede han til major, for endelig i april 1808 at blive udnævnt til oberstløjtnant og kommandør for det i 1785 oprettede korps¹. Det Sjællandske Jægerkorps havde siden oprettelsen været udstationeret i Helsingør, fortrinsvis på Kronborg og indtil 1798 med eget sygehus i »Jærgaarden«, Sudergade 13, som byen ejede. I løbet af 1803 blev korpset forlagt fra Helsingør til Nyborg², hvor Lønborg iøvrigt sidenhen (1811) blev kommandant. Gennem Jægerkorpset var Lønborg således velkendt med Helsingør, og han boede da også i byen i en periode. I hvert fald udbetaler byens kasse i 1801 Jægerkorpset de månedlige 11 rigsdaler for lys og brændsel, som Lønborg havde forbrugt året forinden³. At et kort over Helsingør blev tegnet af en militær person er ikke så mærkeligt. Hæren havde jo en naturlig in-

Modstående side:

Udsnit af Christoffer Lønborgs kort over Helsingør. Husene er farvelagt, så man ikke tager fejl af hus og tilhørende grund. Lønborg har ikke gjort sig ulejlighed med at skrive andet end husenes brandforsikringsnumre på kortet. Han har nok skønnet, at kortets brugere var godt bekendt med såvel gadenavne som øvrige stednavne. De gadenavne, der skimtes på kortet, er sene tilføjelser. Udsnittet viser byen mellem Svingelport (nederst t.v.), sudergade (øverst) og Søstræde/Grollowstræde (t.h.). Landsarkivet fot.

teresse for korttegning og det var derfor ligeså naturligt, at hæren uddannede sine officerer i denne særlige disciplin. Det var oftest ingeniør-officerer eller officerer udgået fra Landkadetakademiet, der udførte opmålings- og kortlægningsarbejderne, og dette arbejde var accelereret efter en forordning af 31. marts 1719. Her påbød man nemlig, at der til retlig brug i ejendomssager og lignende skulle fremlægges situationskort optaget af kyndige og upartiske mænd i overværelse af de stridende parter, og typisk fandt man de egnede personer blandt hærens folk. Det er højst tænkeligt, at Lønborg har fået den nødvendige uddannelse ved Landkadetakademiet, som har berettiget ham til i 1803 foruden sin militære stilling at blive betegnet som landmåler.

Helsingør havde hårdt brug for et ordentligt kort over byen og frem for alt en særskilt fortegnelse over hver enkelt bygrunds størrelse i kvadratalen. Sagen var nemlig, at byen ikke siden 1728⁴ havde fået udfærdiget nogen ny grundtakst, efter hvilken man fastsatte, hvor meget hver enkelt grundejer skulle betale i byskat og indkvarteringspenge. Man havde planer om en revidering i 1757, men det blev vist

Kortets hoved er ligeså enkelt som resten af kortet. Målestok, datering og Lønborgs navn må være tilstrækkeligt. Byen har siden fjøjet sit registreringsstempel til.

ved planer og forskrifter. I den mellemliggende periode var der selvsagt sket mangt og meget med hensyn til ejerskifter og ændring af grundstørrelserne ved udstykning eller sammenlægning, men stadig betalte grundejerne den i 1728 fastsatte takst. Byens eligerede borgere kunne gøre nærmere rede for problemet i et brev til borgmesteren i marts 1803:

»Da den under 21. Februari 1728 forfattede Grundtaxt, hvorefter enhver da optagen Grund, dog uden No, er ansat til Indkvarterings og Byeskats svarelse, hverken viser Grundenes Størrelse ved Maal eller deres Forhold til hinanden, og disse efter saa lang Tids Forløb ere ved Kiøb og Salg meget bleven forandrede; saa da de fleste og næsten alle Grundene i Byen endnu staa for de samme Afgifters svarelse som forhen, er det Øyensynlig at Byen trænger til en nye Grundtaxt og Bereigning over Grundenes Størrelse, dels paa det at Grunden derefter kan vorde ansat i passende Forhold til hinanden, og deels for at de fra Gaderne og andre Stæder, efter Bevilling indtagne Grundstøkker, kunne i steden for den nu deraf svarende Jordskyld, blive - som vi ansee rigtigst - ansat til forholdsmæssig Grundskats Svarelse. Og endelig for at man i Tiden, naar Grundstykker fra Gaden eller andre Byen tilhørende Stæder blev bevilgede til Indtagelse, saavel som naar et Stykke Grund ved Salg eller paa anden Maade blev henlagt til en anden, kunde have en fast Regel at gaa efter til at bestemme Forandringen i henseende Afgifternes Svarelse«.

Det var således tanken, at Lønborgs arbejde skulle resultere i en efterfølgende »affattelse af en nye og passende Grundtaxt«, så der atter kunne komme orden i den del af byens regnskab. Der skulle svares grundskat til byen af ialt 514 tønder land, hvoraf 45 tønder dog tilhørte de fattige og således var fritaget for skat. Man mente at byskatten skulle være

Modstående side:

Lønborgs kort har været væsentligt i museets formidlingsarbejde. Her er kortet nyttegnet og tilføjet de gadenavne. Lønborg behændigt undlod. Husnumrene er erstattet af de oplysninger arkivalierne giver os om huserne og hvilke erhverv, der fandtes i husene dengang. Udsnit af kort udarbejdet og tegnet af forf. 1989.

KRONBORG FÆSTNINGSTERRAIN

uforandret, nemlig 10 skilling pr. tønde, samt 3 mark i indkvarteringspenge⁵. Udarbejdelsen af kortet var sekundært i forhold til den liste over grundstørrelserne, efter hvilken den ny grundtakst kunne fastsættes. Man vedtog nemlig at kortet »ikke maa bruges til at bestemme nogen Mands Eiendom efter, ligesaalidt at det i opkomne Disputer om Eiendomme imellem Naboer, Genboer eller andre, maae udlaanes eller tiene til mindste Veiledning i Rettergangs Sager og hvilket skal blive paaført Original Kartet til bestandig Efterlevelse«⁶. Notatet findes ikke påført det bevarede kort, men forklaringen kan være den simple, at denne del er skåret bort. Kortet mangler nemlig partier - heldigvis udenfor selve opmålingen af byen - hvor notatet meget vel kan have været påført. Under alle omstændigheder skulle kortet åbenbart ikke imødekomme den gamle forordning fra 1719.

I marts 1803 havde byen tilbudt Christopher Lønborg 300 rigsdaler for arbejdet, hvilket han dog ikke fandt tilstrækkeligt. Han krævede 450 rigsdaler, hvilket man i betragtning af sagens vigtighed valgte at acceptere, men så forventedes det også, at Lønborg i tilfælde af fejl ville rette disse uden yderligere omkostninger for byen, altså en garanti for ordentligt arbejde. Allerede i juni 1803 kunne Lønborg aflevere det færdige kort over Helsingør samt den medfølgende beregning af grundstørrelserne til alles tilfredshed. I hvert fald får Lønborg lejlighed til at udfærdige flere kort for byen, bl.a. i forbindelse med byens afhændelse af strandjordene mellem Marienlysts have og Øresund⁷ til hans kongelige højhed kronprinsen, den senere Frederik den Sjette, i 1793. Dermed slap Marienlyst og Lappens beboere af med natmanden, der boede i det såkaldte Natmandens Vænge på en del af strandjordene, og byen fik til gengæld det til Kronborg Ladegaard hørende overdrev med værdifulde tørvemoser, der var blevet kongeligt eje efter udskiftningen. Offentlige sager tog sin tid at behandle dengang, og det er da også først i 1805, at Lønborg udfærdiger kort over strandjordene, der nu hørte til den kongelige lystresidens Marienlyst; iøvrigt samme år som han kvitterer for de 450 rigsdaler, han skulle have for kortet over byen. Da Lønborg i april 1808 bliver kommandant over Jægerkorpsen, må vi tro, at han opgiver opmåling og korttegnning, i hvert fald i større stil.

Christopher Lønborgs kort over Helsingør udmærker sig bestemt ikke ved en topografisk detaljrigdom eller den store kunstfærdighed, der ellers karakteriserede mange af de militært udførte kort. Det skulle tværtimod være et simpelt kort, nærmest en skitse alene til brug ved udregningen af grundstørrelserne. Som indledningsvis nævnt er hvert enkelt hus indtegnet på kortet med tydelig angivelse af husets brandforsikringsnummer⁸, hvilket gør kortet så værdifuldt i forskningen. Det er blot væsentligt at bemærke, at Lønborg ikke har skønnet det nødvendigt at opmåle og indtegne mindre væsentlige bygninger af træ som lokummer, hønsehuse, luder, lysthuse eller brændeskure. Disse bygninger er til gengæld vurderet og taxeret i brandforsikringsarkivalierne for 1801-02. Bortset fra denne mangel, synes kortet at være ganske godt overensstemmende med brandtaksationsprotokollens beskrivelser af de enkelte ejendomme, så vi har grund til at være salig Christopher Lønborg taknemmelig for det arbejde han gjorde dengang.

Noter

- ¹ H. Kierulf: Calender over samtlige ved den Kongelige Danske og Norske Armees ansatte Officerer og øvrige Betiente m.m. København 1810. Desuden har major O.A. Hedegaard, Gamisonsbiblioteket, venligst meddelt forf. væsentlige oplysninger herom.
- ² J.C. Hedegaard: Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve den danske Krigsmagt til Lands angaaende. København 1805. Resolution af 24. Juni 1803.
- ³ Landsarkivet: Helsingør Raadstue; De eligerede Borgere, kopibøger over udgåede breve: Brev til rådstuen af 22.1. 1801.
- ⁴ LA: Helsingør Raadstue: Byskat. 737, diverse sager 1720-38.
- ⁵ LA: Helsingør Raadstue: De eligerede Borgere, kopibøger over udgåede breve: Brev af 12. maj 1803 til borgmester og råd.
- ⁶ LA: Helsingør Raadstue: De eligerede Borgere, Deliberationsprotokol 1792-1837: Brev af 20. juni 1803.
- ⁷ Strandjordene strakte sig mod syd til Lappen og mod nord til overdrevet ved nuværende Højstrup.
- ⁸ Bemærk, at der er tale om nummereringen fra 1771, der var gældende indtil købstædernes matrikulering og i praksis blev benyttet indtil 1878, som indledningsvis nævnt.

Officershjemmet i Snekkersten

Dets oprettelse og beboere og dets videre skæbne

af Ib E. Jersing

Enkefru Ville Heise lod i 1904 en stor rød bygning opføre i Snekkersten på Strandvejen. Grunden havde tidligere tilhørt Kronborg Teglværk og er i dag beliggende på Strandvejen 104. Ejendommen blev oprindelig opført og indrettet som et hjem for enker. I marts 1907 – for 90 år siden – kunne formanden for Officersforeningen i København under en audiens meddele Kong Frederik VIII, at man fra enkefru Vilhelmine Heise, som gave, havde modtaget en ejendom i Snekkersten til anvendelse som fribolig for officerer af Hæren eller disses efterladte. Som sådan fungerede det indtil 1952, hvor Officersforeningen af økonomiske grunde lod Hjemmet overgå til Danske Statsembedsmænds Samråds Enkebolig.

Fru Ville Heise

Frøken Vilhelmine (Ville) Hage blev født den 8. februar 1838, som datter af konsul Peter Anton Alfred Hage (f. 1803). Mange danske politikere udgik fra slægten i tiden omkring de sønderjyske krige. Alfred Hages handelstalent var stort, og efter en årtække i Nakskov flyttede familien til København i 1841. Først til firmaets hovedsæde i Den Røde Gård kaldet »Hages Gård« på Christianshavn og nogle år efter til Harsdorffs Palæ på Kongens Nytorv nr. 5.

Ville Heise blev i 1858 gift med komponisten Peter Heise (f. 1830), som i Operaen »Drot og Marsk« slog sit dramatiske talent fast. Peter Heise satte toner til mange kendte danske digteres sange, bl.a. Jylland mellem tvende have. Om den verden

Maleren Wilhelm Marstrand portræt af fru Vilhelmine Heise, f. Hage. Nivaagaards Malerisamling.

som Ville Heise voksede op i kunne man læse i Berlingske Tidende i 1980 skrevet af kulturskribenten Henrik Juul Hansen: »28 år gammel blev Peter Heise gift med den meget omsværmede, mørkøjede frøken Ville, som maleren Wilhelm Marstrand så gerne malte. Frihandelsapostelen købmand Hage residerede med sin frue i Den røde Gaard i Lille Torvegade, som var byens mest feståbne hjem. Herren i huset samlede om sig forretningsfolk, bankmænd og nationalliberale politikere. Fruen sørgede for at fylde op og pynte ud med et skønsomt udvalg af teatrets, digtningens og musikkens folk. Her var Heise iblandt. Og nok mest for ikke at bedrøve sin højtelkede og forvante datter accepterede konsul Hage den sikkert pengeløse og måske også udsigtsløse spillemand. For formens skyld måtte den unge mand dog have et slags fast arbejde før et bryllup kunne berammes. Derfor måtte Heise til Sorø som musiklærer ved Akademiet og som organist i byens kirke. Svigerfaderen byggede en smuk og præsentabel villa til parret, »Villereden«, som sidenhen blev Amtmandsbolig i Sorø. Efter gitemået flyttede fru

Ville Heise til Sorø, men som det kunne forventes, flygtede de efter 7 år tilbage til hovedstaden«. I mellemtiden havde Alfred Hage købt Nivaagaard og Nivaagaards Teglværk, som ved hans død i 1872 blev overtaget af Ville Heises yngre broder Johannes Hage (f. 1842). Da Peter Heise døde i 1879 var fru Ville i en alder af kun 41 år blevet enkefrue. På dette tidspunkt var hendes moder Wilhelmine Hage allerede enke og bosiddende i enkesædet Kildehøj i Nivå. Med broderen på Nivaagaard var enkefru Villes tilknytning til egnen omkring Nivå en kendsgerning. Den forstærkedes i øvrigt ved Johannes Hages aktiviteter med bl.a. opførelse af en skole i Nivå, Nivaagaards Hospital for kronisk syge. Hertil kom Nivaagaards Malerisamling med sin enestående samling af nederlandsk og italiensk renaissancekunst, samt en fin mindre samling af danske guldalderbilleder.

Enkefru Heise som bygherre

At fru Heise var meget social bevist viser hendes byggeaktivitet i Snekkersten, hvor hun i slutningen af 1800-tallet erhvervede en del grunde, hvorpå der i begyndelsen af 1900-tallet opførtes 3 røde murstensejendomme. Damehjemmet på Strandvejen 204 som fribolig for enlige ældre veltjent »tyende«, som Tikøb kommune kom til at stå for driften af. I dag er Strandvejen 204 udstykket til ejerlejligheder og fundament for Ville Heises Boliglegat. Dernæst opførtes børnehjemmet »Familielyst« for forældreløse børn på Stationsvej 2 B, som i dag er kursusejendom og har dannet fundament for Ville Heises Legat. I 1904 opførtes Enkehjemmet, som i 1906 blev til Officersenkehjemmet, og efter det blev skænket til Københavns Officersforening, blev benævnt Officershjemmet. I alt skænkedes 200.000 kr. til opførelse og drift af de 3 ejendomme. Hver bygning kostede ca. 25.000 kr. at bygge og af resten fik Officershjemmet 15.000 kr. i obligationer.

Fru Ville Heise blev allerede i 1905 dekoreret med Fortjenstmedaljen i Guld.

Officershjemmets oprettelse

Når enkefru Ville Heise udtrykte ønsket om at hjemmet skulle anvendes til afskedigede officerer og disses enker, så kan det skyldes, dels at Ville Heises yngre broder havde deltaget i krigen 1864, som sta-

dig stod frisk i folks bevidsthed, dels at datidens officerers pensioner var små og dette gjaldt i endnu højere grad deres enker.

På et direktionsmøde i Københavns Officersforening kunne formanden generalmajor Lemvig meddele, at han den 23. marts (i 1907) havde været i audiens hos Hans Majestæt Kongen i anledning af Officersshjemmet i Snekkersten, og ved den lejlighed havde Hans Majestæt udtrykt sin glæde over enkefru Heises gave. Af et brev stilet til et bestyrelsesmedlem i Officersforeningen kaptajn Ketelsen, dateret den 3. august, fremgår det ligeledes at Officersforeningen allerede på dette tidspunkt varetog alt det praktiske vedrørende ejendommen. Den 25. november 1907 blev ejendommen overgivet til Københavns Officersforening ved et gavebrev fra enkefru Ville Heise f. Hage. Enkehjemmet blev heri benævnt »Officersenkehjemmet« med 7 boliger, hvoraf fru Heise var den syvende beboer. Hun kunne herfra se over til Rådebäck på den anden side af Øresund, som hun den gang var ejer af.

Fundats for Officersshjemmet

Under de videre forhandlinger om fundatsen blev gaven omdøbt til Officersshjem for hærofficerer og deres efterladte, som det fremgår af »Fundats for det af enkefru Ville Heise, født Hage, oprettede, til Officersforeningen skænkede hjem ved Snekkersten for officerer af Hæren og deres efterladte, allerhøjst stadfæstet den 23/7 1908«.

Formålet fremgår af fundatsen således: »Hjemmets formål er at afgive fribolig for afskedigede officerer, der har tjent i Hærens linie og ikke senere er overgået i civilt embede, samt enker efter og ugifte døtre af officerer.« Og paragraffen fortsætter: »Adgang til Hjemmet er lige for officerer og deres enker og ugifte døtre fra hele landet, uden hensyn til om de pågældende officerer er eller har været medlemmer af Officersforeningen i København«. Der var altså tale om et landsdækkende friboligarangement.

I følge Fundatsen bestyredes Officersshjemmet af Direktionen for Officersforeningen i København, »under hvilken forening det – dog som selvejende institution – i et og alt hører«. At havens pleje og vedligeholdelse har ligget fru Heises hjerte nært fremgår også af Fundatsen, hvori det hedder, »at

renteindtægten navnlig skal anvendes hertil«. Enkefru Heise bevarede den 7. lejlighed i ejendommen som sin sommerbolig indtil sin død i 1912 og Johannes Hage døde i 1923. Herefter gik bindeledet til familien Hage gennem bestyrelsen for familien Hages legat.

Hjemmets beliggenhed

Byggegrunden som enkefru Heise erhvervede i 1902 ligger nord for Kystens Perle på landsiden af Strandvejen. Den var oprindeligt på 2000 m², idet den i sin tid også omfattede strandgrunden på den anden side af Strandvejen, og dermed også bådebroret. Stranden var adskilt fra vejen ved en høj lerskrænt og stranden var den gang ca. 10 m bred, som det kan ses af luftfotoet side 66. Da Helsingør Havn blev udbygget med Nordre Mole forsvandt stranden efterhånden. For at beskytte vejen byggedes en høj betonmur, som yderligere senere blev forstærket med store sten. Fra landevejen fører en betontrappe ned til stranden. Da stranden efterhånden kun blev lidt brugt af de ældre beboere blev strandgrunden solgt til Helsingør kommune. Ejendommen havde hidtil henhørt under Tikøb Kommune. Fra vejen skrånede grunden op mod jernbanen, hvortil den stoder op og med en højdeforskel på 12 meter.

Ejendommen er placeret bagest på den mest skrånende del af grunden. Arkitekten har forudset, at togtrafikken ville blive stærkere med tiden, hvilket placeringen af vinduerne beviser.

Bygningen

Bygningen fik en statelig placering med en stor forhøje, hvilket den gang gav prestige. Den er opført i 1904 og arkitekt var professor kaptajn Hans J. Hansen. Hans originaltegning er i dag ophængt i indgangshallen, herunder hænger et fotografi af et portræt af fru Vilhelmine (Ville) Heise f. Hage. Det blev udført af maleren Wilhelm Marstrand i 1856 og indgår i Nivaagaardsamlingens faste udstilling.

Placeringen på den bageste stærkt skrånende del af grunden gav anledning til en ganske særpræget konstruktion, som vist på tegningen af et snit midt gennem huset. Hovedtrappen går midt gennem huset og for at få adgang til 3. etage ender den i et trappehus, hvorefter trappen fortsætter på hver side af midtertrappen med en særskilt trappe til hver af de

to lejligheder på 3. etage. Trappehusets loft er formet som en kuppel med en krog midt i kuplen, hvorfor man må antage, at der en gang har hængt en lysekrone. Denne er sandsynligvis fjernet på det tidspunkt, hvor der, for at skaffe bedre lys på trappen, blev sat et stort glasparti med en dør i trappehusets bagside. Kuppelloftet er smukt dekoreret med kalkmalerier af blomster og ornamentik. Den dag i dag er det en smuk trappe, som fru Heise den gang skrev om den.

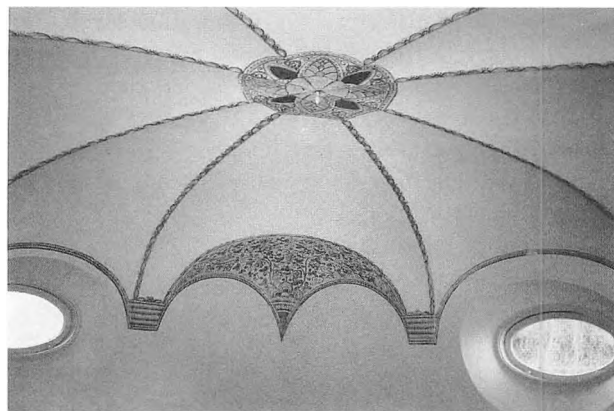
Som det fremgår af det viste opslag om en ledig lejlighed, så bestod den 7. lejlighed af 3 værelser i 3 etager. To af disse var indvendigt forbundne med hinanden ved en trappe, som det ses af tegningen. Det 3. værelse var oprindeligt et pigeværelse på loftet.

Haven

Forhaven har igennem årene gennemgået flere forandringer. I 1936 blev der plantet en hæk ud imod Strandvejen i forbindelse med fortovsregulering.

Luftfotografi af Officershjemmet (ca. 1939) med nærmeste omgivelser. Officershjemmet er den store bygning nærmest jernbanen.

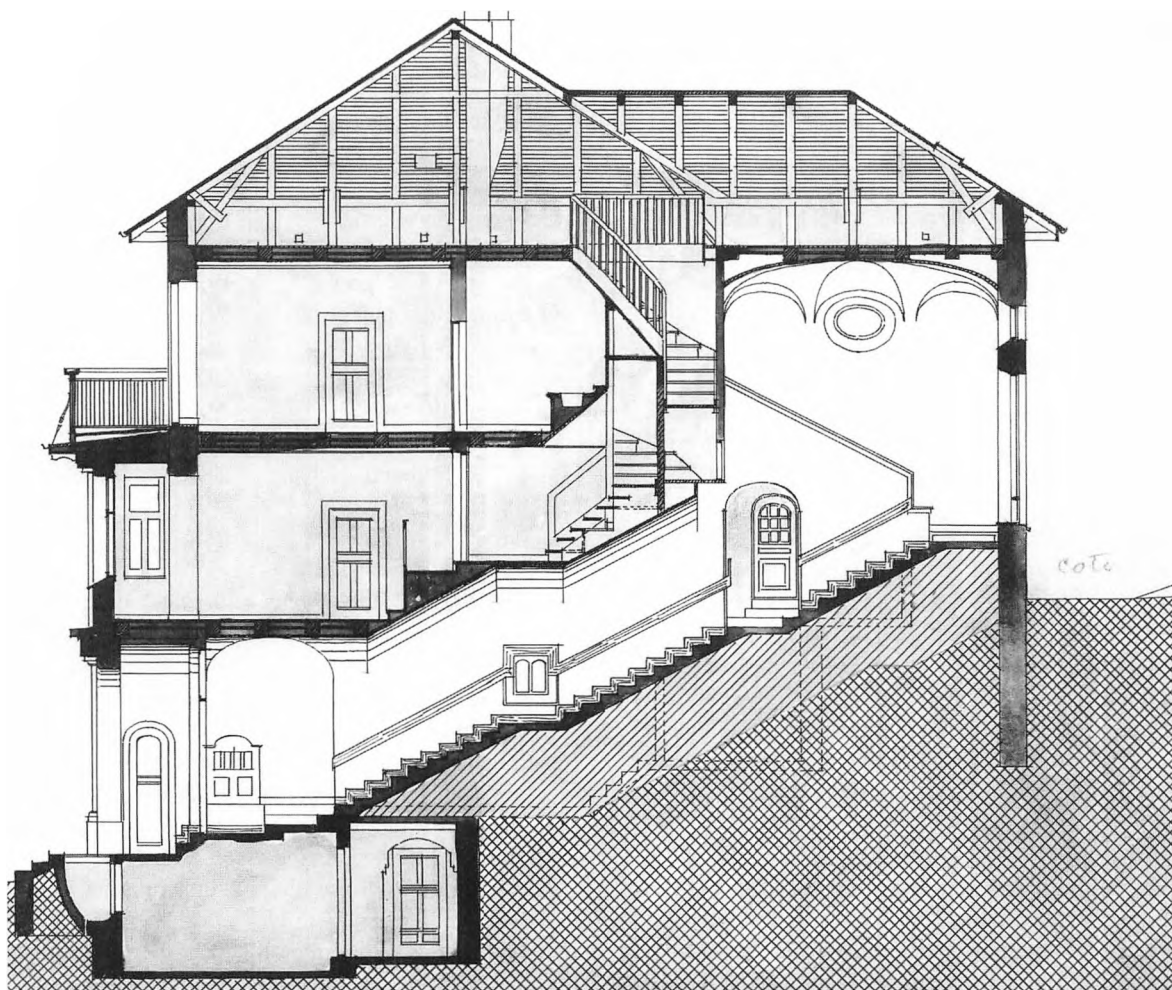
Trappehusets hvælvede loft med kalkmalerier, hvor der antagelig engang har hængt en lysekrone i midtfeltet, er en af husets flotte detaljer. Karen Jersing fot. 1995.

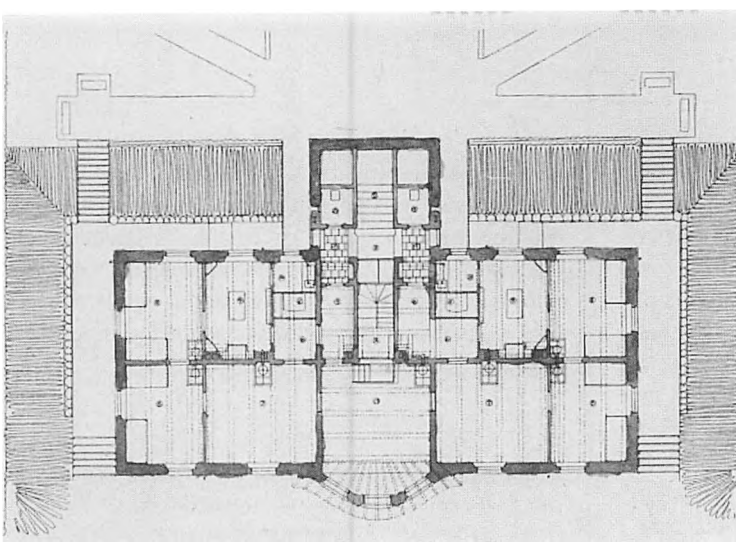

Hver af de 6 lejligheder havde oprindelig en lille have nærmest vejen, som senere blev ændret til et med hæk omkranset lysthus. Den største ændring skete i treserne, hvor kommunen påbød indretning af en parkeringsplads inde på grunden. Samtidig forsvandt de smukke trin op til bygningen, som ses på fotoet side 71. Heraf fremgår også, at flagstangen var anbragt ud fra altanen foran enkefru Heises 7. lejlighed. Flagstangen blev senere fjernet, da det var til ulempe for beboerne som fulgte efter fru Heise. Senere blev en flagstang rejst foran ejendommen. De forskellige fotos af ejendommen viser hvordan vildvinen efterhånden kom til at dække hele facaden af bygningen (side 73), for i dag at være holdt nede til under vinduerne. Adgangen til baghaven

skete via en passage på hver side af huset, som ved skråningen endte i en kampestenstrappe. På den sydlige side af bygningen blev i begyndelsen af 60'erne trappen fjernet og der blev i stedet anlagt en mindre have for lejligheden til venstre. Samtidig blev der bygget et lysthus som støder op til den sydlige udgangsdør til lejligheden samt foran dette en carport.

Arkitekt, kaptajn Hans J. Hansens snittegning af huset viser bl.a. det smukt hvælvede trappehus, og det fremgår med al tydelighed, hvorledes byggeriet måtte tilpasses det stærkt skrånende terræn op mod jernbanen. Originaltegning i Officershjemmet.

Arkitekt Hans J. Hansens grundplan af husets 2. etage lader ingen tvivl om, hvor sengene skulle stå. Originaltegning i Officershjemmet.

Baghaven er anlagt på skråningen op mod jernbanen og er forblevet uændret igennem tiderne. Tørrepladsen på vestsiden af tårnhuset er der stadig. Oprindelig var baghaven forbeholdt enkefru Heise.

Lejlighedernes indretning

De 6 lejligheder bestod af 3 værelser hvoraf de 2 som vist på tegningen var beregnet til 2 damer hver, medens det tredje var en fælles opholdsstue. Dertil kom et køkken/spisestue samt et vådkøkken og et fadebur. Toiletrum var der kun på 1. etage. På 2. etage var der et toiletrum i hver side, som, hvad der ikke var ualmindeligt den gang, måtte deles med beboerne på 3. etage. I 1914 blev der indlagt WC i toiletrummene. I køkkenet var der brændekomfur ligesom opvarmningen var ved kakkelovne i alle stuer. Belysning var ved gas, men kogegas blev først indlagt i 1908. I 1919 blev der indlagt elektrisk lys i ejendommen, som den gang kom til at koste 2000 kr. I 1925 kom der en fælles telefon i Hjemmet.

I 1938 mente bestyrelsen for Officershjemmet at der burde indlægges centralvarme i ejendommen, men da det indhentede tilbud lød på 60.000 kr. måtte det opgives, hvilket friboligordningen ikke kunne bære. Først ved Enkeboligselskabets overtagelse i 1952 blev der mulighed for dette projekt.

Officershjemmets bestyrelse

Prins Harald, søn af Kong Frederik VIII var Protektor for Officershjemmet indtil sin død i 1949.

Officershjemmet i Snekkersten blev ledet af en bestyrelse der var sammenfaldende med Køben-

havns Officersforenings Direktion. Et af dets medlemmer blev valgt som administrator af Hjemmet. Bestyrelsesmedlemmer var alle valgte til et frivilligt tillidshverv. Således har i årenes løb følgende beklædt formandshvervet:

Gen.maj. W.L.Lemvigh	fra 1907
Oberst Lund	– 1910
Gen.maj. Bertelsen	– 1912
– H.Ulrich	– 1914
– A.C. Nyholm	– 1920
Gen.Int. Brammer	– 1924
– N.Sylow	– 1925
Gen.maj. Birke	– 1927
– T.Grut	– 1929
– Erik With	– 1930
– Ramsing	– 1931
Gen.Int. N.Sylow	– 1934
Gen.maj. E. Møller	– 1946
– E. Friis	– 1951

Den daglige ledelse blev lagt i hænderne på en »Tilsynsførende» som senere blev kaldt Administrator. Efterhånden viste det sig, at den medfølgende kapital ikke var tilstrækkelig til at få Officershjemmet til at fungere efter formålet, som fribolig. Administrator måtte derfor hovedsagelig beskæftige sig med regnskab og med at skaffe yderligere midler til den daglige drift ved ansøgninger til forskellig side. Regnskaberne viser, at der ofte optræder udgifter til togrejse til Snekkersten. Rejse til det afsondrede Officershjem blev efterhånden for tidsrøvende og da økonomien ikke tillod ansættelse af en vicevært, da der ingen lejendtagt var, beslutte-

de bestyrelsen i stedet at udpege en af beboerne som administrators stedlige tilsynsførende. Selvom administrator ikke udskiftedes så ofte som formændene, så er der ingen tvivl om, at medvirkende til den dårlige økonomi skyldtes den hyppige udskiftning i bestyrelsen. Hertil kom, at arbejdet blev udført frivilligt for Officersforeningen. Ifølge protokollen for direktionens møder har følgende bestridt posten som administrator:

Kaptajn Ketelsen	fra 1907
Premierløjtn. C.O.H. Baron Gyldenkrone	– 1908
Auditør Nellemand	– 1910
Kaptajn J. T. Goldberg	– 1911
Kaptajn H.C.Hertel	– 1915
Oberstløjtnant W. Greve Spønnech	– 1929
Kaptajn løjtn. K.Brockenhus Greve Schack	– 1939
Dir. P.E.Andresen (under hærens internering)	– 1943
Oberst A.P.C.Stürup (konstitueret u.krigen)	– 1944
Kaptajn løjtn. C.F.P.L.Baron von Lotzbeck	– 1946

Bestemmelser for beboerne i Officershjemmet.

Formuleringen af Fundatsen var så udførlig, at der ikke indledningsvis var behov for et husordensreglement. Dette blev efterhånden til som behov opstod og lejernes ønsker tiltog. Det var enkefru Heise som selv fremkom med de første ordensregler, således som det fremgår af hendes brev til Kaptajn Ketelsen af 3. august 1907, hvori hun skriver: »Så har jeg kun det lille ønske, at Captajnen vil notere i Hjemmets Love, at det øverste lille stykke have hører til min bolig.

Jeg vil ellers ikke blande mig i noget, kun som et praktisk råd nævne, at jeg havde tænkt, at beboerne ikke må skjære blomster i haven, da det i så fald vil blive umuligt at bevare de unge planter! Ligeledes at det skal påbydes at al opbæring skeer ad kjøkkentappen (altan-vejen) da ellers den smukke opgang snart vil blive ødelagt!«

De første bestemmelser blev udarbejdet og trykt i 1915. Herfra er hentet nogle tidstypiske citater:

- Ejendommen og haven stilles under beboernes egen velvillige beskyttelse
- Enhver lækage på gasledninger anmeldes straks til gasværket.
- Når temperaturen falder til minus 3 graders Reamur (ca. 5 grader celcius), skal hovedvandanen lukkes og vandrørerne tømmes fra klokken 8 af-

ten til 8 morgen. Dette besørger af den beboer, der velvilligt har påtaget sig dette.

- Al færdsel med træfødtøj på trappen er forbudt
- Da der bør herske ro i Hjemmet, må besøgende og yngre mennesker af familien tage tilbørligt hensyn hertil.
- Hvis nogen ved dom findes skyldig i en i den offentlige mening vanærende handling, er han eller hun pligtig til straks at fraflytte den tildelte bolig. Friboligen omfattede alene lejligheden og dens delvise vedligeholdelse af det væsentlige. Mindre reparationer skulle beboerne selv betale. Ligeledes skulle de selv sørge for rengøring af fællesområder i hus og have. Brændsel, gas, glasforsikring og senere elektricitet var op til den enkelte, medens man i fællesskab skulle betale vandafgift og abonnement på fællestelefon.

Ordensregulativ fra 1936

Det der i dag kaldes husordenen blev samlet i et Ordensregulativ, hvori der optrådte en enkelt lettelse, nemlig at vandrørerne først skulle tømmes ved 10 celsiusgrader samt at blomsterplukning i fælleshaven nu måtte ske til »eget forbrug og med en passende begrænsning«.

. Men noget må der være foregået i Hjemmet siden følgende blev optaget i regulativet, men herom kan man jo kun gætte.

- Boligen er beregnet for den person, der har fået lejligheden tildelt.
 - Ønsker nogen beboer efter indflytningen at forøge sin husstand, ansøger han administrator herom.
 - Det er tilladt at have liggende gæster. Vil en beboer have samme gæst boende ud over 2 måneder, ansøger han administrator herom.
 - Det er tilladt at have radio, såfremt den ikke er til gene for hjemmets øvrige beboere. Dette forhold er underkastet administratørens skøn.
 - Der påhviler enhver beboer pligt til, såvel indadtil, som ved diskretionær optræden udadtil, at bidrage til Hjemmets anseelse som »Officershjem«.
 - Lejligheden skal beboes mindst i 10 måneder af året.
- Alt i alt var det en stramning af beboernes »frihed«, men den sidst anførte regel må ses i lyset af,

at lejligheden var tildelt en »trængende«. Men uden centralvarme i huset var det et værn mod, at en beboer kunne tænkes at flygte i en periode, hvor der skulle fyres i kakkelovnen, hvilket kunne forøge de øvrige beboeres varmemeforbrug. Dette fremgår af protokollen over fremførte klager.

Ordensregulativet blev næsten uændret genoptrykt i 1948. Først fra 1939 betalte beboerne husleje, og den var på 105 kr. pr. måned. Den kapital, som oprindeligt fulgte med gavebrevet, var på 15000 kr. i 4% obligationer, hvilket gav 600 kr. i årligt afkast. Lige nok til at holde en gartner, hvilket ifølge enkefru Heise var formålet med beløbet. Da den almindelige vedligeholdelse langt oversteg renteafkastet indførtes huslejen. Men benævnelsen fribolig bevarede, henset til den lave husleje.

Administrators Stedfortræder

Af Officersforeningens korrespondance fremgår det, at der blev ført en ret så livlig korrespondance med Hjemmets beboere og administrator. Ligeledes måtte administrator ofte tage toget til Snekkersten for at ordne sagen og betale regninger m.m. Derfor blev der sammen med vedtægterne formuleret en instruks for »Administrators Stedfortræder« for Officershjemmet. Heri står, »at ingen beboer kan undslå sig for bestyrelsens valg af stedfortræder, med mindre vedkommendes helbredstilstand gør fritagelse for dette hverv naturligt«. Videre står der i instruksen, at bestyrelsen fortrinsvis vil vælge en officer, og at denne skulle tilstræbe at være beboernes tillidsmand ved siden af at være administrators repræsentant på Hjemmet.

»Stedfortræderen skal træffe aftale med mandlige beboere, der ser sig i stand til at hjælpe på husets økonomi ved at holde fælleshavens gange i orden, samt at holde adgangsvejene i orden ved mindre snekastning med mere«. Arrangementet bevirkede at beboerne ved deres indsats nærmest kom til at betragte huset som deres. Denne indstilling har beboerne bevaret indtil i dag, hvor vi skriver 1997.

Efter enkeboligens overtagelse i 1952 fortsatte en af beboerne som den stedlige repræsentant. I dag benævnes den pågældende vicevært og vælges af Enkeboligen til frivilligt at være foregangsmand og igangsætter for de øvrige beboere. Han modtager herfor et mindre honorar.

I en periode var alle beboerne enker, hvorfor enkeboligens bestyrelse besluttede, da der blev lejlighed ledig, at leje den ud til en tjenstgørende officer på Kronborg. Den pågældende blev i realiteten ansat som stedfortræder med en billig bolig som godtgørelse. Og man holdt udgifterne nede til gavn for de øvrige beboere.

Flagning

Officershjemmets flag vejede oprindeligt fra en flagstang anbragt skråt ud fra Husets altan på 3. etage. Adgangen hertil gik igennem lejligheden på 3. etage. Det kunne gå så længe enkefru Ville Heise levede og så længe der ikke var fastsat nogen pligt til at flage. Men efterhånden opstod der et ønske om at flage, hvorfor der blev udgivet et flagregulativ i 1915. Og dette endte med at Officersforeningen senere udgav en flagkalender og dermed blev det for meget for den enke som beboede den 7. lejlighed. Nu blev der rejst en flagstang foran bygningen omkring 1936. Der flagedes på Hærens flagdage foruden de officielle flagdage, så antallet af dage, hvor en af beboerne skulle være til stede morgen og aften, gjorde, at man fandt det fornødent med et honorar på 100 kr årligt til den der påtog sig at sørge for flagning. At flagningen på Officershjemmet blev en del af det lokale miljø, forstår man, når der lokalt kritiseres når flaget ikke hejses, samt at det også blev bemærket af passagererne i Strandvejsbussen.

Iøvrigt var det i sin tid kun tilladt beboerne »indenfor en passende begrænsning af få hejst flaget ved private festlige lejligheder«. I dag flages der kun på de officielle flagdage samt på beboernes runde og halvrunde fødselsdage.

Friboligens udlejning

Kun officerer af Hærens Linie, altså ikke reserveofficerer, og disses efterladte kunne komme i betragtning til en fribolig, men ansøgningen skulle ledsages af bevislighed for »Trang og Værdighed« og det skulle ske på en særlig formular, hvorpå betingelsen for at opnå bolig var anført. Ved ledighed blev boligen opslået i Berlingske Tidende samt i Kundgørelse for Hæren og i Københavns Officersforenings meddelelser.

En sådan meddelelse fra 1939 med fotoet af bygningen fra 1921 havde følgende ordlyd::

»I det af fru Ville Heise, født Hage, oprettede og til Officersforeningen i København skænkede Hjem i Snekkersten for afskedigede Officerer og deres Efterladte bliver en Fribolig ledig til 1. December 1939.

Friboligen kan søges af Officerer af Hærens Linie som faste Officerer og ikke senere er overgået i civilt Embede, samt af Enker efter og ugifte Døtre af saadanne Officerer.

Friboligen kan søges og tildeles ovennævnte Personer uden Hensyn til, om de pågældende Officerer har været Medlemmer af Officersforeningen i København.

Den ledige Lejlighed består af 3 Værelser i 3 Etag m.m.

Elektrisk Lys, Gasbord m.m forefindes.

Skemaer til Ansøgningen faas ved Henvendelse til Forvalteren i Officersforeningen i København, Vestre Boulevard 20, og vil i udfyldt Stand være at

Officershjemmet fotograferet i 1921 er det ældste fotografi vi har af huset. Dannebrog vajer fra altanen, som det gjorde indtil 1936, da beboeren ud for flagstangen var træt af al den flagning, der naturligt hørte et officershjem til. I dag står flagstangen i haven. Rigsarkivet.

indsende til Officersforeningens Direktion inden 10. November d.A. mærket »Ledig Lejlighed».

Lejligheden vil kunne beses efter Aftale med Administrator for Officershjemmets Stedfortræder Oberst A.P.C. Stürup, der vil kunne træffes paa Telefon Snekkersten 219 efter Kl. 19.

Personlig Henvendelse til Protektor, Hs. Kongelige Højhed Prins Harald samt til Direktionens øvrige Medlemmer frabedes«.

Arkitekt, kaptajn Hans J. Hansens tegningsmateriale til Officershjemmet omfatter også denne perspektivgengivelse af det kommende bygningsværk. Byggherren skulle ikke være i tvivl. Originaltegning i Officershjemmet.

Friboligen tildeltes principielt for livstid, men blev taget op til revision ved en beboers forbedrede økonomi. En begået vanærende handling kunne være udsættelsesgrund. I 1935 medførte en beboers meget dårlige opførsel følgende tilføjelse til Fundatsen: »Når omstændighederne måtte tale derfor, og navnlig når hensynet til de øvrige beboeres tarv måtte kræve det, kan bestyrelsen derhos opsiges en beboer til fraflytning med kort varsel«. Efter behørig aftale med bestyrelsen af Familien Hages Legat og allerhøjest stadfæstet blev tilføjelsen sat i Kundgørelse for Hæren B.7 den 15/11 1935.

Officershjemmets beboere

I de første år efter Hjemmets oprettelse var der nogle forhold, som virkede begrænsende på antallet af ansøgere. Dels det ønskede indblik i beboernes personlige økonomi, dels husets beliggenhed langt fra København gjorde det vanskeligt at få en bibeskæftigelse. En sådan var næsten nødvendig eftersom en kaptajn blev afskediget i en alder af 52 år, og der var ingen folkepension i sigte. Nok var Kystbanen til Helsingør blevet åbnet i 1905 med station i Snekersten, men dette til trods var beliggenheden efter datidens forhold langt ude på landet. Officershjemmet lå meget smukt og flot med et herskabeligt udseende, men de nævnte forbehold medførte, at de

første lejere hovedsageligt var enker, dog senere fulgte enkelte kaptajner og ritmestere efter. Alt taget i betragtning må man derfor gå ud fra, at det kun var virkelig trængende som opnåede en fribolig på Hjemmet. Enkelte beboere boede på Hjemmet i en længere årrække - 30 år var der flere eksempler på, og sågar var der enkelte som boede på Hjemmet i 40 år. At samle en liste over alle beboere igennem tiderne har ikke kunnet lade sig gøre, men et eksempel på den skiftende beboerkreds er anført fra årene 1907, 1938 og 1946.

1907:

Birgitte Søderberg	Enkefru Biilmann
Elisabeth Nielsen	Thora Lund
Fru Winther	Frøken Sollohub
Enkefru Ville Heise som besatte den 7. lejlighed.	
Alle ovennævnte flyttede ind i 1907.	

1938:

Fru Hansen,		
enke efter kaptajn G.K.Hansen,		fra 1909
Fru Boeck,		
enke efter Ritmester E.B.Boeck		fra 1924
Fru Freisleben		- 1925
Fru Fauerschou,		
enke eft.oberstlt.O.E.Fauerschou		- 1926

Pressens agt i 50'erne

af Jens G. Eilertzen

I dag vil jeg helst trække en halv snes år fra min alder, men dengang, i midten af 50'erne, faldt det helt naturligt at lægge et halvt år til. Herregud, jeg var kun 29½ år, endnu ung og ufordærvet, og nyudnævnt som landets dengang yngste titulære chefredaktør. Selvfølgelig løj jeg mig til at være 30 år, det lød flottere, mere voksent, syntes jeg. Mere erfarent. Ingen skulle komme her og tro, at det var en ren drengerøv fra Århus, de fik i redaktørstolen på Helsingør Social-Demokrat. Derfor anskaffede jeg mig også mit livs første »bløde hat«, da jeg arriverede for at præsentere mig for de lokale ping'er med borgmester Sigurd Schytz og Niels Mørk, MF, i spidsen.

Nu er det så længe siden. men jeg mindes stadig mine næsten fem år i Sundbyen som en kær og lærerig periode af min journalistiske karriere. Måske var jeg ind imellem en kende for kålhøgen, for ikke at sige ligefrem balstyrig, i forholdet til de ortodokse socialdemokrater i bystyret, men det var gode år, og jeg følte mig accepteret som professionel journalist. Jeg havde især et fortræffeligt samarbejde med borgmester Schytz, der nogle år forinden havde viet mig til en journalistkollega på Frederiksborg Amts Avis i Helsingør: Ebba Skibsted. Sigurd Schytz var lidt pressegal, og han havde fin sans for, hvad der var godt stof. Det fik jeg meget ud af i mit fritidsjob

som freelance-medarbejder ved Statsradiofonien (nu Danmarks Radio). Jeg havde gud-ved-hvormeget mange-gange Sigurd Schytz i »Aktuelt Kvarter«, for at han kunne løfte sløret for sundbyens himmelstræbende fremtidsplaner - lige fra nye, jobskabende investeringer i erhvervslivet til etableringen af Færgevejen til den Øresundbro mellem Helsingør og Helsingborg, der aldrig blev til noget. Men Færgevejens dengang tænkte forløb kan den dag i dag studeres helt præcist af enhver, som gider, både på lokalkort over området og »on location«.

Engang der var krise på Helsingør Skibsværft, dem var der mange af i de år, spurgte jeg i »Aktuelt Kvarter« borgmester Schytz, hvad der ville ske, hvis værftet måtte nedlægges. »Det vil aldrig ske!« svarede han heftigt. »Helsingør vil gå til grunde i samme øjeblik, vores værft måtte lukke. Det er hele vores livsnerve!«.

Akja. Han må have fået nogle ordentlige rotationer i sin grav, og Helsingør lever åbenbart stadig meget godt.

Endnu i 50'erne kunne Helsingørs borgere ligesom i de fleste andre danske købstæder vælge mellem fire daglige aviser, hver med sin politiske observans. Foruden Helsingør Social-Demokrat var der det radikale Helsingør Dagblad, det konservative Nordsjælland og venstrebladet Frederiksborg

Helsingør Social-Demokrat

Steng. 41 Tlf. 21 02 40 og 21 15 51

Egnens mest udbredte blad

Tegn abonnement! Averter!

Amts Avis. I Lederartiklerne udkæmpede redaktørerne drabelige pennefejder, men privat hyggede vi os i Helsingør Journalistklub, gerne over en kop øl og en sildedram. Et af mødestedene var Borgerkroen i Strandgade, for dér var altid nyt at hente. Flere af byens koryfæer havde stambord på Borgerkroen, bl.a. »Konsulen«, alias bogbinder Erling Kier, der havde stået i spidsen for transporten af jøder og frihedskæmpere fra Snekkersten til Helsingborg under krigen. Konsulen havde sit navn indgraveret på stolen ved stambordet, hvor også dyrlæge Axel Stub-Nielsen havde sæde sammen med bl.a. Helsingør Dagblads chefredaktør Peder Normann, statsforhyringsmand Otto Struwe og et par andre, som nok kunne li' en bajer eller to, men vel ikke var egentlige drukkenbolte. Byens øvrige pressefolk fik somme tider lov til at gæste stambordet til en omgang rafling inden dagens politirunde. Almindeligvis fulgtes journalisterne ad til Politistationen ved Tinghuset i Sct. Annægade for at spørge om nyt, men det hændte også, at en enkelt måtte repræsentere hele standen, fordi vedkommende var dagens taber i rafling på Borgerkroen.

»Nå, dér har vi nok den offentlige mening! var politikommissær Føhns-Greves faste velkomstmærkning efter at have sikret sig, at det virkelig var dagens taber, der søgte foretræde, og inden kommissæren begyndte sin oplæsning af den aktuelle døgnrapport. Han kunne virke lidt bøs ved første indtryk, men i virkeligheden kunne han vist godt have tænkt sig at være med ved vores stambord på Borgerkroen.

Menuen dernede stod som hovedregel på en bajer eller to, Wiibroe forstås, for vi var vel lokalpatrioter for herren. I ganske særlige situationer kunne værten, der efter hukommelsen hed Halberg, overtales til at smøre en håndmad med rullepølse ude bagved, men noget egentligt køkken var der ikke, og det ville aldrig være blevet godkendt af hverken politikommissær Føhns-Greve eller Dyrlægekontrollen, at sådan noget uvæsen fandt sted. Og da slet ikke, når dyrlæge Stub-Nielsen en gang om året var vært ved en omgang ristede svinetestikler. Han samlede dem i årets løb, når han var rundt hos sit områdes landbrug for at kastre omer. De blodige gonader, forsvarligt svøbt i pergamentpapir, blev deponeret i Borgerkroens dybfryser indtil den store

dag, og man var først rigtigt anerkendt på bjerget, når man havde deltaget i dette årlige kalas for ægte madsvin.

Det var også i de år, »hotelkongen« Oscar Pedersen lagde grunden til begrebet »Nordens festlige hjørne«, og det mærkede vi journalister også til overflod. O.P., som han blev kaldt i daglig tale, foretog sig ikke én eneste ting, uden at pressen blev orienteret. Især de københavnske formiddagsblade viderebragte beredvilligt stoffet, mens lokalpressen var mere behersket. Alligevel var de kære gæster på Marienlyst og Kystens Perle, hvor Oscar Pedersen var udmærket klar over, at han ikke kunne overleve uden opbakning på hjemmefronten. Da Helsingør Journalistklub i slutningen af 50'erne havde et eller andet jubilæum, vedtog bestyrelsen at holde en fest for medlemmer med ægtefælle, det var vist 10-12 stykker i alt, samt turistoreningens arbejdende formand, dyrlæge Axel Stub-Nielsen og frue. Det skulle naturligvis finde sted på Kystens Perle, og klubbens tre mand store bestyrelse, anført af »Nordsjælland«s Fritz Strube, ansøgte om og fik foretræde hos »Hotelkongen« personlig:

Om der kunne etableres et passende arrangement i den festlige anledning? Der var ganske vist ikke tale om en specielt velhavende forening, men.....Jo, det mente O.P. nok kunne lade sig gøre. »Hvor meget disponerer d'herrer over?«, spurgte han. Jo, kassebeholdningen var cirka 72 kr., når alle restancer forhåbentlig var kradset ind op til det forestående jubilæum, og alle var da også indstillet på at skulle erlægge en femmer eller tier pr. kuvert, hvis det skulle blive nødvendigt.

»Ja, det skal vi nok klare!« lovede Oscar Pedersen, og på jubilæumsdagen kunne den offentlige mening i Helsingør og omegn mødes på Kystens Perle omkring det største og mest imponerende kolde bord i mands minde, både før og efter.

Korrupt? Ikke det bitterste. O.P. havde intet krævet til gengæld, og journalisterne havde intet lovet.

Sådan var det bare dengang.

Årsberetning 1996

af museumschef Kenno Pedersen

Økonomisk blev 1996 et ulyksaligt år. For første gang udviser museernes årsregnskab et merforbrug og det med mere end 100.000 kroner. Det begyndte ellers så godt med en driftsoverførsel fra 1995, men et faldende besøgstal og dermed svigtende entreindtægter har været hovedårsagen til driftsunderskuddet, dygtigt bistået af omkostningerne i forbindelse med udstillingsvirksomheden.

Hvorom alting er, så skal merforbruget i 1996 dækkes ind på 97-budgettet. Dette kan enten ske ved besparelser eller gennem merindtægter eller både og. Under alle omstændigheder bliver det nødvendigt med en reduktion i de rørlige omkostninger, som er ømfindtlige, al den stund disse ikke er blevet fremskrevet de sidste fem år. En vis nedgang i aktivitetsniveauet må påregnes, såfremt det ikke lykkes af skaffe yderligere midler fra fonde og institutioner.

Langt om længe er Frilandskulturcentret med det historiske landbrug på Flynderupgård kommet i god gænge i et samarbejde mellem Kultur- og Fritidsforvaltningen og Arbejdsmarkedsudvalget. De juridiske problemer er løst, ligesom Helsingør Byråd har givet budgetmæssig grundlag for en videreførelse. Helsingør Kommunes Museers bidrag til realiseringen har været udstationeringen af museumsinspektør Anne Majken Snerup Rud, der har været projektleder, og skal fortsætte som sådan. Anne Majken har ydet en prisværdig indsats, der reelt har betydet dobbelt arbejde. Frilandskulturcentres

Under udgravningerne på Stürups Plads i september 1996 dukkede byens gamle Hestekilde op. Den har bestået af vandingsrender udlagt i et rektangulært anlæg, der i 1500 og 1600-årene var omgivet af et haveanlæg. Her ser man et nærbillede af en af renderne, der var opbygget af savede fyrretræsplanker. Lone Hvass fot. 1996.

fremtidige administrative tilhørsforhold afventer en afgørelse i Kulturelt Udvalg.

Indsamling og registrering

Stillingen som registrator ved Helsingør Kommunes Museer må være lidt af en uriaspost, al den stund der er tale om et kæmpe arbejdsområde og en normering på 16 timer, som rettelig burde være 4 gange højere. Dette må realistisk set erkendes at være behovet. Men hvorom alting er, så er der ydet en stor og prisværdig indsats på registreringsområdet - stille og lidet spektakulært. Sidstnævnte kan være lidt af et problem. I alle tilfælde vil "Det usynlige museum" blive emnet og titlen på en særudstilling, der åbner på Flynderupgård Museet i foråret 1997. Intentionen er således at vise det arbejdende museum inden for registreringsområdet, hvorledes hver eneste genstand i en hjemtagelse nødvendigvis skal

påføres nummer og beskrives således, at den med sikkerhed kan identificeres også uden museumsnummer. Det er et overordentlig tidskrævende og omstændeligt arbejde inden en museumsgenstand kan udstilles eller magasineres. Desuden vises de øvrige basale museale arbejdsområder, nemlig bevaring, forskning og undersøgelser.

Erhvervelser

Med økonomisk støtte fra forskellige fonde, institutioner og private mennesker er det lykkedes museerne at få suppleret samlingerne med en række gode og interessante erhvervelser. 220.000 kroner har L.F. Foghts Fond doneret til erhvervelse af 8 skulpturer udført billedhugger Karl Otto Johansen. Dyregruppen er suppleret af »Kohoved«, som Statens Museum for Kunst har deponeret på Flynderupgård Museet. Beroende her er også »Hest, der ruller sig«, som erhvervedes i 1995 ved fondsstøtte.

Museerne har for egne midler erhvervet to originale, uindrammede tegninger af S.L. Lange med motiv fra haven ved Marienlyst Slot. Tegningerne har været farvelagte, og kan meget vel, selvom de er uden museumsnumre, være identiske med dem der er gengivet i Laurits Pedersen: Helsingør i Sundtoldstiden bd. II side 447, og som har været forsvundet siden begyndelsen af 1970'erne. Ejerlisten søges rekonstrueret med hjælp fra sidste sælger.

De foregående års erhvervelser af malerier med motiv fra Kronborg med henblik på en kommende udstilling af »Kronborg i Kunsten« er blevet fortsat.

Undersøgelser og forskning

Utrolig mange og forskelligartede museale arbejdsopgaver optager dagligdagen og mere til. Det er således uhyre vanskeligt at finde tid og ikke mindst sammenhængende tid til at foranstalte større undersøgelser endside gøre påbegyndte færdige.

Den bebudede statistiske opgørelse over antallet af henvendelse og deres art har måtte skrinlægges af praktiske og tidsmæssige årsager!

Der er blevet gennemført en lang række punktundersøgelser, foranlediget af de mange henvendelser, som i årets løb er blevet rettet til museerne såvel skriftligt som mundtligt. Museerne lægger overordentlig stor vægt på at fungere som en videnbank, der virkelig kan trækkes på. På den anden

side kræver dette unægtelig også, at der sættes noget ind på de forskellige konti. Omfanget af de planlagte museale undersøgelser og forskningen har imidlertid været forholdsvis begrænset.

De arkæologiske undersøgelser der blev påbegyndt i slutningen af 1995 på Stürups Plads i forbindelse med opførelsen af et butikscenter (jfr. årsberetning 1995), er blevet fortsat og intensiveret i 1996. Det lykkedes at finde og afdække store dele af »Hestekilden« og dermed betydelige dele af Helsingørs vandforsyning i 15- og 1600-årene. Medens resultatet af de arkæologiske undersøgelser tidligst vil kunne offentliggøres i næste årbog, er de arkivalske undersøgelser blevet offentliggjort i form af en artikel af Kenno Pedersen i Festskrift for Anders Friedrichsen. Endelig er Espergærdeundersøgelsen blevet færdigbearbejdet, og foreligger nu som hovedartikel i årbog 1995. Museumsinspektør Anne Majken Snerup Ruds artikel »Espergærdelev-Øresundsbyen Espergærde - et led i en større helhed« blev tillige udgivet i særtryk i et oplag af 300, som bogstavelig talt blev revet væk på et par dage.

Bevaring

Eksternt har museerne som sædvanlig bistået såvel private som offentlige myndigheder i en række mindre bevaringsager.

Det interne bevaringsarbejde ved museerne har i 1996 i det store hele været koncentreret om den genstandspleje, der naturligt har fulgt i kølvandet på genstandsoverflytningen til den nye magasinbygning. Plejen har fortrinsvis omfattet frysning eller behandling i »varmekontaineren« under behørig konsultering af konservator Jørgen Vinther, der tillige har bistået museerne i andre konserveringssager. Endvidere har Helsingør Kommunes Museer erhvervet en tredjedel af en anpart i Østdansk Fælleskonservering på Kronborg, og kan i den forbindelse få udført konservering af malerier for anpartens pålydende.

Formidling

Publicering. Museerne har gennem de sidste par år udgivet en række historiske arbejdsredskaber i form af registre til arkivalsk materiale sådan som det er blevet beskrevet i museumsinspektør Lars Bjørn Madsens lille artikel i forrige årbog. Arbejdet er ble-

vet fortsat. Således foreligger bl.a. et register på 78 sider til »Helsingør Raadstue - De eligerede Borge - Kopibøger over udgaaede Breve 1792-1836«. Registret, der er udarbejdet af Torben Bill-Jessen, fremstår som et stykke gedigent arbejde, hvor man en bruger trolig vil sende en venlig tanke og tak til forfatteren. Samtidig har museerne ladet udgive registre til en række lokalhistoriske værker.

Registre er i sagens natur ikke synderlig spektakulære eller folkekære. Det er derimod »Rundt i det gamle Helsingør«, som er en guide-serie på foreløbig 13 emner, forfattet af medarbejdere ved museerne. Guide-serien, der trykkes hos Nofo-print, udgives af Nordisk Forlag for videnskab og teknik.

»Rundt i det gamle Helsingør« er ingen byguide i traditionel forstand. Sådan er de i alle tilfælde ikke tænkt. Men derimod et redskab - en slags tidsmaskine - der kan tage den interesserede en tur tilbage i historien. Ikke sådan jævnt hen, men i spring, eller om man vil i tidsperioder. De giver således mulighed for, at man selv kan vælge, hvilken tid og emne i Helsingørs historie, man kunne ønske sig at opleve. Springer man længst tilbage i Helsingørs historie, skal man selvfølgelig begynde med begyndelsen, altså med »Erik af Pommerns Helsingør«, der uanset overskriften tidsmæssigt vil række frem mod »William Shakespeares Helsingør«, der igen afløses af »Christian den Fjerdes historie« o.s.fr. indtil vor egen tid, som i denne sammenhæng har fået betegnelsen »Kong Peders Helsingør«. Vælges eksempelvis en rundtur i »H.C.Andersens Helsingør« forbigås bogstaveligt de steder og huse, som måtte være eksempelvis fra Christian den Femtes tid. Emnemæssigt kan vælges »Det finurlige Helsingør«, »Monumenternes Helsingør«, »Bastionernes Helsingør« m.fl.

»Rundt i det gamle Helsingør« søger alene at være det, som man på moderne dansk kalder en »manual« - altså en slags vejledning i anvendelsen af Helsingør som by - i fortid og nutid. Forfattertrioen bag de tretten vejledninger er museumsinspektør Lone Hvass, museumsinspektør Lars Bjørn Madsen og museumschef Kenno Pedersen.

Fortid og nutid spillede også sammen i det jubilæumsskrift museerne ved ovennævnte forfattertrio havde fået i opdrag at udarbejde i forbindelse med Sygehuset Øresund's 200 års jubilæum, og som pas-

Byens affald gennem 300 år blev for alvor afsløret ved udgravningerne på Stürups Plads i september 1996. Carsten Møller fot. 1996.

sende fik titlen »Et sygehus ved Øresund i 200 år«.

Museet »Skibsklarerergaarden« er ikke noget traditionelt museum. Det er interiørene - butikslokalet, skipperstuen og kontoret - der er museet. Der findes ingen forklarende tekster. Huset og hele dets uforlignelige atmosfære skal opleves og tale for sig selv. Baggrundshistorien og de mange historiske fakta må nødvendigvis søges i Lars Bjørn Madsens lille bog om »En tur tilbage til Sundtoldtidens Helsingør« og en engelsksproget folder. Begge publikationer er muliggjort ved et klækkeligt tilskud fra Kulturby'96. En egentlig bog om Strandgade 91, gårdens bygningshistorie og dens mennesker må afvente økonomisk bedre tider.

Helsingør Kommune er som den er, men hvorfor blev den sådan? Har det været et sammenfald af tilfældige begivenheder og hændelser eller en bevidst og målrettet udvikling eller måske snarere en kombination heraf. Et endegyldigt svar kan selvfølgelig ikke gives herpå. Men gennem en række historiske tidbilleder i form af en større artikelserie i

Helsingør Dagblad med den gennemgående titel »Træk af Helsingør og Tikøb kommuners historie 1914-94«, søger Kenno Pedersen virkeliggjort et grundlag for en bredere og dybere forståelse for de forudsætninger og behov, der rådede i lokalsamfundet, og dermed bedre mulighed for at forstå den historiske udvikling og dermed nutiden. Indtil 1970 omfattede lokalsamfundet to selvstændige, vidt forskellige men alligevel nært knyttede kommuner, nemlig den store landkommune Tikøb og købstad-kommunen Helsingør.

Den personlige formidling. Inspektørkredsen har i det forløbne år holdt en række foredrag såvel internt som eksternt i et antal af omkring 70 excl. 26 foredragsarrangementer i Skibsklarerergaarden i Strandgade 91. Hertil føjer sig flere end 100 omvisninger i de respektive udstillinger på museerne. Med udgangspunkt i modellen Helsingør anno 1801 er gennemført henved 40 byvandring.

Udstillinger. Besøgsstatistikken for året 1996 udviser 34.404. I forhold til 1995 hvor antallet af museums-gæster nåede op på 40.581 er der tale om et fald på 15,2% i det samlede besøgstal. For de respektive afdelinger af Helsingør Kommunes Museer fordeler de besøgende sig med 18.406 (25.842) på Marienlyst Slot, 8184 (9898) på Helsingør By-museum, 7814 (4341) på Flynderupgård Museet. Besøgstallet for Museet Tikøb Frysehus kan i sagens natur ikke gøres op, men skønsmæssigt er besøgstallet fastsat til 500 i lighed med de foregående år.

Det faldende antal besøgende som kan konstateres på museerne i 1996 kan givetvis forklares ud fra de færre særudstillinger, der er blevet lavet i årets løb.

Flere besøgende på Flynderupgård grundet flere arrangementer i forbindelse med frilandskulturcenter.

Udstillingsåret blev indledt med en spændende og interessant udstilling på Marienlyst Slot med værker af fuglemaleren Leif Rydeng. Rydeng-udstillingen blev efterfulgt af en udstilling arrangeret af en gruppe tekstilkunstnere i samarbejde med Munkeruphus. En planlagt »udstilling« med Svend Wiig Hansen har af tidsmæssige årsager måtte udsættes, men vil om muligt blive gennemført i 1997.

»Dyret i Leret« var emnet for sommerudstillingen på Marienlyst Slot. En fornem udstilling, som

blev tilvejebragt i et vist samarbejde med Vejen Kunstmuseum, over et temmelig upåagtet emne i den danske kunsthistorie. Udstillingen blev behørigt ledsaget af et smukt katalog udarbejdet af museumsinspektør Mona Faye. Under betydelig presseopmærksomhed blev udstillingen »Bamsetræf på Slottet« åbnet den 28. november af Uffe Ellemann-Jensen og hans bamse Nikolai. Udstillingen, hvor der er draget nytte af en af tidens store modediller, haft en pressedækning uden lige, hvilket prompte afspejler sig i et imponerende besøgstal.

»Folketøj - Modetøj - Modetøj - Folketøj« var emnet for forårets særudstilling på Flynderupgård Museet. Udstillingen var arrangeret i samarbejde med Kamma Gudmand Høyer, og rakte besøgs-mæssigt langt ud over kommunegrænsen. »Klæde-dragtens historie« blev afløst af en udstilling om »Kunstnere og sommergæster i Nordsjælland«. »Mellem mark og skov« var den officielle titel på den seværdige og grundigt gennemarbejdede Kulturbymuseet '96-udstilling, som under festlige former blev åbnet ved taler af borgmester Per Tærstøl og formanden for Kulturelt Udvalg, Mama Dahl Nielsen. Helsingør Musikskole ved Carsten Mach og Co. diverte-rede den indbudte kreds med danske sange. I tilknytning til udstillingen blev der udgivet en lille bog på 48 sider med bidrag af Laura Jacobsen Ditzel om »Et udvalg af malere, der har ladet sig inspirere af motiver i Helsingør kommune« samt Kjeld Damgaard om »Landliggere og sommergæster«.

Juletræet var emnet på den overordentlig fine og populære juleudstilling på Flynderupgård Museet, hvor grantræet som »juletræ« var sat ind i 4 forskellige tidstypiske interiører. Udstillingen var arrangeret i samarbejde med Kronborg Skovdistrikt. Endvidere har museerne lavet en række mini-udstillinger over emner som pilsner-øl og kridtpiber respektivt i anledning af 100-året for den første pilsner-øl fra Wiibroes Bryggeri samt fundet af en del kridtpibefragmenter i forbindelse med de arkæologiske undersøgelser på »Stürup plads«. Kridtpibe-udstillingen gav anledning til en spændende kronik i Tidsskriftet SKALK forfattet af museumsinspektør Lone Hvass.

Museerne har endvidere været involveret i Kulturbymuseet '96 projektet »Tidskaspler«. I et samarbejde

med Helsingør Kommunes Biblioteker forestod museerne bl. a. styringen og fordelingen af kapslerne.

Arrangementer. En trend i tidens museumsformidling er arrangementer. De traditionelle særudstillinger trækker fortsat publikum, og da navnlig når »tidsånden« rammes, ligeså har museernes faste udstillinger deres publikum. Men ønskes fornyet tilstrømning til museerne, skal der laves arrangementer. Et glimrende eksempel herpå er »Kulturnatten«, hvor Bymuseet havde mere end 700 besøgende på godt og vel 4 timer. Et antal som end ikke blev opnået ved de legendariske udstillingsåbninger i museets økonomiske velmagtsdage! Marienlyst Slot og Flynderupgård Museet havde henholdsvis omkring 400 og 300 gæster på »Kulturnatten«. Der foreligger ingen opgørelse fra Skibsklarergaarden, hvor man havde al rigelig at bestille i butikken.

Det var også tilfældet i forbindelse med »Alle tiders sundmarked«, som udspandt sig over 2 dage i juni i og ved Skibsklarergaarden i Strandgade 91. Med uforligneligt engagement og indleven »skabte« Hammermøllens Teatergruppe og nogle af museets medarbejdere, en egen stemning og atmosfære på det historiske Sundmarked, der bør videreføres og udvikles.

Teater har ligeledes været en del af aktiviteterne på Flynderupgård Museet i det forløbne år. En vældig succes blev Jytte Abildstrøms »gadeteater«, der var arrangeret i samarbejde med Helsingør Teaterforening. Ikke mindre succes blev en teatergruppe sammensat af personer fra flere lokale teatergrupper til del i forbindelse med deres friluftsforestilling »Grever og Gavtyve« på gårdspladen foran hovedbygningen på Flynderupgård.

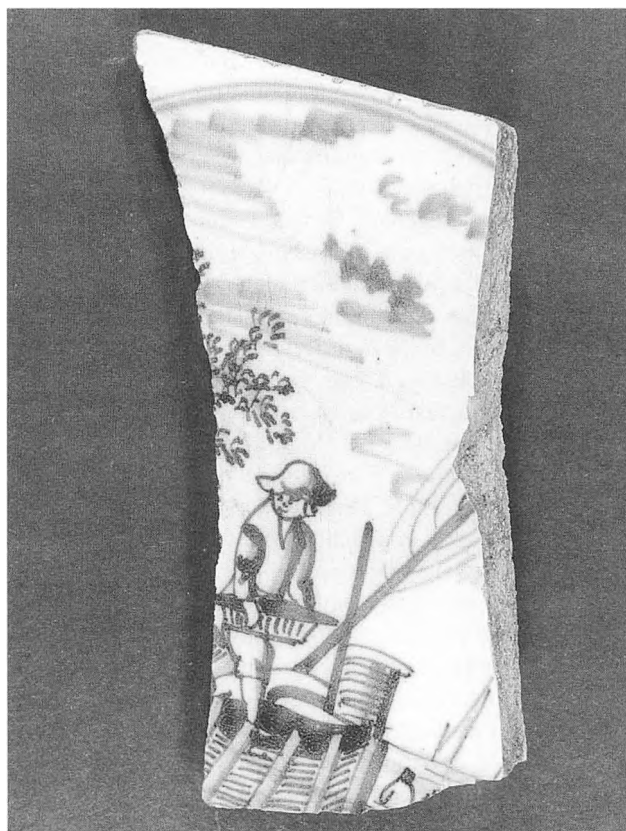
Fornøjelige og velbesøgte har de arrangementer også været, som er blevet til i et samarbejde med

Mangt og meget dukkede op af jorden ved udgravningerne på Stürups Plads. Her ses et fragment af en hollandsk kakkel, som utvivlsomt har dekoreret væggene i et af byens finere huse. Motivet synes at være et øjebliksbillede fra en hollandsk havn, hvor skibsarbejderen er ved at laste et skib. Carsten Møller fot. 1996.

den aktive og engagerede kreds i Frilandskulturcentret Flynderupgårds Venner, det være sig de efterhånden traditionelle sommer- og efterårsarrangementer samt julemarkedet eller foredragsaftener og medlemsmøder.

Museumsinspektør Anne Majken Snerup Rud arrangerede i samarbejde med Folkeuniversitet en forelæsningsrække over emnet »Kunst og Sommergæster i Nordsjælland«, og som lidt af et eksperiment var forelæsningerne henlagt til søndag formiddag. Det anfægtede tilsyneladende ikke de interesserede som strømmede til Flynderupgård Museet, der kunne melde udslgt.

På Bymuseet giver pladsforholdene ikke mulighed for i samme udstrækning at lave større arrangementer hverden udendørs eller inden døre. Derimod råder man over en unik historisk by, som helt selvfølgelig lægger op til guidede byvandring. Med udgangspunkt i Bymuseet og bymodellen anno 1801 har adskillige grupper været på forskellige

omvisninger. Ligeledes har der været en del omvisninger i Bymuseets udstillinger såvel i åbningstiden som udenfor. Vinsmagninger har endvidere været benyttet som anledning til at få introduceret Bymuseets udstillinger i nye og vel delvis »museumsfremmede« kredse.

Et lignende koncept ligger bag udviklingen af »museumsbutikken«. Udover at skulle være en god forretning og en service for museets stampublikum, så skal tilstedeværelsen af en sådan museumsbutik i sig selv gerne give anledning til museumsbesøg. En effekt som trolig kan spores i forbindelse med »jul i museumsbutikken«, hvor der skete en fordobling af salget. Særlig glædelig var den betydelige interesse, der i den forbindelse blev museernes egne publikationer til del.

Organisation og samarbejde

De såkaldte udviklingssamtaler er blevet et virkelig godt redskab i såvel personaleudviklingen som i organisatorisk henseende. Udviklingssamtalerne, der blev gennemført i november og december måned med alle fastansatte, heriblandt medarbejdere i »job-træning« og »pulje-job«, og som vil fulgt op af tilsvarende allerede i foråret, gav bl.a. anledning til en ændring af museernes mødestruktur godt og vel 1 år gamle ditto.

Personalemøder. Omfatter samtlige medarbejdere ved museerne. Der er mødepligt. Afholdes tredje torsdag i hver måned undtagen juni og juli. En dagsorden skal foreligge på alle tre afdelinger senest tre dage inden mødet. Dagsordenen udarbejdes af mødeledelsen. Den skal som minimum omfatte følgende faste punkter: 0. Fagligt indslag (ekstern/intern aktør); 1. Valg af referent; 2. Godkendelse af referat fra sidste møde; 3. Orientering om museale forhold, herunder budget, regnskab og arbejdsplan; 4. Personale- og arbejdsmæssige forhold; 5. Eventuelt. Mødeledelsen går på omgang mellem deltagerne og som omfatter 2 medarbejdere, der udmeldes 2 måneder i forvejen. Mødeledelsen forestår mødet, der frit kan henlægges til de respektive afdelinger. I december måned vælges på personalemødet medarbejderrepræsentanter for det kommende år til et Samråd, der vil være et »samarbejdsudvalgslignende udvalg«, bestående af 5 medlemmer - 2 fra inspektørgruppen og 3 medarbejdere. Der

udarbejdes referat af møderne. Første valg finder sted 16. januar 1997.

Samråd. Omfatter 5 medlemmer - 2 fra inspektørgruppen og 3 medarbejderrepræsentanter, hvor 1 plads reserveres gruppen af ansatte i aktiverings- og puljejob o.lign. Endvidere vælges suppleanter til medarbejderrepræsentanterne. Inspektørgruppen deltager ikke i valget af medarbejderrepræsentanterne. Inspektørgruppen vil omfatte museumschefen og 1 inspektør. Formand er museumschefen. Næstformand vælges blandt de 3 medarbejderrepræsentanter. Afholdes 1. torsdag i hver måned undtagen juni og juli måned. Alle arbejds- og personalemæssige forhold kan behandles i Samrådet på grundlag af de gængse regler og bestemmelser vedrørende Samarbejdsudvalg. Næstformanden har mulighed for at deltage i inspektørmøderne under relevante, specifikke dagsordenpunkter enten af egen drift eller efter anmodning. Der udarbejdes referat af møderne. Første sammentræde i Samrådet vil være 6. februar 1997.

Inspektørmøder. Omfatter alle inspektører. Afholdes hver anden mandag omhandlende alle museale og faglige forhold inden for indsamling, dokumentation, bevaring, forskning og formidling. Hertil en månedlig orientering om museernes økonomiske situation.

Valg af repræsentant til Samrådet. Der udarbejdes referat af møderne.

På baggrund af de gennemførte udviklingssamtaler er der ved årsskiftet 1996/97 indført den ordning, som yderligere er blevet aktualiseret af det merforbrug, der kan konstateres i forhold til 1996-budgettet, at de udstillingsansvarlige inspektører fremover skal forelægge budgetter og afgive regnskabsforklaring for deres respektive udstillinger.

Også på anden vis er der med udgangen af 1996 foretaget en opstramning i den museale virksomhed. Alle medarbejdere med stillingsbeskrivelse skal således udarbejde kvartårslige arbejdsplaner med efterfølgende kortfattet beretning om, hvad der er blevet udført, og hvad der ikke måtte være blevet nået.

Vedtægter og stillingsbeskrivelser pålægger museernes ledelse at søge samarbejde med beslægtede institutioner og organisationer. Museerne er på den baggrund repræsenteret ved Palle Westergaard (by-

rådet) og museumschefen i Amtsmuseumsrådet for Frederiksborg Amt. Endvidere er museerne repræsenteret i »dragtpuljen« ved Kirsten Aagaard, »byhistorisk pulje« ved Anne Majken Snerup Rud, »håndværks- og industripuljen« ved Lars Bjørn Madsen, arbejdsgruppe om lerjordshuse ved Anne Majken Snerup Rud og Lars Bjørn Madsen, arbejdsgruppe om Fællesindsamling i Frederiksborg Amt, ved Anne Majken Snerup Rud, sammenslutningen af Lokalhistoriske arkiver i Frederiksborg Amt (LAFA) ved Anne Majken Snerup Rud (næstformand) og i Frederiksborg Amts Historiske Samfund ved Kenno Pedersen (næstformand) og Lars Bjørn Madsen. Med observatørstatus deltager Anne Majken Snerup Rud og Kenno Pedersen i henholdsvis Hornbækegnens Historiske Arkiv og i Hellebæk-Aalsgaarde Egshistoriske Forening.

Endvidere har museerne været repræsenteret i en række kommunale arbejdsgrupper såsom økonomigruppen ved Ågot Bryde Andersen, Image Forum, Idéudvikling for Værftsarealet og »Bynissekomite« ved Kenno Pedersen, der tillige har været repræsenteret Sikkerhedsudvalget samt i HSU ved Kultur- og Fritidsforvaltningen.

Kurser og seminarer

Med godt og vel 8000 kroner afsat på budgettet til efteruddannelse af det faste personale på 12 medarbejdere har efteruddannelse og kursusfrekventering været yderst begrænset. I bedste fald ville midlerne have rakt til nogle ganske få og billige kurser, eller interne EDB-kursus med Bjarne Birkebæk som den udefrakommende instruktør/konsulent.

Lone Hvass deltog og var foredragsholder samt guide i »Kulturlandskabet« i Nordsjælland, i Helsingør by, på Bymuseet og Flynderupgård Museet i et 3-dages kursus på Egelund, arrangeret af Miljø-

og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen: Kulturhistoriske interesser i planlægningen.

Personale

Gennem de godt og vel 5 år Ågot Bryde Andersen har været museernes administrative »blæksprutte«, har håbet trolig stået til engang at måtte få tid til noget kreativt museumsarbejde. Muligheden kom ret først, da museumsforvalterstillingen ved Flynderupgård Museet blev ledig i 1996, idet Ritta Vogsen Jensen valgte at gå på efterløn. Ågot søgte stillingen og fik den selvsagt. Tillykke Ågot. Tillykke til museerne.

Ønsket om fortsat god vind skal lyde til Ritta, der allerede i nogen tid har været nyder af det velovervejede otium, der rummer både praktiske og kreative udfordringer. En dybtfølt tak for henvend 20 års godt og berigende samarbejde.

Med ansættelsen af overassistent Helle Pedersen som museumssekretær pr. 1.12.1996 har museumsvæsenet fået en særdeles kompetent og erfaren medarbejder, hvilket allerede har manifesteret sig i en række store og små tiltag i et bredt og konstruktivt samarbejde.

Normeringen ved museerne er 12 »fuldtidsstillinger«, der omfatter følgende: Museumschef Kenno Pedersen, museumsinspektør (souschef) Anne Majken Snerup Rud, museumsinspektør Lars Bjørn Madsen, museumsinspektør Mona Faye, museums-

Kulturnatten 1996. Karmeliterhusets fattiglem i form af museets tro medarbejder Charlotte Hansen tager imod de mange hundrede interesserede helsingoranere, der besøgte deres museum denne nat.

inspektør (formidler) Lone Hvass, museumsregistrator Kirsten Aagaard, museumssekretær Helle Pedersen, assistent/museumsforvalter Ågot Bryde Andersen, magasinforvalter/museumshåndværker Carsten Møller, museumsassistent/betjent Bendt Petersen, museumsassistent Tenna Bülow, museumsassistent Jette Verner, museumsassistent Jørgen Nielsen, museumsassistent Henrik Tofte Jørgensen, rengøringsassistent Dorthe Steffensen, rengøringsassistent Randi Johannesson, kustode Marie Louise Snerup Rud, kustode Camilla Krönlein, kustode Maria Varmosi, volontørerne Torben Bill-Jessen, Jonna Gustafsson og Børge Hansen.

Mindeord over Annette Aagaard

Museernes mangeårige registrator og personalhistoriker Annette Aagaard er død. I henvend 20 år har Helsingør Kommunes Museer nydt godt af Annettes arbejdskraft i et altid godt og berigende samarbejde. For blot godt og vel et år siden kunne der i museernes årsberetning for 1995 under personalia skrive: »Annette Aagaard går på pension for anden gang! Og for anden gang har museerne måtte sige farvel til en agtet og særdeles værdsat medarbejder. Første gang var da Annette fyldte 70 år, og en rigoristisk regel påbød pensionisttilværelsen. Men til uendelig stor lettelse for alle gik der ikke mange dage før Annette indtog sin gamle plads på Bymuseet, men nu som ulønnet medarbejder eller volontør som stillingsbetegnelsen rettelig er. Betegnelsen kunne ligesåvel have været personalhistorisk konsulent, hvilket var det arbejdsområde som Annette med vanlig entusiasme og indsigt varetog på bedste vis frem til årsskiftet, hvor fysikken desværre satte grænser for den arbejdsmæssige udfoldelse. Men ildsjælen og arbejdsbien udi det lokalhistoriske arbejdede selvfølgelig videre hjemme i Hornbæk. De færreste gør sig vel nogen synderlige tanker om hvor omfattende og tidskrævende et arbejde personalhistorie egentlig er, og hvor stor en portion tålmod og kombinationsevne dette kræver«.

Begge fortrin var Annette beskåret. Ligeledes evnen til samarbejde. Hendes kærlighed og loyalitet over for museerne var forbilledlig. Annette var i den forbindelse også et ærekært menneske, og var således mærkbart berørt ved kritik, måske ikke så meget for egen arbejdsindsats for den var præget af om-

hu og akkuratesse, men kritik af hendes arbejdsplads. Annette Aagaard lærte som 74-årig at bruge EDB som arbejdsredskab, hvilket også er bevis på hendes ukuelige gå-på-mod og begejstring for arbejdet. Arbejdsom og pligtopfyldende var Annette, og mange besynderlige opgaver kunne Annette med hendes altid åbne og vågne sind lokkes til at udføre for museerne. Annette var også et skrivende menneske, som bl.a. skrev historier i forbindelse med museernes julearrangementer, artikler til aviserne, bøger o.m.a. Men der var unægtelig også grænser, som da det lykkedes Annette at undgå at registrere en større værktøjssamling fra værftet. De store og måske lidt beskidte ting var absolut ikke Annette - hun var mere til de pigede og damede museums-genstande. At registrere en mumificeret kat blev pure nægtet, så kunne den have et nok så kulturhistorisk islæt.

Sådan var Annette. Sådan vil hun blive husket på museerne. Æret være hendes minde.

Bygninger

Vandkummen med tilhørende beplantning på gårdspladsen ved Flynderupgård er blevet fjernet, hvorved gårdspladsen fremstår åben op mod hovedbygningen med den store hovedtrappe. Både trappe og bygning er blevet renoveret udvendig. Indvendig er gulve blevet afsløbet og lakeret.

Den bygningsmæssige vedligeholdelse af Karmeliterhuset har indskrænket sig til almindelig vedligeholdelse. Således er tagrenderne blevet fornyet på Herluf Trollefløjen mod gården. Altmedens en tiltrængt renovering af taget afventer.

Vedligeholdelsesarbejdet på Marienlyst Slot har i 1996 omfattet mindre reparationer. En istandsættelse af bl.a. murværket i den åbne loggia er blevet påbegyndt. Endvidere er vinduerne på bagfacaden under restaurering.

De lokalhistoriske arkiver

Etablering af et centralarkiv med publikumsfaciliteter har i en del år været et stort ønske hos museerne, hvilket konkretiseredes i et egentlig anlægsønske i forbindelse med 1997-budgettet. Anlægsønsket vandt imidlertid ikke tilstrækkelig fremme til at komme med i det endelige budget, men blev dog indplaceret i de efterfølgende år.

Status. Helsingør Byhistoriske Arkiv hører til landets ældre lokalhistoriske arkiver. Det rummer store og fornemme samlinger af arkivalier, håndbøger og fotografier. Arkivsamlingen omfatter: foreningsarkiver, institutionsarkiver, privatarkiver og erhvervsarkiver omfattende cirka: 500 hyldemeter arkivalier, 4000 protokoller og 2000 konstruktions-tegninger. Hertil knytter sig mere end 100.000 negativer og 40.000 fotografiske aftryk. Håndbogs-samlingen omfatter omkring 5.000 bind. Endvidere henstår en række nyere afleveringer, der p.t. fylder ca. 40 flyttekasser, der har måtte opmagasineres rundt om på Bymuseet, hvor der har kunnet skaffes plads.

Arkivet er til trods for en restriktiv hjemtagelsespolitik vokset så meget de seneste år, at rammerne sprænges. Det har været nødvendigt at inddrage endog arkivloftets gangpassager til opbevaring, hvilket ikke alene har forværret de i forvejen præ-kære problemer med i det hele taget at færdes på loftet, men også en alvorlig risiko for at etageadskillelsen bryder sammen! Det har senest været nødvendigt at etablere en fornyet nødplan, der med lidt held kan klare pladsproblemerne indtil der i foråret 1997 foreligger en afklaring på et forslag, hvor Helsingør Kommune lader opføre en ny magasinbygning på Flynderupgård Museet med henblik på åremålsudlejning til Handels- og Søfartsmuseet, hvorefter denne overgår til Helsingør Kommunes Museer. En uomgængelig nødvendighed vil det være, at der i perioden indtil da tages vare på en midlertidig løsning af de mere end påtrængende og særdeles alvorlige pladsproblemer, der råder ved Helsingør Kommunes Museer, ikke alene arkivalisk men i nok så høj grad genstandsmæssigt. Arealbehovet kan pt opgøres til 1000 etagemeter.

Publikumsfaciliteter. De allerfleste danske lokalhistoriske arkiver, store som små, har en læsesal, studierum med arbejdspladser, opslagsværker m.v., hvor publikum kan arbejde med de forskellige arkivmaterialer, som netop er indsamlet, ordnet, registreret og opbevaret som en del af »lokalsamfundet hukommelse«, og dermed fungere som en identitet- og videnbank.

Der er over hele landet en stor og stadig stigende interesse for at bruge de lokalhistoriske arkiver. Også i Helsingør mærkes denne interesse, men på

Byhistorisk Arkiv er det svært at give brugeren rimelige arbejdsvilkår. De kan alene henvises til et hjørne af medarbejdernes skriveborde, til køkkenet eller til museumsbutikken. Sådanne forhold giver mildt sagt ikke rimelige betingelser for brugerne til på behørig og anstændig måde at fordybe sig i det historiske arkivmateriale. I mange tilfælde må én af museets medarbejdere foretage den undersøgelse, som brugeren oprindelig selv var indstillet på at udføre. Det koster ikke alene dyrebare medarbejdertimer, men giver også mindre tilfredse brugere. - For en del af fornøjelsen med at beskæftige sig aktivt med lokalhistorie er selv at fordybe sig i originalmaterialet.

De manglende publikumsfaciliteter betyder ligeledes, at Byhistorisk Arkiv gang på gang må afslå at modtage skole- og gymnasieklasser samt grupper af interesserede i undervisning- og studieøjemed, og istedet henvise dem til at komme enkeltvis. Dette er ubejligt, utidssvarende og ressourcekrævende. Med andre ord er der et stort latent behov for publikumsfaciliteter ved de lokalhistoriske arkiver ved museerne. Arealbehovet er 100 m².

Fremtiden. Da det må erkendes, at der på ingen måde vil kunne skaffes tilstrækkelig eller hensigtsmæssig plads på Bymuseet i Karmeliterhuset til indretning af et tidssvarende byhistorisk arkiv, må løsningen være helt eller delvist at flytte den bestående arkivsamling til en anden og mere egnet bygning. I den forbindelse må der lægges vægt på at adgangsforholdene er i orden, at der vil være tilstrækkelig plads også til en fremtidig udvidelse, at de enkelte magasinrum indrettes med klimastyring, at der indrettes særskilt arbejdslokale til registrering og ordning, at der indrettes særskilt publikumsrum eventuelt med tilknyttet »billedbutik« med salg af kopier fra bl.a. fotoarkivet. En sådan butik er ved flere andre arkiver blevet en god indtægtskilde, der dækker en stor del af udgiften til fotoarbejdet.

Gaveliste Helsingør Bymuseum 1996

Helsingør Kommune Rådhuset, krus og glas. Kenno Pedersen, flaske, bismervægt, muffe, handsker, krave, hatte, flagstang og standerlampe. Helsingør Værft, lykønskingsøger og skrin. Boet efter Mette-Lise Tvede, fotografier i ramme, tegninger, skilt og papirklemme. Eva Isager, signet. Margrethe

Fritzbøger, dyne. Skjold Mølgård Larsen, regnestok i etui. Elisabeth Thorsen, selskabskjoler. Bente Linde, postsæk. Lis Sloth Hansen, kaffedåser. Bente Chrisensen, dukke. Ole Mogensen, litografi. Jens Morten Hansen, instruktionsbog, brigadekuffert. Kirsten Ege, lys. Rita Petersen, tøj, tilbehør, fotos og album, kikkert. Ida Rønning, portrætter. Helsingør Bibliotek, banner. Hanna Höbel, børnebøger. Marianne Kyhl, matrostøj, sparkedragt og skjold. Sten Kjærgård, rullegardiner. Mogens Meldgaard, stentøjsdunk. O.E.Pedersen, tegnetrekant, vinkler. Bent Waage Petersen, medaljer, tasker og tegning. Anne Margrete Jensen, lod. Elsa Jørgensen, skærf, trøje, bukser og medaljer fra cykelklubben Kronborg. Boet efter Niels Chr. Bernth, sabel og brandskilte. Michael Nielsen, kliche. Frode Jacobsen, værktøjsposer, gryde og øloplukker. Gert Petersen, skilt. Jørgen Nielsen, lysestage, krus, askebæger, vinkel, bogstøtter, pejsesæt, holder, spejl, blomsterkrybbe og gardinstænger. Carsten Petersen, skomagerværktøj. Carl Fischer Jensen, smørsker og hulske. Flemming Andersen, bagepulver, natron og buddingpulver. Henrik Mohr, støvler og sko. Gerner Westen, polet og lysestage. John Hilbard, felttelefoner. Robert Dokkedal, støbeskeer. Knud Axelsen, collage. Martin Kock Clausen, div. materiale fra bogtrykker, skøjter og ski og støvler. Torben Andersen, sølvmonnt. Edith Schribner Ingwersen, symaskine. Henrik Taggart Poulsen, elshaver. Viggo Georg Christensen, relief. Carl Petersen, lysestage. Anker og Gunhild Gejpel, stativ. Bendt Pedersen, skeer, snurretop, vinkler, guldbryllupskjold, hængelampe. Erik Larsen, negerhoveder, æbleskivepande, lysestage og plakater. Inge Nielsen, figur. Brydan Petersen, lysestage. Iris Juul Hansen, penneholder og lysestage. Leif Hegersgaard, spil, flyvemaskine, rundsav, oliesprøjte, tragt, kompressionsmotor, dampmaskine, elektromotor og granater. A.P. Jensen, pumpe og søjleboremaskine. Eva Pabst, græsslåmaskine. Møllers Kran & Tip, børncykel. Helsingør Vandforsyning, lysestage, model, modelhus. Jack Mellon, blomsterholder og hængelampe. Jørgen Løve, askebæger. Dan Johansen, askebæger. Lars Nielsen, juletræs fod og hængelampe. Tommy Hjalmar, hyldknægte. Ritta Vognsen Jensen, halmhest. Henrik Schmit Hansen, relieffer. Jørn Kærgård, tegninger. Christian Jensen,

øloplukker. Lissi Larsen, øloplukker, paletkniv. Erik Petersen, askebæger. Birthe Petersen, svinglampe. Christian Sørensen, salutkanon. Bert Nilsson, stikkedel. Bjørn Madsen, gulvlampe. Edvard Blom Jensen, dirigentklokke. Erik Trolle Petersen, lysestage. Bent Rasmussen, album. Annelise Bevert, bog, børmetidende. Lars Bjørn Madsen, fyldingsstykke, panel, dørgericht. Kompagni O1 v/ Paul Mikkelsen, dug (fanedug). Børge Jönsson, fane. Biten Steen, forklæder. Tove Sørensen, sakse, pose. John Schwartz, istang. Carl Fisker Jensen, taphane. Inge Petersen, tasker, handsker. Inger og Erik Minfeldt, kande, kaffestel, kanon. Inga Flemming Rasmussen, prøveklude, ærmer, mellemlægsservietter, lyseduge, vifter, syskrin, besætning, stolpeklude. Henrik Mohr, børnesko, støvler, børnehjemmesko, sejlersko, støvler, herresko, damestøvler og damesko. Birthe Lynæs, apotekerflasker. Annelise Sørensen, armbind. Ea Lind-Forsmark, bolle-farsprøjte, køjesæk. Ruth Bechmann Nielsen, lyseholdere, glaskugler, flettede julestjerner. Knud Axelsen, tegning i ramme. Ole Thestrup, snapsebæger. Eli Svendsen, bog. Hanne Niestbeth, dukkevogn, puder (dukke). Fællesklubben Helsingør Skibsværft, bordflag, relief, fotografier i ramme, tryk af maleri. H.V.Turbo, foto i ramme. S.J. Brendholdt, underbenklæder, pudebetræk, festonblonde. Karmeliterklosteret, tagsten. Tage Nielsen, tønder, kanonkugle, regnemaskine, flaskeskyllemaskine. Max Jørgensen, skydelære, notesblok. Lilian Dalsten Hansen, bog, sofapude. Cykelklubben Kronborg, div. pokaler, faner og bånd. Christian Frantz Munk, optagelsesbrev. Vera Poulsen, dukker, dukketøj, tinfad. Wiibroes Bryggeri, diplom. Grethe Møller, påklædningsdukker. Anette Dich, frakke, kyse, sele (dukketøj). E. Holmgren, slips, sløjfer, kjolesæt, veste, skjorter, flipper, dragtposer, smoking, lommetørklæde, sokker, frakker, jakker, jakkesæt, benklæder, cottoncoat, morgenkåbe, underbenklæder, undertrøje, slipover, pullover, hatte, pelshue, kasket, underskørt, tørklæde. Stürups Trøelasthandel, kvitteringsunderlag, signetter, klicher, stempel, tegnebog. Preben Moll, slibesten. Maria Wamosi, sko. Færggården v. Carsten Hess, mursten. Grethe Pedersen, korsetter. Grethe Nørgård, portbeslag, stabler, håndgreb, anverfer, stormkrog, dørlukker, muranker, søm, spuns. Ib Wesley Mowits, diplomer.

Gaveliste Flynderupgård Museet 1995-96

Henry og Agnes Olsen, foto. Jette Lennings Larsen, askebæger, smykker, billeder m.m. Kirsten Frederiksen, radering, kort. Line Schmidt-Madsen, maleri. Børge Johannesen, indrammet foto, ramme. Kirsten Aagaard, div. tøj. Bernhard Tagesen, almanakker, fotos, tegning m.m. Kenno Pedersen, briller. Birthe Rasmussen, løjert. Mogens Aarslef Hansen, katalog, lampe, håndklæde, bindsler. Frilandskulturcentrets Venner, skolebøger. Carl H. Nielsen, sadelmagerklemme, taljer. Susanne og Ole Laugmann, div. barbergrej. Stig Weibel, div. fiske- og landbrugsredskaber. Karl Schmidt, pengeseddel,

postkort. Michael Nielsen, avis. Lene Rundh, aviser. Grethe Sørensen, bøger. Britt Krog Hansen, billeder. Helga Henriksen, bånd. Christian Sørensen, div. arkivalier. Svend H. Nielsen, kort fotos. Bente Sørensen, arkivalier fra besættelsestiden. Karl Otto Johansen, billeder, arkivalier. Lillian Mathiesen, teaterprogram. Historisk Forening for Tikøb og Omegn, div. arkivalier. George Nellemann, skøder, korrespondance. Kirsten Andersen, arkivalier. Karl Larsen, fotos. Christian Sørensen, div. arkivalier, postkort. Finn Jensen, legetøj, aviser. Lis Glædevang, div. genstande.